

LZG.410.004.2017
Nr ewid. 164/2017/P/17/108/LZG

Informacja o wynikach kontroli

WYKORZYSTYWANIE ANTYBIOTYKÓW W PRODUKCJI ZWIERZĘCEJ W WOJEWÓDZTWIE LUBUSKIM

DELEGATURA W ZIELONEJ GÓRZE

MISJA

Najwyższej Izby Kontroli jest dbałość o gospodarność i skuteczność w służbie publicznej dla Rzeczypospolitej Polskiej

WIZJA

Najwyższej Izby Kontroli jest cieszący się powszechnym autorytetem najwyższy organ kontroli państwowej, którego raporty będą oczekiwanym i poszukiwanym źródłem informacji dla organów władzy i społeczeństwa

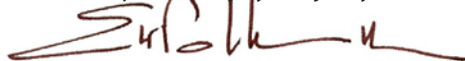
Wykorzystywanie antybiotyków w produkcji zwierzęcej w województwie lubuskim

Dyrektor Delegatury NIK w Zielonej Górze:
Zbysław Dobrowolski

Akceptuję:

Wiceprezes Najwyższej Izby Kontroli

Ewa Polkowska

Zatwierdzam:

Prezes Najwyższej Izby Kontroli

Krzysztof Kwiatkowski

Warszawa, dnia 31. 8. 2017 r.

Najwyższa Izba Kontroli
ul. Filtrowa 57
02-056 Warszawa
T/F +48 22 444 50 00

www.nik.gov.pl

SPIS TREŚCI

WYKAZ SKRÓTÓW, SKRÓTOWCÓW I POJĘĆ.....	4
1. WPROWADZENIE.....	5
2. OCENA OGÓLNA	7
3. SYNTEZA WYNIKÓW KONTROLI.....	8
4. WNIOSKI.....	13
5. WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI	15
5.1. Przygotowanie inspekcji do sprawowania nadzoru nad wykorzystaniem antybiotyków w produkcji zwierzęcej.....	15
5.1.1. Przygotowanie organizacyjno-kadrowe inspekcji do sprawowania nadzoru nad wykorzystaniem antybiotyków w produkcji zwierzęcej.....	15
5.1.2. Realizacja działań w zakresie rejestracji i ujawniania podmiotów nadzorowanych	21
5.2. Nadzór nad wykorzystywaniem antybiotyków w produkcji zwierzęcej i egzekwowanie zaleceń pokontrolnych.....	24
5.2.1. Identyfikacja przyczyn, zagrożeń oraz skali wykorzystania antybiotyków w produkcji zwierzęcej.....	24
5.2.2. Nadzór nad wykorzystywaniem antybiotyków w produkcji zwierzęcej i egzekwowanie zaleceń pokontrolnych.....	26
5.3. Współpraca pomiędzy inspekcjami oraz z innymi organami/podmiotami.....	37
5.3.1. Współpraca pomiędzy organami inspekcji sanitarnej i weterynaryjnej.....	37
5.3.2. Działania w ramach systemu RASFF	39
5.3.3. Współpraca z innymi organami/podmiotami na rzecz prawidłowego wykorzystywania antybiotyków w produkcji zwierzęcej.....	40
6. ZAŁĄCZNIKI	42
6.1. Metodyka kontroli i informacje dodatkowe.....	42
6.2. Opis działań podjętych przez organy IW w sprawie RASFF 2016.002	44
6.3. Opis modelu sprawowania nadzoru nad stosowaniem antybiotyków u zwierząt gospodarskich w Niemczech	45
6.4. Analiza stanu prawnego i uwarunkowań organizacyjno-ekonomicznych.....	49
6.5. Wykaz aktów prawnych dotyczących kontrolowanej działalności.....	64
6.6. Wykaz podmiotów, którym przekazano informację o wynikach kontroli.....	66
6.7. Stanowisko Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi do informacji o wynikach kontroli	67
6.8. Opinia Prezesa NIK do stanowiska Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi.....	74

Wykaz stosowanych skrótów, skrótowców i pojęć

IW/PIS	Inspekcja Weterynaryjna/Państwowa Inspekcja Sanitarna;
GLW/GIW	Główny Lekarz Weterynarii/Główny Inspektorat Weterynarii;
WLW/WIW	Wojewódzki Lekarz Weterynarii/Wojewódzki Inspektorat Weterynarii;
PLW/PIW	Powiatowy Lekarz Weterynarii/Powiatowy Inspektorat Weterynarii;
PWIS/WSS-E	Państwowy Wojewódzki Inspektor Sanitarny/Wojewódzka Stacja Sanitarno-Epidemiologiczna;
Produkt leczniczy weterynaryjny	Stosowana wyłącznie u zwierząt substancja lub mieszanina substancji, przedstawiana jako posiadająca właściwości zapobiegania lub leczenia chorób występujących u ludzi lub zwierząt lub podawana w celu postawienia diagnozy lub w celu przywrócenia, poprawienia lub modyfikacji fizjologicznych funkcji organizmu poprzez działanie farmakologiczne, immunologiczne lub metaboliczne;
Antybiotyki	Substancje przeciwbakteryjne, a także substancje farmakologicznie czynne (podgrupa A6 oraz B1 w <i>Wykazie substancji niedozwolonych objętych monitorowaniem</i>) ¹ ;
Produkcja zwierzęca	Pozyskiwanie, chów, wytwarzanie, oczyszczanie, rozbiór, przetwarzanie, pakowanie, przepakowywanie, przechowywanie lub transport produktów pochodzenia zwierzęcego;
Produkty pochodzenia zwierzęcego	Żywność pochodzenia zwierzęcego, a w szczególności mięso, ryby, mleko, jajka, miód;
RASFF	System Wczesnego Ostrzegania o Niebezpiecznej Żywności i Paszach (ang. <i>Rapid Alert System for Food and Feed</i>);
uiwet	ustawa z dnia 29 stycznia 2004 r. o Inspekcji Weterynaryjnej (Dz. U. z 2016 r. poz. 1077, ze zm.);
rozporządzenie monitoringowe z 2006 r.	rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 28 lipca 2006 r. w sprawie sposobu postępowania z substancjami niedozwolonymi, pozostałościami chemicznymi, biologicznymi, produktami leczniczymi i skażeniami promieniotwórczymi u zwierząt i w produktach pochodzenia zwierzęcego ² ;
upis	ustawa z dnia 14 marca 1985 r. o Państwowej Inspekcji Sanitarnej (Dz. U. z 2017 r. poz. 1261);
ubżz	ustawa z dnia 25 sierpnia 2006 r. o bezpieczeństwie żywności i żywienia (Dz. U. z 2017 r. poz. 149, ze zm.);
uppz	ustawa z dnia 16 grudnia 2005 r. o produktach pochodzenia zwierzęcego (Dz. U. z 2017 r. poz. 242).

¹ Załącznik Nr 1 do rozporządzenia monitoringowego Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 28 lipca 2006 r.

² Dz. U. Nr 147, poz. 1067, ze zm. – rozporządzenie uchylone z dniem 27 czerwca 2017 r. Aktualnie obowiązuje rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 21 czerwca 2017 r. w sprawie monitorowania substancji niedozwolonych, pozostałości chemicznych, biologicznych, produktów leczniczych i skażeń promieniotwórczych (Dz. U. poz. 1246).

1. WPROWADZENIE

Środki przeciwbakteryjne, w tym antybiotyki, są niezbędne w leczeniu wielu chorób u ludzi i zwierząt. Jednak obecność pozostałości substancji o działaniu przeciwbakteryjnym w żywności niesie negatywne następstwa zdrowotne, a pośrednio i ekonomiczne. Skutkiem przyjmowania antybiotyków w takiej formie jest przede wszystkim zwiększone ryzyko występowania reakcji alergicznych oraz zaburzeń funkcjonowania tkanek lub narządów. Nawet małe dawki antybiotyków przyjmowane z żywnością przez dłuższy czas mogą przyczyniać się do powstawania w organizmie ludzkim lekoopornych szczepów bakteryjnych³.

Oporność na antybiotyki, według szacunków OECD⁴, może być przyczyną 700.000 zgonów na całym świecie. Oporność na antybiotyki w porównaniu z sytuacją, kiedy ona nie występowała, przynosi również znaczne straty finansowe. W państwach OECD, mogą one osiągnąć około 0,03 proc. PKB w 2020 r., 0,07 proc. w 2030 r. i 0,16 proc. w 2050 r. i właśnie do tego roku ma to doprowadzić do łącznych strat sięgających 2,9 biliona dolarów⁵.

Środki masowego przekazu, w ślad za publikacjami branżowymi, regularnie informują o narastającym problemie występowania drobnoustrojów opornych na działanie znanych nam leków⁶.

Jak pokazują dane opublikowane przez Europejską Agencję Leków, stosowanie antybiotyków w Europie jest ponad dwukrotnie wyższe w leczeniu zwierząt niż ludzi. W latach 2011–2014 zużycie antybiotyków w rolnictwie wzrosło o 23%, a Polska zajmuje drugie miejsce w Europie pod względem zużycia w hodowli zwierząt antybiotyków najsilniejszych w leczeniu chorób ludzi⁷.

Kierując się dobrem konsumentów oraz mając na względzie zalecenia organizacji międzynarodowych, wprowadzono regulacje określające zasady użycia antybiotyków w leczeniu zwierząt, których produkty przeznaczone są do konsumpcji, czego wyrazem było m.in. zakazanie stosowania antybiotykowych stymulatorów wzrostu, leków antybakteryjnych o silnym działaniu toksycznym oraz objęcie producentów systematyczną kontrolą pozostałości antybiotyków w produktach spożywczych.

³ A. Posyniak, *Występowanie antybiotyków w żywności – aspekty prawne i analityczne kontroli pozostałości*, „Życie Weterynaryjne” 86(9), 2011, http://www.vetpol.org.pl/dmdocuments/ZW%202011_09%20%2008.pdf.

⁴ Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (ang. *Organisation for Economic Co-operation and Development*).

⁵ Konkluzje Rady w sprawie następnych kroków w dziedzinie zwalczania oporności na środki przeciwdrobnoustrojowe w ramach podejścia „Jedno zdrowie” – konkluzja nr 13 (Dz. Urz. UE C 269 z 23.07.2016, str. 26).

⁶ Np. informacje agencji rządu federalnego – Centers for Disease Control and Prevention, której zadaniem jest zapobieganie chorobom oraz ich monitoring i zwalczanie, odnotowuje przypadki śmierci zainfekowanych bakteryjnie pacjentów, w leczeniu których zastosowano nawet kilkadziesiąt typów antybiotyków lub ich mieszanek; prognozuje się, że do 2050 r. bakterie odporne na antybiotyki będą powodowały śmierć nawet 10 mln osób rocznie. Zob. m.in.: <http://www.tvn24.pl/wiadomosci-z-kraju,3/nielegalne-antybiotyki-w-miesie-to-zamach-na-nasze-zdrowie-i-zycie,334213.html>

⁷ <http://www.tygodnik-rolniczy.pl/articles/zwierzeta/ograniczanie-antybiotykow-w-hodowli/>

Pytanie definiujące cel główny kontroli

Czy prawidłowo sprawowano nadzór nad stosowaniem antybiotyków w produkcji zwierzęcej?

Cele szczegółowe kontroli (obszary kontrolne)

Ocena:

1. Przygotowania Inspekcji do sprawowania nadzoru nad wykorzystaniem antybiotyków w produkcji zwierzęcej.

2. Sprawowanego nadzoru nad wykorzystaniem antybiotyków w produkcji zwierzęcej oraz egzekwowania wydanych zaleceń pokontrolnych.

3. Współpracy pomiędzy Inspekcjami oraz z innymi organami/podmiotami.

Jednostki kontrolowane

Wojewódzki Inspektorat Weterynarii w Zielonej Górze, Wojewódzka Stacja Sanitarno-Epidemiologiczna w Gorzowie Wlkp., osiem Powiatowych Inspektoratów Weterynarii z województwa lubuskiego.

Okres objęty kontrolą

Lata 2015–2016.

W zakresie działań i danych niezbędnych do dokonania oceny w badanych obszarach badaniami kontrolnymi objęto także zdarzenia wcześniejsze oraz późniejsze (do czasu zakończenia kontroli).

Czynności kontrolne przeprowadzono w okresie od 18 kwietnia do 17 lipca 2017 r.

WPROWADZENIE

Organy Inspekcji Weterynaryjnej, a w pewnym zakresie również Państwowej Inspekcji Sanitarnej są zobowiązane do stałego monitorowania obecności substancji niedozwolonych oraz antybiotykooporności w produktach spożywczych pochodzenia zwierzęcego, a także sprawowania nadzoru nad obrotem i sposobem wykorzystywania antybiotyków w procesie hodowli zwierząt. Zakres i sposób realizacji tych zadań może mieć istotny wpływ na przeciwdziałanie nieprawidłowemu wykorzystywaniu antybiotyków w produkcji zwierzęcej.

W związku z powyższym, NIK postanowiła ocenić realizację zadań Inspekcji zaangażowanych w zapewnienie konsumentom bezpiecznej (wolnej od pozostałości antybiotyków) żywności. Założono, że wartością dodaną kontroli będzie wskazanie ewentualnych wad obowiązujących procedur lub rozwiązań organizacyjnych w celu ich wyeliminowania.

2. OCENA OGÓLNA

Organy skontrolowanych Inspekcji, na ogół zgodnie z obowiązującymi planami i wymogami formalnymi, sprawowały nadzór nad wykorzystywaniem antybiotyków w produkcji zwierzęcej. Podejmowane w ramach działań nadzorczych kontrole i badania monitoringowe nie pozwalały jednak na rzetelną ocenę zasadności i prawidłowości stosowania antybiotyków, a także nie gwarantowały ochrony konsumentów przed skutkami ich nieprawidłowego stosowania⁸.

Nieskuteczność nadzoru jest konsekwencją przede wszystkim obowiązującego modelu sprawowania nadzoru, braku właściwych narzędzi prawnych lub rozwiązań organizacyjnych, a także nieopracowania zasad racjonalnego i bezpiecznego stosowania antybiotyków. Również niewystarczająca obsada kadrowa Inspekcji, będąca następstwem niedostatecznego poziomu finansowania, przy dużym obciążeniu licznymi obowiązkami pracowników, przekładała się negatywnie na zakres i sposób realizacji zadań.

Ze względu na brak ogólnopolskiej platformy/bazy danych o użyciu antybiotyków lub obowiązku raportowania organom nadzoru faktu zastosowania antybiotyków, organy Inspekcji nie dysponowały wiarygodnymi informacjami o skali i zakresie ich stosowania. Również, kluczowe dla rzetelnego sprawowania nadzoru, kontrole w zakresie ewidencji leczenia zwierząt, z uwagi na aktualnie obowiązującą formę i sposób prowadzenia dokumentacji lekarsko-weterynaryjnej i ewidencji leczenia zwierząt, a także ograniczone uprawnienia nadzoru farmaceutycznego⁹, nie stanowiły skutecznego narzędzia nadzoru.

Wyniki kontroli wskazują na powszechność stosowania antybiotyków w produkcji zwierzęcej, uzasadnianego względami leczniczymi. Jednak, wskutek ww. niedomagań w sprawowaniu nadzoru, nie było możliwe rzetelne ustalenie faktycznych przyczyn ich stosowania.

Organy Inspekcji na ogół rzetelnie prowadziły postępowania w sprawie rejestracji podmiotów podlegających nadzorowi, a w przypadku stwierdzenia nielegalnej działalności podejmowały działania nadzorcze. Wyniki kontroli wskazują jednak, że wskutek niedopełnienia obowiązków rejestracyjnych przez znaczną część hodowców, przy jednoczesnej biernej postawie Inspekcji w ich identyfikacji, podmioty te nie były ujmowane w urzędowych rejestrach. Niewystarczający był nadzór nad sprzedażą produktów pochodzenia zwierzęcego na targowiskach. Część Inspektoratów nie prowadziła w ogóle takich kontroli, a w pozostałych kontrole były incydentalne.

Skontrolowane Inspekcje nie inicjowały i nie angażowały się w prowadzone wspólnie z innymi podmiotami (np. lekarzami wolnej praktyki, organizacjami hodowców, producentów żywności lub konsumentów) długofalowe i skoordynowane przedsięwzięcia na rzecz prawidłowego wykorzystywania antybiotyków w produkcji zwierzęcej.

Nadzór nad wykorzystywaniem antybiotyków w produkcji zwierzęcej sprawowany był zgodnie z wymogami, jednak nie był skuteczny

Inspekcje nie dysponowały wiarygodnymi informacjami o skali i przyczynach stosowania antybiotyków

Inspekcje nie posiadały pełnej informacji o podmiotach nadzorowanych

Współpraca Inspekcji z innymi podmiotami na rzecz prawidłowego wykorzystywania antybiotyków była niewystarczająca

⁸ Stwierdzono przypadki wprowadzenia do obrotu znacznej ilości (ponad 50 ton) produktów spożywczych zawierających pozostałości antybiotyków.

⁹ Umiejscowiony w strukturach WIW jednoosobowy Zespół ds. Nadzoru Farmaceutycznego posiadał uprawnienia do przeprowadzania kontroli obrotu antybiotykami w hurtowniach farmaceutycznych oraz w zakładach leczniczych dla zwierząt. Nie posiadał natomiast uprawnień do przeprowadzania kontroli w w/w zakresie w najbardziej newralgicznych miejscach czyli w gospodarstwach zajmujących się produkcją zwierząt, których tkanki lub produkty wprowadzane są do łańcucha żywieniowego. Uprawnienia do kontroli gospodarstw posiadali PLW, jednak bez możliwości przeprowadzania kontroli lekarzy weterynarii (zakładów leczniczych) ordynujących leki.

3. SYNTEZA WYNIKÓW KONTROLI

Przygotowanie organizacyjno-kadrowe do sprawowania nadzoru

1. Struktura organizacyjna poszczególnych Inspektoratów, jak również przypisane poszczególnym komórkom i stanowiskom zakresy zadań uwzględniały realizację obowiązków nadzorczych nad obrotem i wykorzystywaniem antybiotyków w produkcji zwierzęcej, a także były zgodne z obowiązującymi wymogami¹⁰. Niewystarczająca była jednak obsada kadrowa, co miało negatywny wpływ na zakres i sposób sprawowania nadzoru. [str. 15–18]

Trudności w pozyskaniu merytorycznych pracowników

2. Wyniki kontroli wskazują na znaczną fluktuację kadr jednostek kontrolowanych, a podejmowane próby naborów na stanowiska merytoryczne kończyły się niepowodzeniem. Brak kandydatów wynikał głównie z nieatrakcyjnych w stosunku do ofert rynkowych warunków wynagrodzenia.

Szczególnie niepokojący był brak zainteresowania lekarzy weterynarii zatrudnieniem w Inspekcji. Skutkowało to zatrudnianiem na stanowiskach merytorycznych osób z wykształceniem pokrewnym (m.in.: zootechnik, technolog żywności, agronom), ale również z wykształceniem całkowicie odmiennym (mgr wychowania fizycznego, mgr filologii polskiej). Należy mieć na uwadze, że osoby niebędące lekarzami weterynarii nie mogą wykonywać części obowiązków związanych z nadzorem weterynaryjnym. [str. 16–20]

Postępowania w sprawie ewidencjonowania podmiotów nadzorowanych

3. Skontrolowane Inspektoraty na ogół rzetelnie prowadziły postępowania administracyjne w sprawie wprowadzania podmiotów nadzorowanych do rejestrów i wykazów, o których mowa w przepisie art. 20 ust. 1 pkt 1 uppz, a także sporządzały wymaganą sprawozdawczość. Podejmowano również właściwe działania nadzorcze w przypadku ujawnienia podmiotów prowadzących nielegalną (bez wymaganej rejestracji) działalność objętą nadzorem weterynaryjnym.

PLW powszechnie naruszali natomiast obowiązki (w 6 z 7 jednostek zobowiązanych) powiadamiania właściwego miejscowo państwowego powiatowego inspektora sanitarnego oraz wojewódzkiego inspektora inspekcji handlowej o fakcie skreślenia zakładu z rejestru, do czego zobowiązywał przepis art. 22 ust. 1 pkt 2 uppz. [str. 21–22]

Brak skutecznych działań w ujawnianiu podmiotów nadzorowanych

4. Wyniki kontroli wskazują na niedopełnienie obowiązków rejestracyjnych przez znaczną liczbę hodowców, przy jednoczesnym braku skutecznych działań Inspekcji w identyfikowaniu i ujawnianiu takich podmiotów. W konsekwencji, skontrolowane jednostki nie dysponowały pełną wiedzą o podmiotach podlegających nadzorowi, a podmioty te pozostawały poza faktycznym nadzorem weterynaryjnym. [str. 22–24]

Niedostateczny nadzór nad targowiskami

5. Niedostateczny był nadzór weterynaryjny nad obrotem produktami pochodzenia zwierzęcego na targowiskach miejskich. W żadnym ze skontrolowanych Inspektoratów nie było planów takich kontroli, a działania kontrolne prowadzono sporadycznie. Fakt zaniechania bądź ograniczonych działań nadzorczych nad sprzedażą targowiskową

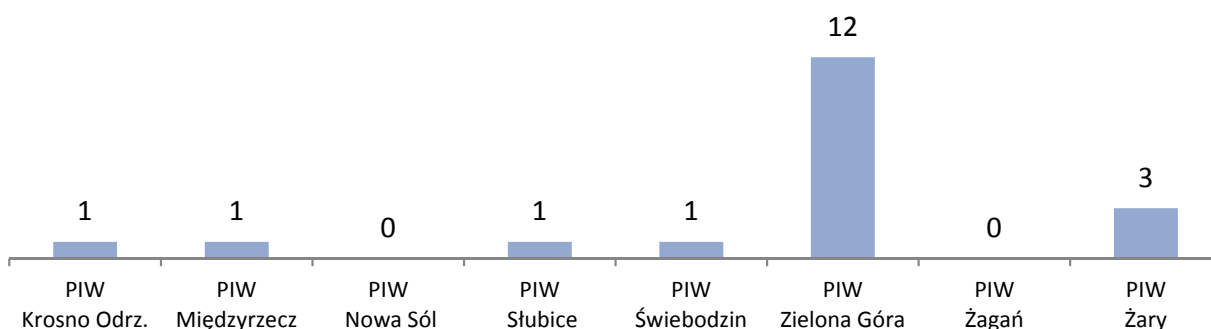
¹⁰ Zarządzenie Nr 1 MRiRW z dnia 2 marca 2010 r. w sprawie organizacji wojewódzkich, powiatowych i granicznych inspektoratów weterynarii (Dz. Urz. MRiRW Nr 3, poz. 3).

SYNTEZA WYNIKÓW KONTROLI

uniemożliwia skuteczne eliminowanie nieprawidłowości w tym obszarze, co w skrajnych przypadkach (sprzedaż produktów niewiadomego pochodzenia, niespełniających wymagań weterynaryjno-sanitarnych) może zagrażać zdrowiu konsumentów. [str. 24, 37–39]

Wykres nr 1

Liczba kontroli targowisk miejskich przeprowadzona przez skontrolowane PIW w latach 2015–2016

Źródło: Opracowanie własne NIK na podstawie ustaleń kontroli.

Kontrole przeprowadzone przez organy IW oraz Inspekcji Sanitarnej w trakcie kontroli NIK na ośmiu targowiskach miejskich wykazały nieprawidłowości w obrocie produktami pochodzenia zwierzęcego aż na sześciu targowiskach. [str. 24, 37–39]

6. Organy skontrolowanych Inspekcji nie dysponowały wiarygodnymi danymi o skali, zakresie i rodzaju wykorzystywanych w produkcji zwierzęcej antybiotyków, a wycinkowe informacje w tym zakresie ujawniane były jedynie w dokumentacji z poszczególnych kontroli. Wpływ na taką sytuacją miały uwarunkowania zasadniczo niezależne od skontrolowanych organów Inspekcji, tj.: brak ogólnopolskiej platformy/bazy danych o użyciu antybiotyków lub obowiązku raportowania o zastosowaniu antybiotyków organom nadzoru. [str. 24–25]

Inspekcje nie dysponowały danymi o skali użycia antybiotyków

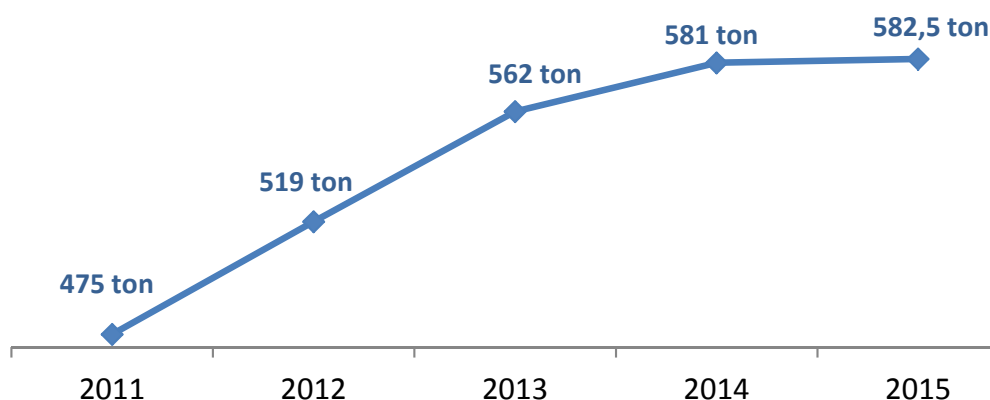
W Polsce nie jest dokładnie znana skala stosowania antybiotyków w produkcji zwierzęcej. Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi dysponuje jedynie danymi przekazanymi przez hurtownie farmaceutyczne¹¹ o ilości antybiotyków weterynaryjnych sprzedanych na rynku krajowym, przy czym z danych tych wynika, że sprzedaż antybiotyków weterynaryjnych w ostatnich latach stale wzrastała (z poziomu 475 ton w 2011 roku do 582,5 ton w 2015 roku)¹². Ponad 70% sprzedanych w ww. okresie antybiotyków weterynaryjnych w Polsce to, podobnie jak w innych krajach UE, antybiotyki starszej generacji (tetracykliny, penicyliny i sulfonamidy).

¹¹ Dane te pochodzą z kwartalnych raportów hurtowni farmaceutycznych dotyczących wielkości obrotu produktami leczniczymi, wraz ze strukturą tego obrotu – art. 78 ust. 1 pkt 6 ustawy z dnia 6 września 2001 roku Prawo Farmaceutyczne (Dz. U. z 2016 r. poz. 2142, ze zm.) – przepis uchylony z dniem 1 stycznia 2017 r.

¹² Wzrost sprzedaży o ponad 22%. Dane z raportów rocznych Departamentu Bezpieczeństwa Żywności i Weterynarii Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Polska zbiera dane w tym zakresie od 2008 roku, przy czym w miarę kompletne dane zebrano dopiero w 2011 roku (od 96% hurtowni).

Wykres nr 2

Sprzedaż antybiotyków w Polsce w latach 2011–2015

Źródło: Opracowanie własne NIK na podstawie danych z Departamentu Bezpieczeństwa Żywności i Weterynarii Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

Brak możliwości zwymiarowania ilości antybiotyków stosowanych w produkcji zwierzęcej w Polsce wynika z **braku ogólnopolskiego systemu gromadzenia, monitorowania i porównywania danych o zastosowaniu antybiotyków** na poziomie gospodarstw, w odniesieniu do poszczególnych grup zwierząt hodowlanych, od których pozyskiwana jest żywność pochodzenia zwierzęcego¹³. [str. 24–25]

Na zasadności systemowego gromadzenia i monitorowania danych o stosowaniu antybiotyków w poszczególnych gospodarstwach oraz podejmowania właściwych działań nadzorczych w oparciu o analizę tych danych wskazują rozwiązania przyjęte w Niemczech, opisane w załączniku nr 6.3. do niniejszej Informacji.

Zakres sprawowanego nadzoru

7. Działania nadzorcze lubuskich Inspektoratów nad wykorzystaniem antybiotyków w produkcji zwierzęcej polegały przede wszystkim na kontroli podmiotów nadzorowanych, koordynacji i realizacji krajowych planów monitoringowych pozostałości substancji niedozwolonych (w tym pozostałości antybiotyków) oraz planów monitoringowych w zakresie antybiotykkooporności, a także obsłudze systemu RASFF. [str. 26]

Realizacja planów kontroli

W latach 2015–2016 skontrolowane organy zrealizowały – poza jednym wyjątkiem¹⁴ – plany kontroli, a kontrole przeprowadzono i dokumentowano zgodnie z wytycznymi i instrukcjami GLW.

NIK nie wniosła – poza jednostkowymi przypadkami – uwag do zgodności z obowiązującymi wymogami podejmowanych przez skontrolowane organy działań nadzorczych, a także sposobu weryfikacji wykonywania zaleceń pokontrolnych. [str. 26–27]

Słabości aktualnego modelu nadzoru

8. Wyniki kontroli wskazują na istotne mankamenty w aktualnie obowiązującym modelu nadzoru, które mają bezpośredni wpływ na jego skuteczność. [str. 27–29]

¹³ System taki funkcjonuje m.in. w Niemczech (zwierzęta rzeźne) oraz w Danii (trzoda chlewna).

¹⁴ PIW w Nowej Soli.

Dotyczy to przede wszystkim formy i sposobu prowadzenie dokumentacji (ewidencji) leczenia zwierząt (niestanowiące zwartej całości luźne karty), która uniemożliwia pełne, chronologiczne odtworzenie przebiegu stosowania produktów leczniczych w gospodarstwie oraz uzależnienia dokonywania urzędowych ustaleń kontrolnych od dobrej woli i uczciwości podmiotów kontrolowanych (powszechność przyjmowania przez organy nadzoru oświadczeń hodowców o braku leczenia zwierząt bez realnej możliwości weryfikacji ich prawdziwości). [str. 27–29]

Również aktualnie obowiązujący podział kompetencji między WLW a PLW uniemożliwia lub co najmniej utrudnia faktyczną ocenę prawidłowości i zasadności wykorzystania antybiotyków w produkcji zwierzęcej (także tych spoza legalnych źródeł). [str. 29]

W konsekwencji, pomimo powszechnego stosowania antybiotyków w produkcji zwierzęcej uzasadnianej względami leczniczymi, organy Inspekcji nie dysponowały narzędziami umożliwiającymi ustalenie faktycznych przyczyn ich stosowania. [str. 30]

9. Skontrolowane Inspekcje zasadniczo zrealizowały plany badań monitoringowych¹⁵, a w przypadkach potwierdzających obecność substancji niedozwolonych (antybiotyków) podejmowały – poza jednostkowymi przypadkami – działania zgodne z obowiązującymi wymogami. W szczególności ustalano przyczynę obecności antybiotyku w badanej próbce, przeprowadzano dodatkowe próby, a w uzasadnionych sytuacjach blokowano obrót zwierzętami.

Realizacja planów monitoringowych

Wyniki prowadzonego przez IW monitoringu dotyczącego obecności antybiotyków wskazują na stosunkowo nieliczne przypadki stwierdzenia antybiotyków w badanych próbach (poniżej jednego procenta). NIK stwierdziła jednak zaniedbania w sposobie organizacji poboru prób, które mogły obniżyć skuteczność badań monitoringowych. [str. 31–34]

Niepokojące są wyniki prowadzonych przez organy Inspekcji Sanitarnej badań monitoringowych w zakresie antybiotykooporności. Oporność na leki przeciwdrobnoustrojowe stwierdzono w przypadku 25% próbek mięsa drobiowego, 15% mięsa wołowego oraz 10% mięsa wieprzowego. [str. 32]

10. Wszystkie skontrolowane lubuskie jednostki IW i IS zawarły ze swoimi lokalnymi odpowiednikami porozumienia o wzajemnej współpracy i współdziałaniu oraz wymianie informacji. NIK nie wniosła uwag do sposobu i zakresu działań realizowanych w ramach tych porozumień. [str. 37]

Porozumienia pomiędzy Inspekcjami

11. Skontrolowane jednostki Inspekcji Weterynaryjnej, podejmując działania w ramach systemu RASFF, postępowały stosownie do obowiązujących procedur i schematów działania. Również PWIS właściwie koordynował czynności podejmowane w ramach RASFF przez podległe PSS-E. [str. 39]

Działania w ramach systemu RASFF

¹⁵ Za wyjątkiem w 2015: PLW w Świebodzinie oraz PLW w Zielonej Górze, w 2016: PLW w Nowej Soli oraz PLW w Zielonej Górze.

Ustalenia kontroli NIK wskazują jednak, że pomimo stosowania się do obowiązujących procedur, **podejmowane działania nie były skuteczne. Nie udawało się bowiem wycofać z obrotu znacznej ilości produktów zawierających pozostałości antybiotyków.** [str. 35–36]

Zakres współpracy z innymi podmiotami/organami na rzecz prawidłowego wykorzystywania antybiotyków

12. Skontrolowane jednostki nie inicjowały i nie angażowały się w długofalowe i skoordynowane przedsięwzięcia prowadzone wspólnie z innymi podmiotami (np. lekarzami wolnej praktyki, organizacjami producentów/hodowców, organizacjami konsumentów) na rzecz prawidłowego wykorzystywania antybiotyków w produkcji zwierzęcej. [str. 40]

Odpowiedzialność dyscyplinarna za nieprawidłowe wykorzystywanie antybiotyków

13. W latach 2015–2016 organy samorządu lekarzy weterynarii prowadziły ogółem 34 postępowania wyjaśniające dotyczące nieprawidłowości w stosowaniu przez lekarzy weterynarii przeciwbakteryjnych produktów leczniczych, w wyniku których skierowano do sądów dyscyplinarnych (lekarsko-weterynaryjnych) 21 wniosków o ukaranie. W tym samym okresie skierowano dwa zawiadomienia do organów ścigania. Tak niską liczbę kierowanych zawiadomień uzasadniono powszechną praktyką umorzenia tych postępowań przez organy ścigania, z powodu znikomej szkodliwości. [str. 41]

4. WNIOSKI

Rosnąca oporność bakterii na antybiotyki sprawia, że coraz mocniej zwraca się uwagę na konieczność podjęcia działań zmierzających do ograniczenia ich wykorzystywania w produkcji zwierzęcej. **Powszechne nadużywanie i nieodpowiedzialne stosowanie antybiotyków prowadzi do ograniczenia ich skuteczności w leczeniu chorób wywoływanych przez bakterie, a obecność ich pozostałości w produktach spożywczych może również wykazywać działanie niepożądane, stanowiące bezpośrednie niebezpieczeństwo dla zdrowia człowieka.**

Zapewnienie racjonalnego i bezpiecznego stosowania antybiotyków wymaga skoordynowanych i długofalowych przedsięwzięć wszystkich podmiotów zaangażowanych w tę problematykę. Szczególnie ważna jest świadomość i postawa hodowców oraz praktykujących lekarzy weterynarii, którzy powinni upowszechniać i wdrażać wiedzę w zakresie zależności między zdrowiem zwierząt a zachowaniem właściwego poziomu bioasekuracji, dobrostanu czy też higieny ich utrzymania. Niezbędne są również działania edukacyjno-informacyjne skierowane do jak najszerszego kręgu konsumentów.

Prawidłowa realizacja zadań oraz skuteczny nadzór nad obrotem i wykorzystaniem antybiotyków w produkcji zwierzęcej wymagają zdecydowanego wzmocnienia kadrowego Inspekcji Weterynaryjnej, szczególnie w sytuacji rosnącej liczby nadzorowanych podmiotów. Powinno temu towarzyszyć zapewnienie w budżecie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi oraz poszczególnych wojewodów odpowiednich środków finansowych na funkcjonowanie Inspekcji Weterynaryjnej. Aktualne dysproporcje między ofertą rynkową, a możliwościami płacowymi Inspekcji nie sprzyjają zatrudnianiu osób o wysokich kwalifikacjach.

Warunkiem kluczowym dla prawidłowego obrotu i wykorzystywania antybiotyków w produkcji zwierzęcej jest także zapewnienie skutecznego nadzoru nad tym obszarem. W związku z wynikami kontroli, Najwyższa Izba Kontroli dostrzega potrzebę:

- 1) podjęcia działań legislacyjnych mających na celu zmianę formy i sposobu prowadzenia dokumentacji lekarsko-weterynaryjnej i ewidencji leczenia zwierząt na taką, która da możliwość pełnego, chronologicznego odtworzenia przebiegu stosowania produktów leczniczych w czasie całego cyklu produkcyjnego zwierząt gospodarskich¹⁶. Zgodnie z aktualnie obowiązującymi przepisami¹⁷ książka leczenia zwierząt gospodarskich stanowi plik luźnych kart, a nie zwartą całość. Lekarz weterynarii prowadzi papierową, samokopiującą „Książkę leczenia zwierząt gospodarskich” o numerowanych stronach, w której dokonuje chronologicznych wpisów dotyczących czynności lekarsko-weterynaryjnych w poszczególnych gospodarstwach. Potwier-**

Wnioski
do Ministra Rolnictwa
i Rozwoju Wsi

¹⁶ Na konieczność zmiany formy i sposobu prowadzenia dokumentacji lekarsko-weterynaryjnej i ewidencji leczenia zwierząt wskazywali kierownicy wszystkich skontrolowanych jednostek IW, a także organy lubuskiego i krajowego samorządu lekarzy weterynarii.

¹⁷ Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 29 września 2011 r. w sprawie zakresu i sposobu prowadzenia dokumentacji lekarsko-weterynaryjnej i ewidencji leczenia zwierząt oraz wzorów tej dokumentacji i ewidencji (Dz. U. Nr 224, poz. 1347).

dzeniami odbytych wizyt i zastosowania między innymi antybiotyków są przekazywane posiadaczowi zwierząt gospodarskich oryginały stron z tej książki, które jest on zobowiązany przechowywać w sposób chronologiczny. Praktyka wskazuje jednak, na trudności weryfikacji odbytych wizyt w gospodarstwie i tym samym stosowania antybiotyków ze względu na to, że usługi lekarsko-weterynaryjne w jednym gospodarstwie często świadczone są przez różnych lekarzy weterynarii, jak również odnotowywane są przypadki braku rzetelnego przechowywania potwierdzeń wizyt przez właścicieli zwierząt i ustalanie faktu braku leczenia jedynie w oparciu o ich oświadczenia;

- 2) podjęcie działań legislacyjnych w zakresie poszerzenia nadzoru farmaceutycznego Inspekcji Weterynaryjnej o możliwość przeprowadzania kontroli w gospodarstwach zajmujących się produkcją zwierzęcą, przy jednoczesnym wzmocnieniu kadrowym nadzoru farmaceutycznego.** Zgodnie z aktualnie obowiązującymi przepisami¹⁸ kontrola stosowania antybiotyków przeprowadzana jest przez wojewódzkich inspektorów farmaceutycznych, którzy posiadają uprawnienia do przeprowadzania kontroli obrotu antybiotykami w hurtowniach farmaceutycznych oraz w zakładach leczniczych dla zwierząt. Inspektorzy WIW nie posiadają natomiast uprawnień do przeprowadzania kontroli w ww. zakresie w najbardziej newralgicznych miejscach czyli w gospodarstwach zajmujących się produkcją zwierząt, których tkanki lub produkty wprowadzane są do łańcucha żywieniowego;
- 3) podjęcie i koordynację działań, we współpracy z Głównym Lekarzem Weterynarii, organami samorządu lekarzy weterynarii, organizacjami producentów/hodowców, ośrodkami naukowymi i ekspertami, na rzecz ograniczenia stosowania antybiotyków w produkcji zwierzęcej i poprawy skuteczności nadzoru w tym obszarze m.in. poprzez:**
- wprowadzenie obowiązku raportowania o stosowaniu antybiotyków lub utworzenie ogólnopolskiej platformy internetowej (bazy danych), pozwalającej na monitorowanie aktualnego poziomu użycia antybiotyków w gospodarstwach;
 - wyznaczenie dopuszczalnych limitów ilości użytych antybiotyków w gospodarstwie, których przekroczenie skutkowałoby wdrożeniem odpowiednich procedur nadzorczych;
 - opracowanie i wdrażanie programu ograniczania stosowania antybiotyków, w tym zasad racjonalnego i bezpiecznego ich wykorzystywania oraz dobrych praktyk w tym obszarze;
 - prowadzenie na szeroką skalę akcji informacyjno-edukacyjnych na rzecz rozważnego stosowania antybiotyków w produkcji zwierzęcej i eliminowania przyczyn uzasadniających konieczność ich stosowania (np. bioasekuracja, poprawa dobrostanu zwierząt).

¹⁸ Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 22 kwietnia 2008 r. w sprawie nadzoru nad obrotem i ilością stosowanych produktów leczniczych weterynaryjnych (Dz. Nr 84, poz. 511).

5. WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

5.1. Przygotowanie inspekcji do sprawowania nadzoru nad wykorzystaniem antybiotyków w produkcji zwierzęcej

5.1.1. Przygotowanie organizacyjno-kadrowe inspekcji do sprawowania nadzoru nad wykorzystaniem antybiotyków w produkcji zwierzęcej

Struktura organizacyjna poszczególnych Inspektoratów, jak również przypisane poszczególnym komórkom i stanowiskom zakresy zadań uwzględniały realizację obowiązków dotyczących nadzoru nad wykorzystywaniem antybiotyków w produkcji zwierzęcej, a także odpowiadały obowiązującym wymogom¹⁹.

Struktura organizacyjna skontrolowanych jednostek

W WSS-E w ramach działu nadzoru sanitarnego wyodrębniono oddział bezpieczeństwa żywności, żywienia i kosmetyków (OBŻŻiK). W jednostkach IW wyodrębniono zespoły do spraw zdrowia i ochrony zwierząt (ZZZ); zespoły do spraw bezpieczeństwa żywności (ZBŻ), zespoły do spraw pasz i utylizacji (ZPU), a w WIW dodatkowo zespół do spraw nadzoru farmaceutycznego (ZNF) oraz Zakład Higieny Weterynaryjnej (ZHW). Nadzór nad wykorzystywaniem antybiotyków, w określonych zakresach, wykonywała każda z tych komórek organizacyjnych.

Komórka Organizacyjna	Zakres wyszczególnionych zadań objętych kontrolą NIK
ZBŻ	<ul style="list-style-type: none">• monitoring substancji niedozwolonych, pozostałości chemicznych i biologicznych, produktów leczniczych u zwierząt oraz w żywności pochodzenia zwierzęcego• nadzór nad bezpieczeństwem produktów spożywczych pochodzenia zwierzęcego, w tym nad wymaganiami weterynaryjnymi przy ich produkcji• nadzór nad sprzedażą bezpośrednią, działalnością marginalną i lokalną oraz targowiskami• prowadzenie rejestrów i wykazów podmiotów nadzorowanych• realizacja zadań w ramach RASFF w obszarze przypisanych zespołowi
ZPU	<ul style="list-style-type: none">• monitoring pasz i wody, realizacja planu urzędowej kontroli pasz, nadzór nad wytwarzaniem, obrotem i stosowaniem pasz i dodatków paszowych, stosowaniem pasz leczniczych (kontrole dokumentowane w formie list kontrolnych SPIWET „PASZE G”²⁰ oraz SPIWET „PASZE C”²¹)• realizacja zadań w ramach RASFF w obszarze przypisanych zespołowi
ZZZ	<ul style="list-style-type: none">• nadzór nad przestrzeganiem przepisów o ochronie zwierząt, szczególnie wymagań weterynaryjnych w gospodarstwach utrzymujących zwierzęta gospodarskie – kontrole dokumentowane w formie list kontrolnych SPIWET gospodarstwa (dobrostan zwierząt)²²

Zakres zadań objętych kontrolą NIK

¹⁹ Zarządzenie Nr 1 MRiRW z dnia 2 marca 2010 r. w sprawie organizacji wojewódzkich, powiatowych i granicznych inspektoratów weterynarii (Dz. Urz. MRiRW Nr 3, poz. 3).

²⁰ Kontrole dotyczące wykrywania substancji przeciwbakteryjnych w wodzie. Zakres tych kontroli – poprzedzających każdorazowo pobranie próby wody w ramach monitoringu/badań urzędowych – obejmował m.in. badanie dokumentacji leczenia zwierząt, kontrolę pomieszczeń gospodarstwa na okoliczność występowania leków (w tym antybiotyków), opakowań po lekach i innych substancji, faktu posiadania i stosowania pasz leczniczych i innych dodatków paszowych.

²¹ Kontrole dotyczące wytwarzania pasz na własne potrzeby, żywienie zwierząt, produkcja pierwotna. Zakres tych kontroli obejmował m.in. badanie ewidencji leczenia zwierząt oraz miejsc przechowywana produktów leczniczych weterynaryjnych i pasz leczniczych pod względem dopełniania właściwych warunków.

²² Zakres tych kontroli obejmował m.in. badanie ewidencji leczenia zwierząt.

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

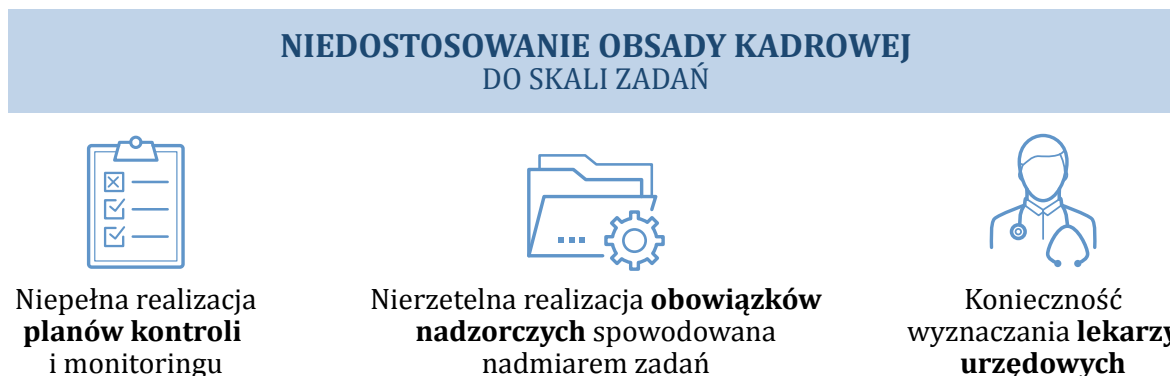
Komórka Organizacyjna	Zakres wyszczególnionych zadań objętych kontrolą NIK
ZNF	<ul style="list-style-type: none"> nadzór nad obrotem i ilością stosowanych²³ produktów leczniczych weterynaryjnych kontrole doraźne okresowe i sprawdzające w hurtowniach farmaceutycznych i zakładach leczniczych dla zwierząt pobieranie, w ramach państwowych badań jakości, prób produktów leczniczych weterynaryjnych znajdujących się w obrocie
ZHW	<ul style="list-style-type: none"> wykonywanie urzędowych badań zleconych przez Wojewódzkich i Powiatowych Lekarzy Weterynarii²⁴
OBŻiK	<ul style="list-style-type: none"> monitoring antybiotykooporności realizacja zadań w ramach RASFF

Stan zatrudnienia oraz nabory pracowników

W części skontrolowanych Inspektoratów stan zatrudnienia nie pozwalał na pełną realizację nałożonych zadań²⁵, a podejmowane próby naborów na stanowiska merytoryczne (związane z wykonywaniem nadzoru) kończyły się niepowodzeniem z uwagi na brak kandydatów²⁶. Ograniczenia kadrowe skutkowały m.in. jednoosobową obsadą niektórych zespołów merytorycznych²⁷, co – np. w przypadku długotrwałej absencji – miało negatywny wpływ na zakres i sposób wykonywania zadań.

Infografika nr 1

Przykładowe skutki niedostosowania obsady kadrowej do skali zadań

Źródło: Opracowanie własne NIK na podstawie ustaleń kontroli.

Szczególnie niepokojącym jest fakt, że w kluczowym dla skutecznego nadzoru nad prawidłowością wykorzystywania antybiotyków Zespole ds. Nadzoru Farmaceutycznego w WIW zatrudniony był tylko jeden inspektor weterynaryjny. Mając na uwadze liczbę podmiotów nadzorowanych

²³ Nadzór ZNF nad stosowaniem produktów leczniczych weterynaryjnych dotyczy tylko zakładów leczniczych i nie obejmuje gospodarstw i hodowców.

²⁴ ZHW w Zielonej Górze i Gorzowie Wlkp. w badanym okresie nie wykonywały badań w kierunku substancji przeciwbakteryjnych, natomiast pośredniczyły w przekazywaniu prób (przyjmowały, przechowywały i wydawały do transportu) pobranych w ramach monitoringów i kontroli do ZHW w Poznaniu, Wrocławiu, Szczecinie i PIB w Puławach.

²⁵ Problem z zapewnieniem pełnej obsady na stanowiskach merytorycznych dotyczył PIW w: Krośnie Odrzańskim, Międzyrzeczu, Nowej Soli, Zielonej Górze, Żarach, WIW, WSS-E.

²⁶ Nieskuteczne nabory z powodu braku kandydatów stwierdzono w: PIW w Krośnie Odrzańskim, Międzyrzeczu, Nowej Soli, Świebodzinie, Słubicach Zielonej Górze, w WIW.

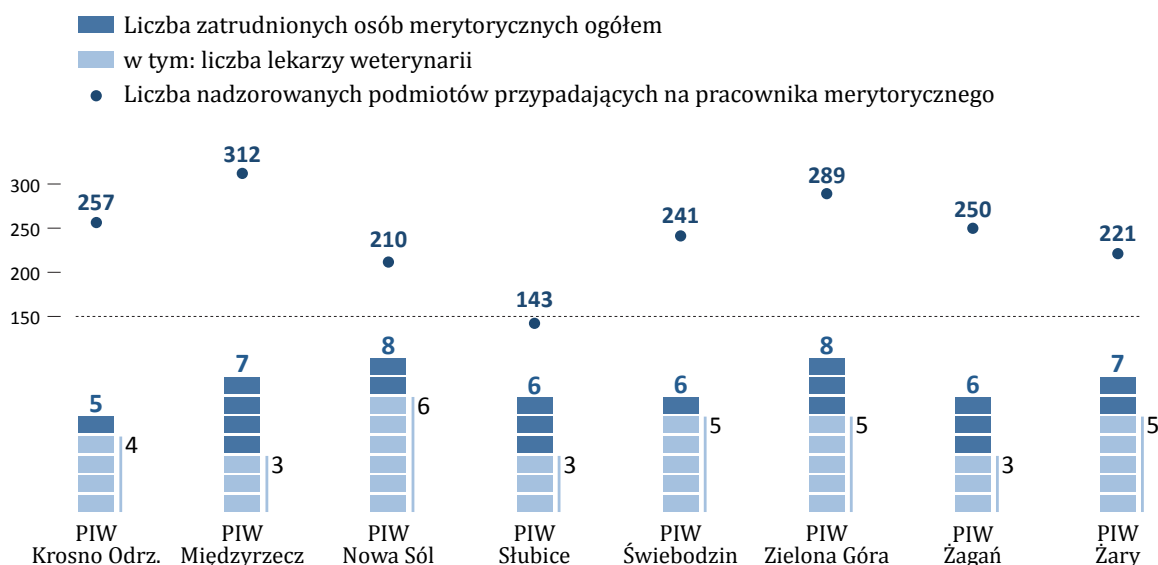
²⁷ Dotyczy: WIW – ZPU i ZNF, PIW w: Krośnie Odrzańskim – ZPU i ZBŻ, Świebodzinie – ZPU i ZBŻ, Międzyrzeczu – ZPU, ZZZ, Słubicach – ZPU, Żaganiu – ZPU, Żarach – ZPU i ZBŻ, Zielonej Górze – ZPU.

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

(286 w roku 2015, 300 w roku 2016), to przy dotychczasowej liczbie kontroli realizowanych przez ZNF²⁸, podmioty objęte nadzorem mogą być kontrolowane nie częściej niż raz na pięć lat. Ponadto całkowicie zaniechano kontroli sprzedaży internetowej produktów leczniczych weterynaryjnych (w tym antybiotyków).

Wykres nr 3

Zatrudnienie na stanowiskach merytorycznych w PIW – stan na koniec 2016 r.

Źródło: Opracowanie własne NIK na podstawie ustaleń kontroli.

Przykład

PLW w Międzyrzeczu przeprowadził ogółem 40 naborów na wolne stanowiska pracy, z czego 15 naborów w 2015 r. i 25 naborów w 2016 r. Na 30 ogłoszeń nie wpłynęły oferty. W pięciu przypadkach wyłonieni w wyniku postępowania kandydaci rezygnowali z zawarcia umowy o pracę, bądź żadnemu z kandydatów nie proponowano zawarcia umowy.

PLW w Krośnie Odrzańskim przeprowadził ogółem 16 naborów na stanowisko merytoryczne – *inspektor weterynaryjny ds. ochrony zdrowia zwierząt w ZZO*, z których jeden zakończył się zatrudnieniem pracownika, przy czym pracownik ten zrezygnował z pracy po trzech miesiącach od zatrudnienia. W przypadku pozostałych naborów nie zgłosił się żaden kandydat (14 naborów), a jeden nabór anulowano.

Podstawową przyczyną braku zainteresowania lekarzy weterynarii ofertą zatrudnienia w IW była proponowana wysokość wynagrodzenia (w przedziale 3,0 – 3,5 tys. zł brutto), podczas gdy oferty zatrudnienia na rynku usług komercyjnych były bardziej konkurencyjne.

²⁸ W latach 2015–2016 w sektorze farmaceutycznym przeprowadzono odpowiednio: 57 i 62 kontrole.

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

WLW: (...) *bardzo trudno jest zmotywować młodych lekarzy weterynarii do pracy w Inspekcji Weterynaryjnej. Jako przedstawiciel wolnego zawodu ma wiele możliwości pracy w różnych obszarach weterynarii (leczenie zwierząt, nadzór nad ubojem zwierząt, praca w hurtowni farmaceutycznej).*

Inspekcja Weterynaryjna jest obszarem bardzo trudnym merytorycznie, a stosunkowo słabo wynagradzanym. Powoduje to, że niewielu młodych lekarzy weterynarii decyduje się na pracę w Inspekcji. Występują również przypadki, w których lekarze z doświadczeniem zawodowym decydują się na zmianę miejsca zatrudnienia ze względów finansowych i dodatkowych wymagań.

PLW w Nowej Soli: *Taki stan rzeczy spowodowany jest z jednej strony dużymi wymaganiami stawianymi osobom zatrudnianym w IW, z drugiej strony stosunkowo niskimi zarobkami.*

Wskazać należy, iż osoba posiadająca wykształcenie pozwalające na zatrudnienie w IW ma bardzo duże możliwości pracy, w tym przede wszystkim możliwość prowadzenia własnej praktyki weterynaryjnej, co powoduje, iż zarobki z tego tytułu są nieporównywalnie wyższe niż uzyskiwane w IW. Zauważalny jest ponadto ogólny spadek prestiżu pracy w służbie cywilnej, co spowodowane jest krótką ścieżką awansu i coraz to większą odpowiedzialnością.

Brak zainteresowania lekarzy weterynarii zatrudnieniem w IW skutkowało zatrudnianiem na stanowiskach merytorycznych osób z wykształceniem pokrewnym (m.in.: zootechnik, technolog żywności, agronom) ale również z wykształceniem całkowicie odmiennym (mgr wychowania fizycznego, mgr filologii polskiej).

Należy mieć na uwadze, że osoby niebędące lekarzami weterynarii nie mogą wykonywać części obowiązków związanych z nadzorem weterynaryjnym.

Zakres czynności
przypisany do wyłącznej
kompetencji lekarzy
weterynarii

Przykładowe czynności nadzorcze IW wykonywane wyłącznie przez osoby będące lekarzami weterynarii:

- wystawianie wymaganych przepisami świadectw zdrowia dla mięsa i produktów pochodzenia zwierzęcego, ubocznych produktów pochodzenia zwierzęcego oraz zwierząt w obrocie krajowym, handlu i wywozie zwierząt do państw trzecich;
- zwalczanie chorób zakaźnych zwierząt;
- pobieranie próbek od zwierząt do badań kontrolnych;
- prowadzenie szczepień i badań rozpoznawczych zwierząt;
- badanie zwierząt rzeźnych i mięsa oraz mięsa zwierząt łownych;
- nadzór nad miejscami gromadzenia, skupu lub sprzedaży zwierząt, targowiskami oraz wystawami, pokazami lub konkursami zwierząt;
- kontrola prawidłowości wykonywania przez lekarzy weterynarii wyznaczonych czynności zleconych przez PLW.

Wyznaczanie lekarzy
urzędowych

Ze względów organizacyjnych lub finansowych we wszystkich skontrolowanych Inspektoratach weterynaryjnych szczebla powiatowego

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

wyznaczano do wykonywania określonych zadań Inspekcji²⁹ lekarzy weterynarii niebędących pracownikami Inspekcji (lekarzy urzędowych – art. 16 ust. 1 pkt 1 uiiwet), a w pięciu jednostkach również osoby do wykonywania czynności pomocniczych (pomocnicy lekarzy – art. 16 ust. 1 pkt 2 uiiwet).

Tabela nr 1

Informacja o liczbie wyznaczonych lekarzy urzędowych i związanych z tym wydatkach w kontrolowanych PIW w latach 2015–2016

Rok	Wyszczególnienie	Krosno Odrz.	Międzyrzecz	Nowa Sól	Słubice	Świebodzin	Zielona Góra	Żagań	Żary
2015	Liczba wyznaczonych lekarzy urzędowych	6	14	9	7	7	12	7	5
	Wydatki na wyznaczonych lekarzy urzędowych (w tys. zł)	58,2	208,4	73,6	39,6	165,9	1.300,5	72,1	142,6
2016	Liczba wyznaczonych lekarzy urzędowych	5	9	13	7	5	13	7	5
	Wydatki na wyznaczonych lekarzy urzędowych (w tys. zł)	47,3	223,6	84,5	48,3	191,7	1.376,0	77,4	145,4

Źródło: Opracowanie własne NIK na podstawie ustaleń kontroli.

PLW w Krośnie Odrzańskim: Wyznaczanie lekarzy wolnej praktyki do wykonywania niektórych czynności, zgodnie z art. 16 ustawy o Inspekcji Weterynaryjnej wynika z przyczyn organizacyjnych i finansowych. Ilość etatów lekarskich w inspektoracie jest niewystarczająca do realizacji zadań, w szczególności w zakresie pobierania próbek od zwierząt do badań kontrolnych, prowadzenie badań rozpoznawczych, badanie mięsa na użytek własny w kierunku włośnicy i wystawianie świadectw zdrowia dla zwierząt w obrocie krajowym. **Obecnie w PIW Krosno Odrzańskie oprócz PLW zatrudnionych jest trzech lekarzy weterynarii oraz jest 1 wakat w zespole ZZO. Ponadto każda z tych osób w trakcie trwania stosunku pracy nabyła status osoby niepełnosprawnej. Powyższe oznacza ograniczenia co do dobowego i tygodniowego czasu pracy(...).**

NIK nie wniosła uwag do sposobu wyznaczenia lekarzy urzędowych (wydawano stosowne decyzje administracyjne i zawierano wymagane umowy). W trzech jednostkach³⁰ stwierdzono natomiast nieprawidłowości w zakresie wyznaczenia pomocników (brak wyznaczenia w drodze decyzji administracyjnej wymaganej przepisem art. 16 ust. 2 uiiwet).

Wszystkie osoby zatrudnione na stanowiskach WLW i PLW, a także ich zastępców posiadały praktykę zawodową i kwalifikacje wymagane przepisem art. 9 ust. 1 uiiwet. Również kwalifikacje pracowników WSS-E odpowiadały obowiązującym wymogom³¹. Pracownicy wszystkich Inspektoratów uczestniczyli w wewnętrznych (organizowa-

Przygotowanie merytoryczne pracowników Inspekcji

Wyposażenie w sprzęt (materiały) do poboru próbek

²⁹ W szczególności do wykonywania zadań, o których mowa w art. 16 ust. 1 pkt 1 lit. a, b, c, d, e, f, l uiiwet.

³⁰ PIW w: Krośnie Odrzańskim, Żaganiu oraz Żarach.

³¹ Stosownie do wymogów rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 22 marca 2010 r. w sprawie kwalifikacji wymaganych na poszczególne stanowiska pracy w stacji sanitarno-epidemiologicznej (Dz. U. z 2010 r. Nr 48, poz. 283).

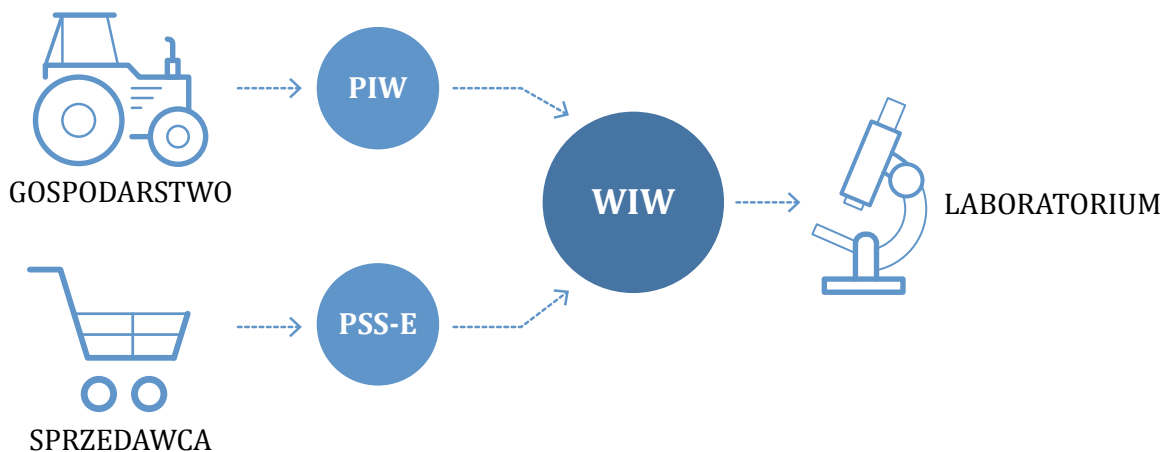
WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

nych w ramach IW) szkoleniach obejmujących problematykę nadzoru nad wykorzystywaniem antybiotyków w produkcji zwierzęcej. Brak udziału pracowników w szkoleniach zewnętrznych uzasadniano brakiem odpowiednich środków finansowych lub posiadaniem wystarczającej wiedzy w tym obszarze.

Skontrolowane Inspekcje posiadały na wyposażeniu niezbędny sprzęt (materiały) do poboru próbek, natomiast nie dysponowały zapleczem laboratoryjnym umożliwiającym zbadanie prób na obecność pozostałości antybiotyków oraz antybiotykooporności. Skutkowało to koniecznością wysyłania prób do laboratoriów innych wojewódzkich inspektoratów weterynaryjnych (ZHW WIW w Poznaniu, ZHW WIW we Wrocławiu, bądź do Państwowego Instytutu Weterynaryjnego – Państwowego Instytutu Badawczego w Puławach).

W celu ograniczenia związanych z tym kosztów, transport do właściwego laboratorium prób pobranych przez lubuskie PSS-E oraz PIW-y, odbywał się za pośrednictwem WIW w oparciu o ustalone harmonogramy. Taka organizacja transportu – wprawdzie racjonalna pod względem ekonomicznym – przyczyniła się do przekraczania wymaganych terminów od pobrania do przekazania próby do właściwego laboratorium (zob. pkt 5.2.2. *Uchybienia w sposobie prowadzenia monitoringu*).

Infografika nr 2
Organizacja poboru i transportu próbek do laboratorium

Źródło: Opracowanie własne NIK na podstawie ustaleń kontroli.

Trudności organizacyjno-kadrowe w sprawowaniu nadzoru

Ustalone w oparciu o wyniki kontroli, a także wskazywane przez skontrolowane podmioty trudności i ograniczenia w przygotowaniu Inspekcji do sprawowania skutecznego nadzoru nad wykorzystywaniem antybiotyków w produkcji zwierzęcej:

- niekorzystna sytuacja kadrowa związana z rezygnacją doświadczonych pracowników z pracy w Inspekcji, przy jednoczesnych trudnościach w naborze lekarzy weterynarii, na co niewątpliwy wpływ mają ograniczone środki finansowe na wynagrodzenia;
- funkcjonowanie w strukturach organizacyjnych Inspektoratów zespołów merytorycznych obsadzonych wyłącznie jednym pracownikiem;

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

- zatrudnianie na stanowiskach związanych z wykonywaniem nadzoru weterynaryjnego osób niebędących lekarzami weterynarii, co umożliwia im wykonywanie części zadań nadzorczych i skutkuje koniecznością ich wykonywania przez lekarzy weterynarii;
- brak w strukturach organizacyjnych lubuskich Inspekcji laboratorium umożliwiającego dokonywanie badań na obecność pozostałości antybiotyków i antybiotykooporności.

5.1.2. Realizacja działań w zakresie rejestracji i ujawniania podmiotów nadzorowanych.

Skontrolowani PLW na ogół rzetelnie prowadzili postępowania administracyjne w sprawie wprowadzania podmiotów nadzorowanych do rejestrów i wykazów, o których mowa w przepisie art. 20 ust. 1 pkt 1 uppz, a także sporządzali wymaganą sprawozdawczość³².

Postępowania rejestracyjne podmiotów objętych nadzorem

W szczególności terminowo – poza jednym przypadkiem³³ – i w prawidłowej formie (decyzji administracyjnej) organy IW załatwiały wnioski w tych sprawach:

Tabela nr 2

Liczba postępowań administracyjnych w sprawie ewidencjonowania podmiotów w rejestrach/wykazach w kontrolowanych PIW w latach 2015–2016

Wyszczególnienie lata 2015–2016	Krosno Odrz.	Międzyrzecz	Nowa Sól	Słubice	Świebodzin	Zielona Góra	Żagań	Żary
Liczba podmiotów wpisanych do rejestrów/wykazów	4	7	15	5	3	22	13	9
Liczba podmiotów wykreślonych z rejestrów/wykazów	4	4	6	1	6	2	8	0
Ogółem:	8	11	21	6	9	24	21	9

Źródło: Opracowanie własne NIK na podstawie ustaleń kontroli.

W trzech Inspektoratach³⁴ stwierdzono jednostkowe przypadki nierzetelnego (niezgodnego ze stanem faktycznym) wykazywania w sprawozdaniach danych o liczbie podmiotów nadzorowanych.

O każdej wydanej decyzji – stosownie do wymogu określonego w przepisie art. 22 ust. 1 pkt 1 uppz – PLW za pośrednictwem WLW informował GLW. Powszechnie naruszano natomiast obowiązek powiadamiania właściwego miejscowo państwowego powiatowego inspektora sanitarnego oraz wojewódzkiego inspektora inspekcji handlowej o fakcie skreślenia zakładu z rejestru, do czego zobowiązywał przepis art. 22 ust. 1 pkt 2 uppz. Nieprawidłowość tę stwierdzono w sześciu³⁵ (spośród siedmiu zobowiązanych) PIW, przy czym aż w czterech³⁶ nie powiadomiono ww. organów o ani jednym przypadku skreślenia podmiotu z rejestru. Zaniechanie wykonania tego obowiązku wyjaśniono m.in. nadmiarem przypisanych zadań lub brakiem świadomości jego obowiązywania.

³² RRW-5 Sprawozdanie z działalności i stanu sanitarnego obiektów, w których produkowane są produkty pochodzenia zwierzęcego oraz RRW-3 Sprawozdanie z realizacji zadań w zakresie nadzoru weterynaryjnego, organizacji i stanu kadr w Inspekcji Weterynaryjnej.

³³ Poza jednostkowym przypadkiem dokonania przez PLW w Krośnie Odrzańskim wpisu do rejestru po upływie 11 miesięcy od wpływu wniosku, co stanowiło naruszenie przepisu art. 35 Kpa.

³⁴ PIW w: Krośnie Odrzańskim, Międzyrzeczu, Zielonej Górze.

³⁵ PIW w: Krośnie Odrzańskim, Międzyrzeczu, Nowej Soli, Słubicach, Świebodzinie, Zielonej Górze.

³⁶ PIW w: Krośnie Odrzańskim, Międzyrzeczu, Nowej Soli, Słubicach.

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

Działania nadzorcze w przypadku ujawnienia podmiotów niezarejestrowanych

W latach 2015–2016 skontrolowane organy IW ujawniły ogółem **dziewięć przypadków³⁷ nielegalnego (bez wymaganej rejestracji) prowadzenia działalności objętej nadzorem weterynaryjnym³⁸**, w związku z czym wydano stosowne decyzje administracyjne w sprawie wymierzenia kar pieniężnych (od 200 zł do 1.200 zł), a także zawiadomiono organy ścigania lub właściwych miejscowo PLW.

Działania związane z identyfikacją i ujawnianiem podmiotów niezarejestrowanych

Postępowania organów IW w tym zakresie prowadzone były w szczególności w oparciu o informacje (powiadomienia) z Inspekcji Sanitarnej, od jednostek Policji lub z anonimów. **W żadnym ze skontrolowanych PIW nie prowadzono natomiast skoordynowanych, zaplanowanych działań w celu ujawnienia (identyfikacji) podmiotów prowadzących działalność objętą nadzorem weterynaryjnym dotychczas niezarejestrowanych.**

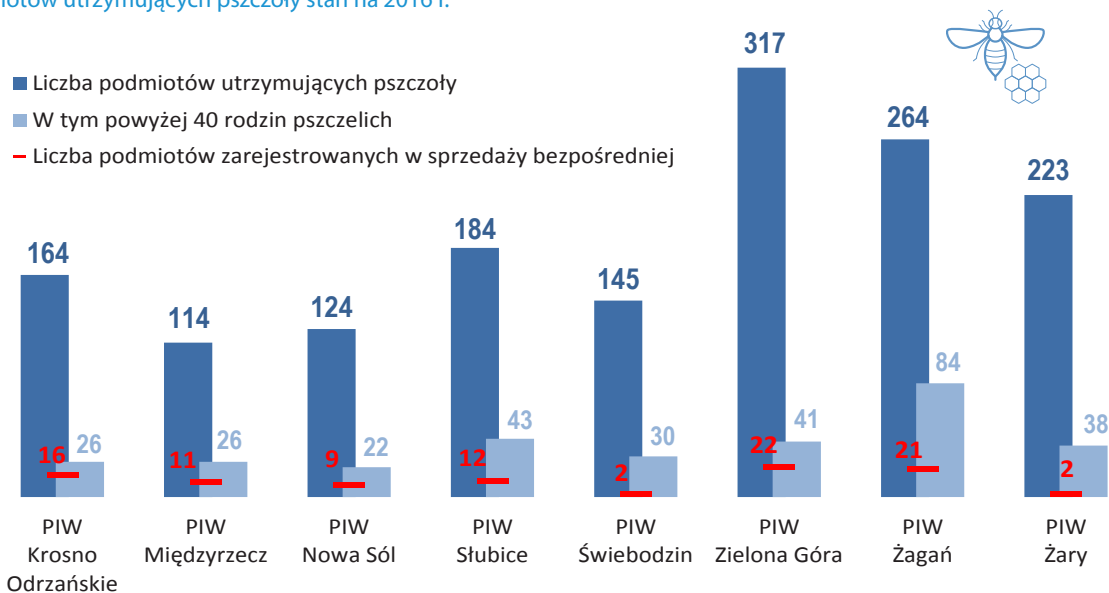
Tymczasem, wyniki kontroli NIK wskazują na niedopełnianie obowiązków rejestracyjnych przez znaczną liczbę hodowców, w konsekwencji czego skontrolowane organy nie dysponują pełną wiedzą o podmiotach podlegających nadzorowi.

Przykład

Znacząca liczba podmiotów utrzymujących pszczoły (w tym powyżej 40 rodzin pszczelich³⁹) nie dokonywała rejestracji w ramach sprzedaży bezpośredniej – uprawniającej do sprzedaży miodu i jego wyrobów bezpośrednio konsumentom⁴⁰.

Wykres nr 4

Liczba podmiotów utrzymujących pszczoły stan na 2016 r.

Źródło: Opracowanie własne NIK na podstawie ustaleń kontroli.

³⁷ PIW w: Krośnie Odrzańskim – 1, Międzyrzeczu – 1, Słubicach – 3, Żaganiu – 2, Żarach – 2.

³⁸ Tj. m.in.: nielegalny ubój zwierząt oraz produkcja wyrobów pochodzenia zwierzęcego, a także wprowadzenie do obrotu wyrobów mięsnych drobiu, ryb, mleka i jego przetworów, jaj.

³⁹ Limit od którego dany hodowca jest brany pod uwagę przy typowaniu do badań monitoringowych, w tym na obecność antybiotyków.

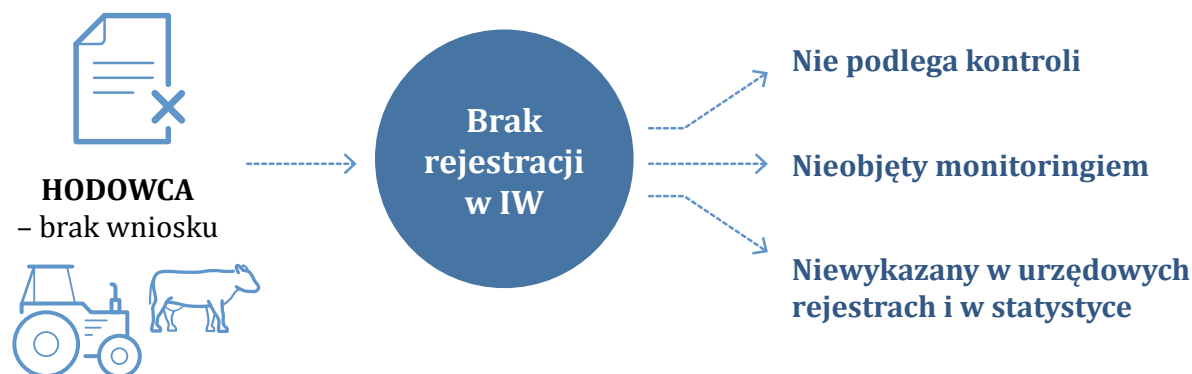
⁴⁰ Tj. bezpośrednich dostaw do konsumenta końcowego lub lokalnego zakładu detalicznego bezpośrednio zaopatrującego konsumenta końcowego (art. 5 pkt 4 uppz).

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

Podmioty utrzymujące pszczoły niemające jednocześnie zarejestrowanej w IW sprzedaży bezpośredniej (niezależnie od ilości posiadanych rodzin pszczelich⁴¹ oraz potencjalnej możliwości sprzedaży miodu konsumentom) nie były brane pod uwagę przy typowaniu podmiotów do badań monitoringowych na obecność substancji niedozwolonych, w tym pozostałości antybiotyków.

Infografika nr 3

Przykładowe skutki niedopełnienia obowiązków rejestracyjnych przez hodowców.

Źródło: Opracowanie własne NIK na podstawie ustaleń kontroli.

Jak istotna jest aktywna postawa organów IW w identyfikowaniu podmiotów podlegających rejestracji świadczyć mogą podjęte w wyniku kontroli NIK działania PLW w Krośnie Odrzańskim. W wyniku przeprowadzenia akcji informacyjnej wśród pszczelarzy (pisma do kół pszczelarskich, udział pracownika Inspektoratu w zebraniu Rejonowego Koła Pszczelarzy, zorganizowanie szkolenia dla pszczelarzy) zarejestrowało się 26 podmiotów⁴².

Na powszechność zjawiska niedopełniania przez hodowców obowiązków rejestracyjnych wskazują ustalenia NIK dotyczące działań skontrolowanych PLW w związku z wystąpieniem w 2016 r. na terytorium Polski wysoce zjadliwej grypy ptaków wywołanej wirusem grypy A podtypu H5 i H7.

W ramach działań dotyczących zwalczania grypy ptaków⁴³, wprowadzono m.in. nakaz zgłaszania do PLW miejsc (gospodarstw), w których utrzymywany jest drób lub inne ptaki. Poszczególne Inspektoraty we współpracy m.in. z lokalnymi samorządami, Policją, ARiMR, PSS-E, hodowcami drobiu, punktami sprzedaży paszy, sołtysami oraz z lekarzami wolnej praktyki podejmowały m.in. działania szkoleniowe oraz informacyjne (pisma, ulotki, strona internetowa) o konieczności zgłoszenia oraz wprowadzeniu prawnych zakazów i nakazów w utrzymaniu drobiu.

⁴¹ Np. PIW: w Krośnie Odrzańskim, Nowej Soli, Żaganiu nie uwzględniał przy doborze hodowców do pobrania prób monitoringowych (ze względu na brak rejestracji w sprzedaży bezpośredniej) hodowców posiadających największą liczbę rodzin pszczelich.

⁴² Według stanu na 27 lipca 2017 r.

⁴³ Prowadzonych m.in. na podstawie przepisów: rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 20 grudnia 2016 r. w sprawie zarządzenia środków związanych z wystąpieniem wysoce zjadliwej grypy ptaków (Dz. U. z 2016 r. poz. 2091) oraz rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 4 kwietnia 2017 r. w sprawie zarządzenia środków związanych z wystąpieniem wysoce zjadliwej grypy ptaków (Dz. U. poz. 722).

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

W wyniku tych działań zidentyfikowano na terenie właściwości poszczególnych PLW znaczną liczbę gospodarstw posiadających ptactwo:

Przykłady

PLW w Żarach: 1.413 gospodarstw, w tym 60 gospodarstw posiadających nie mniej niż 50 sztuk;

PLW w Świebodzinie: 883 gospodarstw, w tym 44 gospodarstw posiadających nie mniej niż 50 sztuk (z tego 10 powyżej 100 sztuk);

PLW w Nowej Soli: 698 gospodarstw, w tym 56 gospodarstw posiadających nie mniej niż 50 sztuk (z tego 12 powyżej 100 sztuk);

PLW w Krośnie Odrzańskim: 682 gospodarstw, w tym 51 gospodarstw posiadających nie mniej niż 50 sztuk;

PLW w Żaganiu: 163 gospodarstw, w tym 40 gospodarstw posiadających nie mniej niż 50 sztuk;

PLW w Słubicach: 150 gospodarstw, w tym 20 gospodarstw posiadających nie mniej niż 50 sztuk.

Bezspornym jest, jak podnosili niektórzy ze skontrolowanych PLW, że sam fakt posiadania ptactwa (drobiu) lub rodzin pszczelich nie jest równoznaczny z obowiązkiem rejestracji, gdyż produkty pochodzenia zwierzęcego (np. jaja, miód) mogą być wykorzystywane na użytek własny gospodarstwa. Jednak zdaniem NIK, istnieje wysokie prawdopodobieństwo (zwłaszcza w przypadku posiadaczy znacznej liczby drobiu/rodzin pszczelich) wprowadzania do obrotu produktów pochodzenia zwierzęcego bez dopełnienia obowiązków rejestracyjnych, a tym samym poza nadzorem IW.

Skargi dotyczące nieprawidłowości w wykorzystywaniu antybiotyków

Potwierdzeniem tego, są dokonane w ramach niniejszej kontroli oględziny czynności kontrolnych prowadzonych przez organy IW oraz Inspekcji Sanitarnej na ośmiu targowiskach miejskich⁴⁴, które wykazały, że aż na pięciu targowiskach stwierdzono sprzedaż produktów pochodzenia zwierzęcego (m.in.: miodu, jaj, sera) bez dopełnienia obowiązków rejestracyjnych.

W latach 2015–2016 do żadnego ze skontrolowanych Inspektoratów nie wpłynęły skargi (wnioski) dotyczące nieprawidłowości w zakresie wykorzystywania antybiotyków w produkcji zwierzęcej.

5.2. Nadzór nad wykorzystywaniem antybiotyków w produkcji zwierzęcej i egzekwowanie zaleceń pokontrolnych

5.2.1. Identyfikacja przyczyn, zagrożeń oraz skali wykorzystania antybiotyków w produkcji zwierzęcej

Gromadzenie danych odnośnie skali, zakresu i rodzaju wykorzystywanych antybiotyków

Organyskontrolowanych Inspekcji nie dysponowały wiarygodnymi danymi o skali i rodzaju wykorzystywanych w produkcji zwierzęcej antybiotyków, a wycinkowe informacje w tym zakresie ujawniane były jedynie w dokumentacji z poszczególnych kontroli.

⁴⁴ Targowiskach miejskich w: Krośnie Odrzańskim, Międzyrzeczu, Nowej Soli, Żarach, Zielonej Górze, Gorzowie Wlkp., Słubicach, Świebodzinie.

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

Przykłady

PLW w Międzyrzeczu: PIW nie posiada informacji o skali stosowania antybiotyków w tych gospodarstwach, ponieważ nie posiada pełnych kompetencji w tym zakresie. Dane wybiórcze są pozyskiwane wyłącznie:

- w postępowaniach wyjaśniających w przypadku stwierdzenia przekroczeń dopuszczalnych poziomów antybiotyków – w zakresie konkretnych przypadków zastosowanego leczenia,
- podczas przeprowadzania tzw. kontroli krzyżowych w gospodarstwach – na polecenie WLW.

Inspektor weterynaryjny w **ZZZ w Żarach:** PLW dane dotyczące stosowania antybiotyków uzyskuje do wglądu podczas kontroli gospodarstw utrzymujących zwierzęta w zakresie dobrostanu. Dokumentacja dotycząca zastosowanych środków leczniczych jest analizowana pod kątem prawidłowości wypełnienia, nie gromadzi się danych dotyczących ilości zaordynowanych antybiotyków.

Nie podejmowano również udokumentowanych działań (np. poprzez sporządzanie strategii, programów, analiz czy raportów) mających na celu identyfikację przyczyn i zagrożeń związanych z wykorzystywaniem antybiotyków w produkcji zwierzęcej oraz przeciwdziałania nieprawidłowościom w tym obszarze.

Identyfikacja przyczyn i zagrożeń związanych z wykorzystywaniem antybiotyków

Wpływ na taką sytuację miały uwarunkowania zasadniczo niezależne od skontrolowanych organów Inspekcji, tj. głównie:

- **brak ogólnopolskiej platformy/bazy danych o użyciu antybiotyków lub obowiązku raportowania organom nadzoru faktu zastosowania antybiotyków;**
- **brak wytycznych/instrukcji organów nadrzędnych (GLW, GIS) dotyczących konieczności identyfikowania tej problematyki;**
- **ograniczenie kadrowe.**

Przykład

Z-ca PLW w Zielonej Górze: Wobec niewielkiej ilości pracowników merytorycznych oraz dużej ilości realizowanych czynności, działania Inspektoratu skupione są przede wszystkim na realizacji obligatoryjnego monitoringu oraz kontroli podmiotów nadzorowanych. Na podejmowanie innych działań (np. w zakresie dokonywania analiz pod kątem identyfikowania zagrożeń związanych z wykorzystywaniem antybiotyków w produkcji zwierzęcej) nie starcza zwyczajnie czasu.

W konsekwencji, działania skontrolowanych Inspekcji w zakresie przeciwdziałania nieprawidłowemu wykorzystaniu antybiotyków nie miały charakteru zaplanowanych, skoordynowanych i lokalnie zindywidualizowanych przedsięwzięć nakierowanych na to zagadnienie, a stanowiły jeden z obszarów (niepriorytetowy) w ramach ogólnego nadzoru Inspekcji.

5.2.2. Nadzór nad wykorzystywaniem antybiotyków w produkcji zwierzęcej i egzekwowanie zaleceń pokontrolnych

Zakres sprawowanego nadzoru nad wykorzystywaniem antybiotyków w produkcji zwierzęcej

Nadzór lubuskich Inspektoratów⁴⁵ nad wykorzystaniem antybiotyków w produkcji zwierzęcej polegał przede wszystkim na:

- prowadzeniu kontroli planowych, doraźnych i sprawdzających w podmiotach nadzorowanych (WIW: ZNF, PIW: ZBŻ, ZPU i ZZZ);
- koordynacji (WIW) i realizacji (PIW) krajowych planów monitoringowych pozostałości substancji niedozwolonych, w tym pozostałości produktów leczniczych weterynaryjnych (ZPU i ZBŻ); koordynacji krajowych planów monitoringowych w zakresie antybiotykooporności (WIW-ZZZ i WSS-E);
- obsłudze systemu RASFF i podejmowaniu działań związanych z otrzymanymi lub wygenerowanymi powiadomieniami RASFF (PIW, WIW, WSS-E).

Kontrole WLW – nadzór farmaceutyczny sprawowany w hurtowniach i zakładach leczniczych

W latach 2015–2016 ZNF zrealizował plany kontroli, a kontrole przeprowadzono i dokumentowano zgodnie z wytycznymi i instrukcjami GLW. Kontrolami objęto 100% nadzorowanych hurtowni farmaceutycznych (4) oraz odpowiednio 14,29% (23 z 161 nadzorowanych) i 16,77% (27 z 161 nadzorowanych) zakładów leczniczych.

W wyniku tych kontroli w dwóch przypadkach ZNF stwierdził nieprawidłowości dotyczące antybiotyków (brak udokumentowania zużycia antybiotyków przez zakład leczniczy) i podjął właściwe działania nadzorcze.

W pierwszym przypadku sprawę wyjaśniono i zakończono po weryfikacji realizacji wydanych zaleceń pokontrolnych, w drugim przypadku skierowano sprawę do Rzecznika Odpowiedzialności Zawodowej w wyniku czego nastąpiło wykreślenie podmiotu z rejestru.

Kontrole PLW – nadzór sprawowany w gospodarstwach

W latach 2015–2016 PLW zrealizowali – poza jednym wyjątkiem⁴⁶ – plany kontroli (ZZZ i ZPU przeprowadziły ogółem 1.650 kontroli w gospodarstwach), a kontrole przeprowadzono i dokumentowano zgodnie z obowiązującymi wytycznymi i instrukcjami GLW.

Kontrole prowadzone przez PLW w gospodarstwach w zakresie nadzoru nad wykorzystywaniem antybiotyków obejmowały:

- badanie dokumentacji lekarsko-weterynaryjnej i ewidencji leczenia zwierząt;
- kontrolę pomieszczeń gospodarstwa na okoliczność występowania leków (w tym antybiotyków), opakowań po lekach i innych substancji, faktu posiadania i stosowania pasz leczniczych i innych dodatków paszowych;

⁴⁵ Na poziomie wojewódzkim zadania polegały głównie na koordynacji (przekazywanie wytycznych z poziomu krajowego na poziom powiatów oraz zbieranie danych z PIW i przekazywanie ich do GIW i GIS) a także w węższym zakresie na prowadzeniu własnych kontroli przez pracowników wojewódzkiej i powiatowej IW (ZNF i ZPU – wytwórnie pasz leczniczych) bądź kontroli wspólnych w podmiotach nadzorowanych (ZPU i ZBŻ).

⁴⁶ PIW w Nowej Soli.

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

- kontrolę przechowywania produktów leczniczych weterynaryjnych i pasz leczniczych pod względem spełniania właściwych warunków;
- kontrole doraźne – w przypadku stwierdzenia nieprawidłowości w ramach badań monitoringowych (obecności substancji niedozwolonych).

W wyniku ww. kontroli stwierdzono m.in.: 27 przypadków braku wydzielonego miejsca do przechowywania produktów leczniczych⁴⁷, cztery przypadki nieprawidłowego prowadzenia ewidencji leczenia zwierząt⁴⁸, trzy przypadki zagubienia dokumentacji leczenia zwierząt⁴⁹, dwa przypadki braku posiadania dokumentacji leczenia mimo zastosowania antybiotyków u trzody chlewnej i indyków rzeźnych⁵⁰, jeden przypadek posiadania przeterminowanych produktów leczniczych (z datą przydatności do 2001r.) oraz posiadania leków bez dokumentacji leczenia⁵¹.

Efekty kontroli PLW

NIK nie wniosła uwag do sposobu i zakresu podejmowanych przez PLW działań nadzorczych w związku z ww. nieprawidłowościami, a także sposobu weryfikacji realizacji zaleceń pokontrolnych, poza jednostkowym przypadkiem zaniechania przeprowadzenia rekontroli oraz przypadkiem braku wydania decyzji o blokadzie stada⁵².

Wyniki kontroli NIK wskazują na powszechną praktykę stwierdzenia przez PLW braku ewidencji leczenia zwierząt w kontrolowanych gospodarstwach. We wszystkich ośmiu skontrolowanych PIW-ach stwierdzono przypadki braku takiej ewidencji w gospodarstwie, przy czym w siedmiu skontrolowanych PIW-ach pobierano od hodowców oświadczenia o nieleczeniu zwierząt w okresie ostatnich pięciu lat (łącznie pobrano 149 takich oświadczeń).

Ewidencja leczenia zwierząt

W przypadkach nieokazania przez hodowców ewidencji leczenia zwierząt, PLW pobierali od nich oświadczenia o nieleczeniu zwierząt w okresie ostatnich pięciu lat, bez realnej możliwości weryfikacji prawdziwości tych oświadczeń. **W konsekwencji to od dobrej woli i uczciwości hodowcy zależało czy organy nadzoru dysponowały rzetelnymi informacjami o fakcie leczenia zwierząt.**

Praktyka ta jest o tyle niepokojąca, że według badań prezentowanych w literaturze fachowej⁵³, w gospodarstwach utrzymujących do 49 sztuk trzody chlewnej odsetek gospodarstw, w których zwierzęta są leczone produktami leczniczymi niepochodzącymi od lekarza weterynarii wynosi aż 90,48%.

⁴⁷ PIW w Międzyrzeczu.

⁴⁸ PIW w Międzyrzeczu.

⁴⁹ PIW w Zielonej Górze.

⁵⁰ Przypadki stwierdzone w PIW w Słubicach skutkowały powiadomieniem organów ścigania.

⁵¹ PIW w Świebodzinie.

⁵² PIW w Nowej Soli.

⁵³ Zob. U. Giedrojć-Brzana, K. Kosek-Paszowska, A. Rudy, Problemy Inspekcji Weterynaryjnej przy nadzorowaniu stosowania antybiotyków w leczeniu zwierząt gospodarskich [w:] Życie Weterynaryjne, Rocznik 92, 2017, 1.

Z ustaleń kontroli NIK wynika, że przyczyną takiej sytuacji jest aktualnie obowiązująca forma i sposób prowadzenia dokumentacji (ewidencji) leczenia. Książka leczenia zwierząt gospodarskich stanowi plik luźnych kart, a nie zwartej całości. Lekarz weterynarii prowadzi papierową, samokopiującą Książkę leczenia zwierząt gospodarskich o numerowanych stronach, w której dokonuje chronologicznych wpisów dotyczących czynności lekarsko – weterynaryjnych w poszczególnych gospodarstwach. Potwierdzeniem odbytych wizyt i zastosowania między innymi antybiotyków są przekazywane posiadaczowi zwierząt gospodarskich oryginały stron z tej książki, które jest on zobowiązany przechowywać w sposób chronologiczny.

PLW w Słubicach: (...) Zgodnie z aktualnie obowiązującymi przepisami w zakresie prowadzenia dokumentacji leczenia, posiadacze zwierząt i lekarze weterynarii wolnej praktyki mają obowiązek jej przechowywania przez 5 lat; **książka leczenia stanowi plik luźnych kart, powstających w czasie istnienia gospodarstwa i kontrolujący nie ma wiedzy, czy jest ona kompletna; te same karty leczenia przechowywane u lekarza weterynarii kontrolowane są przez nadzór farmaceutyczny WIW, brak jest zatem możliwości weryfikacji kompletności okazanej dokumentacji.**

PLW w Świebodzinie: (...) Forma prowadzenia książki leczenia w postaci luźnych kart leczenia daje możliwość wybiórczego okazywania Inspektorowi w trakcie kontroli kart leczenia zwierząt, **a Inspektor PIW nie ma narzędzi do ustalenia, czy okazana mu dokumentacja jest pełna. Nie może tego zweryfikować u lekarza wolnej praktyki gdyż lekarze ci nie podlegają kontroli przeprowadzanej przez PIW, lecz objęci są nadzorem Wojewódzkiej Inspekcji Weterynaryjnej, która natomiast nie ma uprawnień do kontrolowania gospodarstw.**

Kontrole PLW w gospodarstwach, dotyczące dokumentacji lekarsko-weterynaryjnej i ewidencji leczenia zwierząt, polegały na formalnej analizie zgromadzonej w gospodarstwie dokumentacji bez badania zasadności i prawidłowości zastosowanych przez lekarza weterynarii leków oraz przyczyn uzasadniających objęcie zwierząt leczeniem weterynaryjnymi produktami leczniczymi. Ustaleń w zakresie dokumentacji leczenia zwierząt nie weryfikowano z nadzorem farmaceutycznym w WIW lub z lekarzem prywatnej praktyki leczącym zwierzęta.

PLW w Słubicach: (...) **Ocena zasadności i prawidłowości stosowania antybiotyków w produkcji zwierzęcej nie należy do powiatowego lekarza weterynarii. Jest to uzależnione od lekarza weterynarii wolnej praktyki, jego współpracy z hodowcami, zdrowotności stada oraz czynnika ekonomicznego. Powiatowy Lekarz Weterynarii nie posiada kompetencji, aby przeprowadzać kontrolę dotyczącą zasadności stosowania antybiotyków przez lekarzy weterynarii wolnej praktyki. Kompetencja ta należy do zespołu nadzoru farmaceutycznego w Wojewódzkim Inspektoracie Weterynarii.**

Inspektor ZNF w WIW wyjaśnił natomiast, że (...) **zasadniczym problemem jest obecnie brak realnego nadzoru farmaceutycznego nad wykorzystaniem produktów leczniczych na poziomie zakładów i gospodarstw**

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

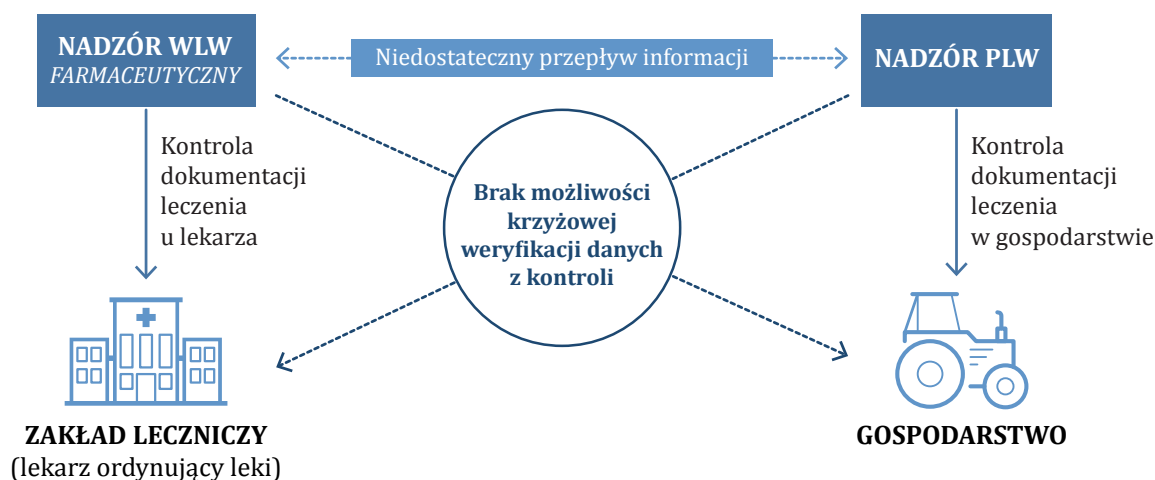
stosujących produkty lecznicze. **Należałoby powiązać dane** uzyskiwane **na poziomie hurtowni i zakładów leczniczych z danymi o wykorzystaniu tych produktów leczniczych na poziomie gospodarstw, co obecnie de facto nie ma miejsca (...).**

Wyniki kontroli wskazują, że przyczyną braku realnego i skutecznego nadzoru nad wykorzystaniem antybiotyków w leczeniu zwierząt gospodarskich – jest aktualnie obowiązujący model przyjętego nadzoru, a w szczególności podział kompetencji między WLW a PLW.

Niefunkcyjny podział kompetencji nadzorczych

Infografika nr 4

Schemat nadzoru lubuskiej IW nad wykorzystaniem antybiotyków

Źródło: Opracowanie własne NIK.

Inspektor ZNF w WIW: (...) **WLW** działający przy pomocy pracownika ds. nadzoru farmaceutycznego **jako organ I instancji nie posiada kompetencji prawnych w stosunku do gospodarstw** – brak jest bezpośredniego nadzoru farmaceutycznego na poziomie powiatowym. W województwie lubuskim oznacza to brak nadzoru farmaceutycznego nad blisko 13 tys. gospodarstw. (...) **Nadzór pośredni często wykonywany jest przez osoby niebędące lekarzami weterynarii** (inspektorzy ds. pasz, inspektorzy ds. dobrostanu zwierząt), **które wykonując swoje obowiązki zmuszone są m.in. do sprawdzania dokumentacji lekarsko-weterynaryjnej**, o której mowa w art. 69 ust.3 ustawy z dnia 6 września 2001 r. Prawo farmaceutyczne.

Inspektor weterynaryjny ZPU w Krośnie Odrzańskim: (...) **W ramach prowadzonych czynności jako inspektor weterynaryjny nie analizuję zasadności i prawidłowości stosowania antybiotyków przez lekarzy wolnej praktyki w kontrolowanych podmiotach, ponieważ nie posiadam takich uprawnień ale przede wszystkim nie badałam chorego zwierzęcia nie wiem jakie były objawy chorobowe.** (...) inspektor ds. pasz, który nie zawsze jest lekarzem weterynarii nie posiada żadnych podstaw aby kwestionować leczenie zastosowane przez lekarza weterynarii jeżeli jest prawidłowo wypisana ewidencja leczenia zwierząt i gospodarz przestrzegał okresu karencji.

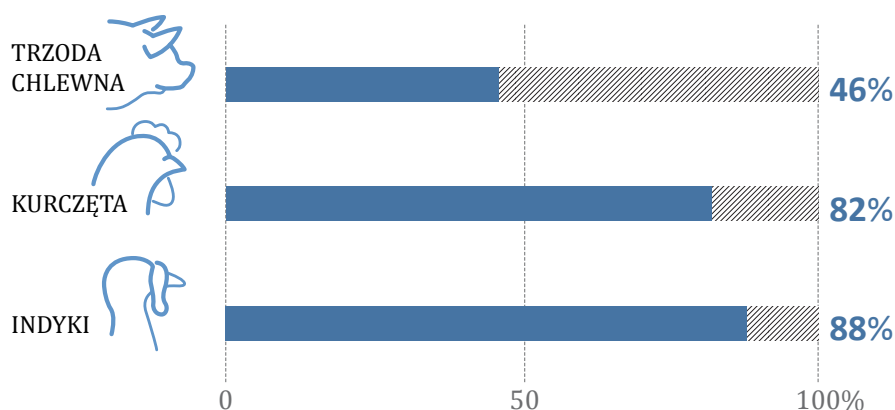
WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

Powszechność stosowania antybiotyków w produkcji zwierzęcej

Wyniki kontroli wskazują na powszechność stosowania antybiotyków w produkcji zwierzęcej uzasadnianej względami leczniczymi (70% hodowców objętych monitoringiem wody i pasz stosowało antybiotyki), a w przypadku indyków i kurcząt rzeźnych odsetek ten przekraczał 80% hodowców objętych badaniami. Jednak, z powodu ww. niedomagań systemu nadzoru, nie było możliwe rzetelne ustalenie faktycznych przyczyn ich stosowania.

Infografika nr 5

Skala stosowania antybiotyków w podmiotach skontrolowanych przez PLW w latach 2015–2016 – wybrane grupy zwierząt hodowlanych

Źródło: Opracowanie własne NIK na podstawie ustaleń kontroli – analizy dokumentacji kontrolnej PLW z badania ewidencji leczenia zwierząt (kart leczenia) poprzedzającego pobranie prób monitoringowych wody i pasz.

Przyczyny stosowania antybiotyków w produkcji zwierzęcej

Do przyczyn powszechnego stosowania antybiotyków w produkcji zwierzęcej należy zaliczyć względy lecznicze, ale również niezgodne z prawem podawanie antybiotyków w celach pozaleczniczych.

LEGALNE	NIELEGALNE
<ul style="list-style-type: none"> względy lecznicze (ratowanie życia lub zdrowia zwierząt) za zgodą i pod kontrolą lekarza weterynarii; 	<ul style="list-style-type: none"> stymulatory wzrostu prewencyjne podawanie antybiotyków w celu eliminowania ryzyka zachorowań i padnięć; podawanie antybiotyków samodzielnie przez hodowców (poza ordynacją lekarza weterynarii);
<p>Czynniki wpływające na konieczność stosowania antybiotyków w celach leczniczych</p> <ul style="list-style-type: none"> brak właściwej bioasekuracji, troski o dobrostan lub higienę zwierząt; duża intensywność hodowli (fermy wielkopowierzchniowe, skracane cykle rozwoju zwierząt hodowlanych); brak właściwej profilaktyki poprzez np. niestosowanie prebiotyków; niewłaściwe leczenie spowodowane brakiem właściwego rozpoznania bakteryjnej przyczyny choroby (brak antybiogramów); brak wiedzy i niska świadomość hodowców o skutkach i zagrożeniach wynikających z nadużywania antybiotyków w produkcji zwierzęcej. 	<p>Czynniki sprzyjające nielegalnemu wykorzystywaniu antybiotyków</p> <ul style="list-style-type: none"> łatwość dostępu do antybiotyków poza legalnym strumieniem dystrybucji (nielegalny obrót) – np. w Internecie, czarny rynek; forma dokumentacji leczenia u hodowcy (luźne karty) umożliwiające pozyskanie antybiotyków przez hodowcę „legalnie” od kilku lekarzy weterynarii na tę samą jednostkę chorobową (bez ich wiedzy); brak skutecznego nadzoru właściwych organów; w tym nieskuteczne ściganie i egzekwowanie kar za nielegalny obrót i stosowanie antybiotyków; brak wiedzy i niska świadomość hodowców o skutkach i zagrożeniach wynikających z nadużywania antybiotyków w produkcji zwierzęcej.

Źródło: Opracowanie własne NIK na podstawie analizy przedkontrolnej oraz ustaleń kontroli – wyjaśnień pracowników IW oraz informacji od samorządów lekarzy weterynarii.

W latach 2015–2016 skontrolowane Inspekcje podejmowały działania w ramach następujących planów/programów monitoringu dotyczących zagadnień związanych ze stosowaniem antybiotyków i antybiotykoopornością:

- **Monitoring substancji niedozwolonych, pozostałości chemicznych, biologicznych, produktów leczniczych i skażeń promieniotwórczych – realizowany przez ZBŻ w PIW (Monitoring ZBŻ)⁵⁴.**
- **Monitoring środków żywienia zwierząt – realizowany przez ZPU w PIW (Monitoring ZPU)⁵⁵.**
- **Monitoring antybiotykooporności⁵⁶** – obejmował zbieranie danych o przypadkach stwierdzonej oporności w badaniach właścicielskich i badanie tzw. efektu hamującego w badaniach w kierunku bakterii z grupy Salmonella (Inspekcja Weterynaryjna) oraz badania produktów pochodzenia zwierzęcego znajdujących się w obrocie handlowym (Inspekcja Sanitarna).

Skontrolowane Inspekcje zrealizowały – poza czterema przypadkami⁵⁷ – plany badań monitoringowych.

Zakres oraz efekty badań monitoringowych:

- **Monitoring ZBŻ** (obejmujący tkanki ubitych zwierząt – mięso, podroby oraz produkty pozyskane od zwierząt takie jak jaja, mleko, miód oraz wodę do pojenia zwierząt): w roku 2015 pobrano 153 próbek, a w roku 2016 – 150 próbek. **W żadnym przypadku nie potwierdzono obecności w próbce antybiotyków, z związku z czym nie podejmowano dalszych działań nadzorczych.**
- **Monitoring ZPU** (obejmujący paszę i wodę do pojenia zwierząt): w roku 2015 – 704 próby (z czego w zakresie substancji przeciwbakteryjnych 173 próby, 150 – w wodzie, 23 – w paszach), w roku 2016 – 657 prób (z czego w zakresie substancji przeciwbakteryjnych 216 prób, 180 – w wodzie, 36 – w paszach).

W sześciu przypadkach potwierdzono niedozwolony poziom pozostałości antybiotyków i podjęto – poza jednym przypadkiem zaniechania wydania przez PLW w Nowej Soli decyzji administracyjnej

Rodzaje realizowanego monitoringu

Realizacja planów monitoringowych i efekty podejmowanych działań

⁵⁴ Realizowany przez Inspekcję Weterynaryjną w oparciu o Instrukcję GLW Nr GIWlab 830-9/13 z dnia 15 marca 2013 r. w sprawie zakresu i sposobu realizacji krajowego programu badań kontrolnych substancji niedozwolonych, pozostałości chemicznych, biologicznych, produktów leczniczych u zwierząt, w produktach pochodzenia zwierzęcego oraz w wodzie przeznaczonej do pojenia zwierząt i paszach.

⁵⁵ Realizowany przez Inspekcję Weterynaryjną w ramach Krajowego Planu Urzędowej Kontroli pasz i wody i wytycznych GLW z 2014 roku.

⁵⁶ Program realizowany w oparciu o Decyzję wykonawczą Komisji UE z 12 listopada 2013 r. nr 652/2013 w sprawie monitorowania i sprawozdawczości w zakresie oporności na środki przeciwdrobnoustrojowe u bakterii zoonotycznych i komesalnych (Dz. Urz. UE L 303 z 14.11.2013, str. 26). Inspekcja Weterynaryjna prowadzi od 2014 roku monitoring oporności bakterii występujących u zwierząt (m.in. bakterii z grupy Salmonella, E-coli, Campylobacter), a od 2015 roku Inspekcja Sanitarna monitoruje oporność w produktach pochodzenia zwierzęcego znajdujących się w obrocie handlowym.

⁵⁷ W 2015: PLW w Świebodzinie oraz PLW w Zielonej Górze, w 2016: PLW w Nowej Soli oraz PLW w Zielonej Górze.

blokującej wprowadzenia stado do obrotu⁵⁸ – wymagane czynności nadzorcze (postępowania wyjaśniające w celu ustalenia przyczyny, blokady stada, zalecenia pokontrolne, dodatkowe próby monitoringowe). W każdym z przypadków ustalonym źródłem obecności antybiotyków były zanieczyszczenia linii (instalacji) do pojenia zwierząt powstałe po wcześniejszym leczeniu zwierząt antybiotykiem wynikającym z dokumentacji (ewidencji) leczenia. **W efekcie podjętych działań nadzorczych dodatkowe próby monitoringowe pobrane w gospodarstwach były ujemne.**

Monitoring antybiotykooporności

W latach 2015–2016 WPIS sprawował nadzór nad poborem przez jednostki powiatowe IS próbek mięsa do badań monitoringowych w kierunku oporności na leki przeciwdrobnoustrojowe u bakterii zoonotycznych⁵⁹ i kome-salnych⁶⁰. **Plany zatwierdzone przez GIS zostały zrealizowane.**

Wyniki badań monitoringowych w województwie lubuskim, były następujące:

- **w 2015 r., z 20 próbek mięsa wołowego oraz 20 próbek mięsa wieprzowego, oporność stwierdzono w przypadku pięciu próbek (12,5%), z tego trzech próbek mięsa wołowego⁶¹ (15%) oraz dwóch próbek mięsa wieprzowego⁶² (10%);**
- **w 2016 r., spośród 20 próbek mięsa drobiowego, oporność stwierdzono w przypadku pięciu próbek⁶³ (25%).**

O wynikach badań organy IS informowały właściwych miejscowo PLW, przy czym nie spowodowało to działań nadzorczych PLW (miały one jedynie charakter informacyjny).

Przykład

PLW w Krośnie Odrzańskim: *Informacja o stwierdzeniu antybiotykooporności w dwóch próbach mięsa, pobranych 22.09.2015 r. w sklepie nadzorowanym przez Inspekcję Sanitarną (pismo z dnia 09.11.2015 r.), którą PLW otrzymał od PPIS w Krośnie Odrzańskim, nie wskazywała na podmiot nadzorowany przez PLW. W związku z powyższym przyjęto pismo do wiadomości i nie podejmowano dalszych działań.*

⁵⁸ Nieprawidłowość miała charakter formalny i nie skutkowała faktycznym wprowadzeniem do obrotu produktów zwierzęcych zawierających substancje niedozwolone.

⁵⁹ Inaczej: odzwierzęcych.

⁶⁰ Organizmy, które korzystają z resztek (wydzielin, wydaliny) innego organizmu, przetwarzając je na swoje potrzeby. W organizmie człowieka występują przede wszystkim na błonach śluzowych, skórze oraz nabłonku niektórych narządów wewnętrznych.

⁶¹ Dwie próbki dotyczyły pobrania dokonanego przez PSSE w Krośnie Odrzańskim i jedna przez PSSE w Żaganiu i odnosiły się do producentów z siedzibami w województwach wielkopolskim i śląskim.

⁶² Próbki dotyczyły pobrania dokonanego przez PSSE w Żaganiu i odnosiły się do producenta z województwa lubuskiego.

⁶³ Próbki dotyczyły pobrania dokonanego przez PSSE w: Międzyrzeczu (dwie), Gorzowie Wlkp. (dwie) oraz Zielonej Górze (jedna) i odnosiły się do producentów z województwa wielkopolskiego (trzy), zachodniopomorskiego (jedna) i lubuskiego (jedna).

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

WIW w Zielonej Górze zbierał i przekazywał do GLW w latach 2015–2016 miesięczne informacje o wynikach monitorowania oporności na środki przeciwdrobnoustrojowe w oparciu o dane z wyników badań przekazywanych przez właścicieli zwierząt oraz badań urzędowych dotyczących tzw. efektu hamującego w kierunku bakterii z grupy Salmonella.

W kontrolowanym okresie nie stwierdzono wystąpienia tzw. „efektu hamującego” w badaniach urzędowych, natomiast w badaniach prowadzonych przez hodowców w 2015 roku stwierdzono pięć przypadków oporności, z czego w trzech przypadkach u zwierząt rzeźnych (po jednym przypadku u kaczek, gęsi i brojlerów kurzych), a w 2016 roku oporność stwierdzono w dziewięciu przypadkach, z czego pięć dotyczyło zwierząt rzeźnych (trzy dotyczyły kaczek, a dwa gęsi).

Wyniki kontroli NIK wykazały następujące zaniedbania lub okoliczności w prowadzeniu badań monitoringowych mogące mieć wpływ na ich skuteczność:

Problemy
w prowadzeniu
monitoringu

- **w celu ograniczenia kosztów związanych z transportem prób do właściwego laboratorium, próby pobrane przez lubuskie PSS-E oraz PIW, przekazywane były za pośrednictwem WIW w oparciu o ustalone harmonogramy. Rozwiązanie to – wprawdzie racjonalne pod względem ekonomicznym – miało negatywny wpływ na sposób prowadzenia monitoringu, w następującym zakresie:**
 - **stwierdzono pobieranie prób jedynie w wybrane dni tygodnia⁶⁴ (zazwyczaj bezpośrednio poprzedzające dzień transportu prób do laboratoriów docelowych);**
 - **stwierdzono przypadki kumulacji poboru prób w tym samym kierunku w jednym podmiocie⁶⁵ tego samego dnia;**
 - **stwierdzono wydłużenie czasu od pobrania próby do jej dostarczenia do laboratorium docelowego;**
 - **stwierdzono przypadki niezachowywania tzw. aspektu pełnego zaskoczenia⁶⁶, bowiem o zamiarze poboru informowano gospodarstwo przed datą planowanego poboru⁶⁷.**

Starszy specjalista w **ZBŻ PIW w Nowej Soli**: (...) *Po rozdysponowaniu miejsc pobrania prób i kierunków badań monitoringowych, gospodarstwa informowane są drogą telefoniczną z wyprzedzeniem ok. 1 tygodniowym o czasie kontroli. Ma to na celu zagwarantowanie obecności właścicieli lub osób upoważnionych przy czynnościach związanych z pobraniem prób. Nie było możliwości przestrzegania aspektu pełnego zaskoczenia i nieuzgadnienia terminu pobierania prób monitoringowych.*

⁶⁴ Próby pobierano głównie we wtorki i środy. W czwartki i piątki praktycznie nie pobierano prób w kierunku wykrycia substancji z grupy B1 i A6.

⁶⁵ PIW w Zielonej Górze.

⁶⁶ Stosownie do postanowień rozdziału VII lit. c pkt 9 Instrukcji Monitoringowej przy pobieraniu próbek należy zachować aspekt pełnego zaskoczenia. Pobieranie próbek nie może być wcześniej uzgadniane z osobami spoza Inspekcji Weterynaryjnej. Godzina, pora dnia i dzień tygodnia, w którym ma się odbyć pobranie próbki muszą być nieoczekiwane.

⁶⁷ Naruszenie aspektu pełnego zaskoczenia stwierdzono w PIW w: Krośnie Odrzańskim, Nowej Soli, Świebodzinie.

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

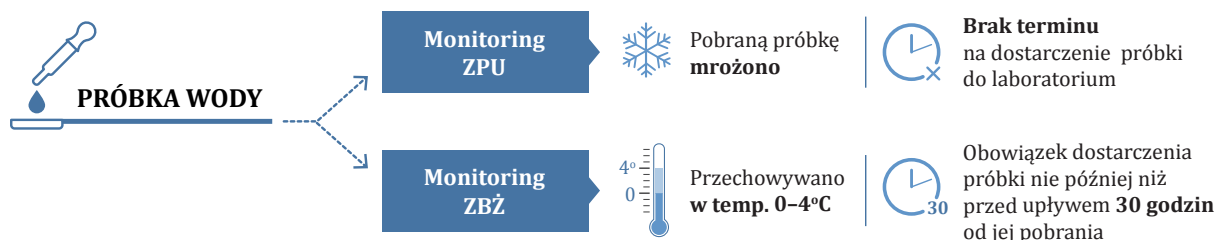
Przy nieinformowaniu właścicieli szczególnie gospodarstw rolnych, częste były przypadki nieobecności upoważnionych osób, co skutkowało ponownym typowaniem miejsc poboru próbek znajdujących się w różnych miejscowościach, oddalonych od siebie o wiele kilometrów.

W wyniku kontroli NIK, WLW w celu wyeliminowania ww. uchybień, zmienił zasady organizacji wysyłek prób do laboratoriów.

- stwierdzono siedem przypadków nierzetelnego dokumentowania poboru prób przez PLW (niewypełnione lub niekompletnie wypełnione załączniki do protokołu pobrania próby)⁶⁸;
- dokonywany przez WLW podział prób w monitoringu ZBŻ na poszczególne powiaty odbywał się w oparciu o nierzetelne informacje o skali i strukturze produkcji zwierzęcej w nadzorowanych PIW⁶⁹;
- stwierdzono niejednolity sposób i zasady postępowania w zakresie pobierania prób w ramach monitoringu ZPU i ZBŻ, wynikający z odmiennych instrukcji wprowadzonych przez GLW. Należy zauważyć, że w okresie objętym kontrolą przepisy rozporządzenia monitoringowego z 2006 r. zawierały normy bezwzględnie obowiązujące (przepisy § 6 ust. 1 pkt 3 lit. b oraz ust. 3 pkt 1) w zakresie sposobu przechowywania (w temperaturze od 0 do 4 °C) i terminu przekazania (do 30 godzin) próbek wody do badań na pozostałości antybiotyków.

Infografika nr 6

Schemat postępowania PLW na przykładzie próbki wody

Źródło: Opracowanie własne NIK na podstawie ustaleń kontroli.

Z dniem 27 czerwca 2017 r. weszło w życie nowe rozporządzenie sprawie badań monitoringowych⁷⁰, zgodnie z którym próbki schładza się lub zamraża, z wyłączeniem próbek jaj, miodu i pasz oraz dostarcza do laboratorium nie później niż przed upływem 7 dni od dnia ich pobrania (§ 6 ust. 1 pkt 3 oraz ust. 3).

⁶⁸ Siedem przypadków stwierdzonych w PIW w Zielonej Górze.

⁶⁹ Poza PIW w Nowej Soli pozostałe 7 poddanych kontroli PIW-ów nie przesłało kompletnych danych do wojewódzkiego pełnomocnika ds. monitoringu.

⁷⁰ Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 21 czerwca 2017 r. w sprawie monitorowania substancji niedozwolonych, pozostałości chemicznych, biologicznych, produktów leczniczych i skażeń promieniotwórczych (Dz. U. poz. 1246).

Kontrola NIK wykazała, że działania lubuskich organów IW i IS podjęte w związku z powiadomieniami w ramach systemu RASFF w zakresie dotyczącym antybiotyków i związanych z tym zagrożeń dla konsumentów okazały się nieskuteczne⁷¹.

Działania w ramach systemu RASFF związane ze stwierdzeniem antybiotyków

W latach 2015–2016 skontrolowane organy IW odnotowały jedno powiadomienie alarmowe RASFF (nr 2016.002 z 23 sierpnia 2016 r.) dotyczące antybiotyku⁷² wygenerowane przez PLW w Zielonej Górze.

Działania podjęte przez PLW w Zielonej Górze pod nadzorem WLW w Zielonej Górze okazały się nieskuteczne, gdyż nie udało się zapobiec wprowadzeniu do obrotu konsumenckiego znacznych ilości mięsa i podrobów kurcząt (ponad 50 ton) z zakwestionowanej partii ubojowej (mięso i podroby z kurcząt) zawierającej przekroczone normy pozostałości doksycykliny⁷³.

Nieskuteczność działań IW była przede wszystkim wynikiem:

- **braku podstawy prawnej do wydania decyzji administracyjnej blokującej stado** w celu uniemożliwienia wykorzystywania zwierząt do produkcji środków spożywczych pochodzenia zwierzęcego oraz wprowadzania ich do obrotu (do czasu otrzymania wyniku pierwszego badania);
- **braku właściwej komunikacji** pomiędzy laboratorium (ZHW Poznań)⁷⁴, PLW w Wolsztynie oraz wyznaczonym lekarzem urzędowym;
- **przekazania z opóźnieniem informacji** przez PLW w Wolsztynie do PLW w Zielonej Górze⁷⁵;
- **braku stosownych procedur i podstaw prawnych (przepisów powszechnie obowiązujących) do natychmiastowego zablokowania produktów pochodzących od zwierząt pojonych wodą**, w której potwierdzono przekroczone poziomy dwóch antybiotyków⁷⁶;

⁷¹ Jedną z przyczyn opóźnionego działania mogły być problemy z obsługą angielskiej wersji powiadomień na co uwagę zwracał m.in. PLW w Międzyzrzeczu.

⁷² Przekroczenie dopuszczalnego poziomu doksycykliny w tkankach pozyskanych od kurcząt pojonych wodą, w której wykryto przekroczony poziom doksycykliny i enrofloksacyliny.

⁷³ PIB Puławy potwierdził w próbie tkanek (w mięsie) pozostałości doksycykliny w stężeniu 293,0 ug/kg. Dopuszczalny poziom doksycykliny w mięsie drobiowym określony został w rozporządzeniu Komisji (UE) nr 37/2010 z dnia 22 grudnia 2009r. – dla mięśni wynosi on 100,0 ug/kg – (Dz. Urz. UE L 15 z 20.01.2010, str. 1, ze zm.); wartość limitu decyzyjnego dla zastosowanej metody badania CC-alfa wynosił 115,0 ug/kg. Numer zakwestionowanej partii ubojowej: 1/160811 w ilości około 57,5 tony.

⁷⁴ Wynik pierwszego badania „screeningowego” próby wody znany był już 6 sierpnia 2016r., a dopiero 8 sierpnia 2016r. sporządzono sprawozdanie z badania (do PLW w Wolsztynie wpłynęło 10 sierpnia 2016r.).

⁷⁵ Informację wysłano drogą elektroniczną 11 sierpnia około godz.15:00 (PIW pracuje od 7:00 do 15:00) a wynik badania próby wody znany był już 8 sierpnia (potwierdzono obecność substancji z grupy B1, jednak bez dokładnych danych – te otrzymano z PIB w Puławach 11 sierpnia 2016r.).

⁷⁶ PLW w Zielonej Górze nie mógł zablokować stada, gdyż doszło już do jego uboju, a część produktów opuściła już rzeźnię i trafiła do obrotu. Jednocześnie PLW nie miał pewności, że w próbie tkanek także doszło do przekroczenia dopuszczalnego poziomu obu antybiotyków stwierdzonych w wodzie (ostatecznie potwierdzono przekroczenie dopuszczalnego poziomu tylko jednego – doksycykliny).

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

- **nadmiernie wydłużonego schematu badań próby „z podejrzenia”⁷⁷;**
- **przekazania z opóźnieniem informacji i list dystrybucyjnych do Inspekcji Sanitarnej⁷⁸.**

Szczegółowy opis działań podejmowanych przez poszczególne podmioty przedstawiono na schemacie w załączniku nr 6.2.

PLW w Zielonej Górze: (...) Z pewnością należy poprawić i przyspieszyć przepływ informacji (...) postępowałem zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa i wewnętrznymi instrukcjami oraz wytycznymi GLW. Zgodnie z nimi należało czekać na potwierdzenie faktu przekroczenia dopuszczalnego poziomu antybiotyków. (...) brak w obowiązujących przepisach prawa wyraźnej podstawy prawnej do blokowania stada lub produktów zwierzęcych (bez narażania się na ewentualne roszczenia odszkodowawcze) w przypadku nie potwierdzenia przekroczenia pozostałości dozwolonych antybiotyków. (...) Należałoby takie rozwiązanie wprowadzić wprost do obowiązujących przepisów. (...) Przy próbach podejrzanych winny one być kierowane od razu do laboratorium referencyjnego w Puławach.

Z-ca PLW w Zielonej Górze: (...) Pracownicy Inspektoratu nie są w stanie samodzielnie prowadzić tak skomplikowanych postępowań administracyjnych (są lekarzami a nie prawnikami), a od 2016 roku z uwagi na brak środków finansowych w Inspektoracie nie ma na etacie radcy prawnego.

W okresie 2015–2016 WSS-E w **Gorzowie Wlkp.** otrzymała z Krajowego Punktu Kontaktowego przy GIS **два powiadomienia dotyczące produktów o niewłaściwej jakości zdrowotnej, z uwagi na stwierdzone pozostałości antybiotyków:**

- powiadomienie z 2 sierpnia 2016r. dotyczące wykrycia doksycykliny w mięsie wieprzowym i nerkach od polskiego producenta spoza województwa lubuskiego;
- powiadomienie z 2 grudnia 2016r. dotyczące przekroczonego dopuszczalnego poziomu sulfadiazyny w półtuszkach mięsa wieprzowego od belgijskiego producenta.

WSSE wprawdzie prawidłowo koordynowała działania poszczególnych PSS-E, jednakże **kwestionowanych produktów nie było już na rynku.**⁷⁹

⁷⁷ PLW w Zielonej Górze 12 sierpnia 2016r. pobrał próby „z podejrzenia” tkanek z produktów znajdujących się jeszcze w zakładzie z zakwestionowanej partii ubojowej a wynik otrzymał po serii trzech badań (ostatnie potwierdzające z PIB w Puławach określające poziom stężenia doksycykliny otrzymał 22 sierpnia 2016r. (tj. 7 i 5 dni po terminie przydatności produktów do spożycia w formie świeżej).

⁷⁸ Do organów Inspekcji Weterynaryjnej i Sanitarnej właściwych ze względu na siedziby nabywców produktów z zakwestionowanej partii ubojowej pisemna informacja została przekazana dopiero 25 sierpnia 2016r. (termin przydatności do spożycia tych produktów upłynął 15 sierpnia (podroby) i 17 sierpnia 2016r. (mięso).

⁷⁹ W głównej mierze zostały one sprzedane klientom indywidualnym oraz wykorzystane do przegotowania posiłków dla klientów zakładów żywienia zbiorowego.

5.3. Współpraca pomiędzy inspekcjami oraz z innymi organami/podmiotami

5.3.1. Współpraca pomiędzy organami inspekcji sanitarnej i weterynaryjnej

Wszystkie skontrolowane lubuskie jednostki IW i IS zawarły ze swoimi lokalnymi odpowiednikami (na szczeblu wojewódzkim WIW – WSS-E, na szczeblu powiatowym PIW – PSS-E) porozumienia o wzajemnej współpracy i współdziałaniu oraz wymianie informacji.

Porozumienia o współpracy pomiędzy Inspekcjami

NIK nie wniosła uwag do sposobu i zakresu działań realizowanych w ramach tych porozumień. Również organy Inspekcji w corocznych ocenach wzajemnej współpracy nie wskazywały obszarów lub przypadków utrudnień/uchybień, i oceniały współpracę jako właściwą.

Działania realizowane w ramach porozumień zwartych pomiędzy IW i IS polegały m.in. na:

- dwa razy do roku Inspekcje przekazywały oraz aktualizowały listy zakładów produkujących lub przechowujących środki spożywcze wspólnie nadzorowanych, prowadzących sprzedaż produktów pochodzenia zwierzęcego „na odległość” oraz produkujących i wprowadzających na rynek pasze lub materiały paszowe dla zwierząt;
- Inspektoraty przekazywały sobie informacje o wykryciu i stwierdzeniu chorób odzwierzęcych lub o odzwierzęcych czynnikach chorobotwórczych podlegających obowiązkowi monitorowania⁸⁰, a także o zatruciach pokarmowych pochodzących od żywności pochodzenia zwierzęcego oraz o nieprzydatności wody do spożycia;
- organy IS powiadamiały organy IW o stwierdzonych przypadkach prowadzenia działalności podlegającej nadzorowi weterynaryjnemu bez dopełnienia obowiązków rejestracyjnych, co skutkowało działaniami nadzorczymi IW⁸¹;
- przedstawiciele obu Inspekcji uczestniczyli m.in. w spotkaniach roboczych, a także w ramach Powiatowego Centrum Zarządzania Kryzysowego, podczas których przekazywano bieżące informacje dotyczące sytuacji epidemiologicznej i epizootycznej związanej z afrykańskim pomorem świń (ASF) oraz ptasią gripą, a także zasady pełnienia nadzoru oraz kompetencje poszczególnych Inspekcji nad obrotem środkami pochodzenia zwierzęcego.

Wyniki kontroli wskazują na niedostateczny nadzór organów lubuskich Inspekcji nad obrotem (sprzedaży konsumentom) produktami pochodzenia zwierzęcego na targowiskach miejskich. W żadnym ze skontrolowanych Inspektoratów nie wprowadzono planów takich kontroli, a działania kontrolne prowadzone były sporadycznie i z reguły w związku z poleceniami organów nadrzędnych w ramach ogólnokrajowych przedsięwzięć (np. ASF, dobrostan karpia przed

Nadzór nad targowiskami

⁸⁰ Np. o stwierdzeniu włośnicy u zwierząt i salmonelli u brojlerów kurzych i gołębi.

⁸¹ Ogółem pięć powiadomień (PIW w: Słubicach, Żaganiu i Żarach) zakończonych przeprowadzeniem postępowań i wymierzeniem kar administracyjnych.

świętami). W żadnym przypadku kontrole nie dotyczyły problematyki związanej z obrotem i wykorzystywaniem antybiotyków w produkcji zwierzęcej.

Zakres działań nadzorczych nad targowiskami w latach 2015–2016:

- dwa⁸² z ośmiu Inspektoratów szczebla powiatowego nie przeprowadziły ani jednej kontroli targowisk;
- cztery Inspektoraty⁸³ przeprowadziły po jednej kontroli, jeden⁸⁴ trzy kontrole, a jedynie PLW w Zielonej Górze prowadził w miarę bieżący nadzór nad targowiskami (12 kontroli).

Brak działań nadzorczych nad targowiskami wyjaśniano w szczególności nadmiarem innych obligatoryjnych zadań, brakiem wystarczających zasobów kadrowych, ale również brakiem sygnałów/informacji o nieprawidłowościach w tym obszarze.

Tymczasem czynności kontrolne przeprowadzone przez organy IW oraz Inspekcji Sanitarnej, w toku kontroli NIK, na ośmiu targowiskach miejskich⁸⁵ wykazały nieprawidłowości w obrocie produktami pochodzenia zwierzęcego na sześciu targowiskach⁸⁶ m.in. w następującym zakresie:

- sprzedaż produktów przez podmioty niezarejestrowane (będące poza nadzorem IW)⁸⁷;
- sprzedaż produktów niewiadomego pochodzenia (brak dokumentów dostawy)⁸⁸;
- sprzedaż produktów z naruszeniem warunków sanitarno-higienicznych lub wymagań weterynaryjnych (np. brak oznaczenia terminu przydatności do spożycia, brak orzeczenia lekarskiego dla celów sanitarno-epidemiologicznych, wielokrotne używania wytłaczanek tekturowych, brak oznakowania jaj i ich klasyfikacji wg wagi i ceny)⁸⁹.

W ocenie NIK, niedostateczny nadzór skontrolowanych organów nad sprzedażą targowiskową produktów pochodzenia zwierzęcego może uniemożli-

⁸² PIW w: Nowej Soli, Żaganiu.

⁸³ PIW w: Krośnie Odrzańskim, Międzyrzeczu, Świebodzinie, Słubicach.

⁸⁴ PIW w Żarach.

⁸⁵ Targowiskach miejskich w: Krośnie Odrzańskim, Międzyrzeczu, Nowej Soli, Żarach, Zielonej Górze, Gorzowie Wlkp., Słubicach, Świebodzinie.

⁸⁶ Targowiskach miejskich w: Krośnie Odrzańskim, Międzyrzeczu, Nowej Soli, Żarach, Zielonej Górze, Gorzowie Wlkp.

⁸⁷ Stwierdzono po pięć takich przypadków w zakresie miodu i sera, cztery przypadki w zakresie jaj oraz jeden przypadek dotyczący tuszek drobiowych.

⁸⁸ PPIS w Zielonej Górze wobec braku okazania przez dwóch sprzedawców drobiu dokumentu dostawy na towar w sprzedaży, wycofał z obrotu te produkty i nałożył na ww. podmioty grzywnę w drodze mandatu karnego (w pierwszym przypadku 150 zł, w drugim 400 zł).

⁸⁹ Stwierdzono dwanaście przypadków dotyczących sprzedawców jaj (po pięć w PIW w: Nowej Soli i Zielonej Górze oraz dwa w PIW w Żarach), dwa przypadki dotyczące sprzedawców mięsa (PIW w Zielonej Górze) oraz dwa przypadki w PIW w Krośnie Odrzańskim (brak orzeczenia lekarskiego do celów sanitarno-epidemiologicznych, brak rejestrów sprzedaży, niewłaściwe oznakowanie stoiska).

wiać skuteczne eliminowanie nieprawidłowości w tym obszarze, co w efekcie (sprzedaż produktów niewiadomego pochodzenia, niespełniających wymagań weterynaryjno-sanitarnych) może zagrażać zdrowiu konsumentów. Ponadto może stwarzać nieuzasadnione uprzywilejowanie podmiotów niedopełniających obowiązków rejestracyjnych (z uwagi na nieobejmowanie ich kontrolą lub monitoringiem) względem podmiotów działających w pełni legalnie.

5.3.2. Działania w ramach systemu RASFF

Skontrolowane jednostki IW, podejmując działania w ramach systemu RASFF, postępowały stosownie do obowiązujących procedur i schematów działania⁹⁰. W uzasadnionych sytuacjach tworzono powiadomienia alarmowe, podejmowano działania kontrolne oraz informowano właściwe podmioty. Również WPIS właściwie koordynował czynności podejmowane przez podległe PSS-E, m.in. monitorując tempo i zakres wykonywanych przez nie zadań, a następnie informując GIS o wynikach przeprowadzonych postępowań wyjaśniających.

W latach 2015–2016 skontrolowane jednostki IW utworzyły ogółem 12 powiadomień w ramach systemu RASFF, z tego jedno dotyczące obecności antybiotyków (doksycyliny) w produktach pozyskanych od kurcząt.

W tym samym okresie WSS-E, jako podmiot odpowiedzialny za zbieranie i przekazywanie informacji w ramach RASFF⁹¹, otrzymała z Krajowego Punktu Kontaktowego przy GIS oraz od państwowych wojewódzkich inspektorów sanitarnych łącznie 130 powiadomień, w tym dwa dotyczące produktów o niewłaściwej jakości zdrowotnej, z uwagi na stwierdzenie w nich pozostałości antybiotyków:

- powiadomienie alarmowe⁹² z 2.08.2016 r. – wykrycie doksycyliny w mięsie wieprzowym i nerkach (mięso pochodzące od polskiego producenta),
- powiadomienie alarmowe z 2.12.2016 r. – przekroczenie dopuszczalnego poziomu sulfadiazyny w półtuszkach mięsa wieprzowego (mięso pochodzące od belgijskiego producenta).

Ustalenia kontroli NIK wskazują jednak, że pomimo stosowania się do obowiązujących procedur, podejmowane działania nie były skuteczne. Nie udało się bowiem wycofać z obrotu znacznej ilości produktów zawierających pozostałości antybiotyków (zob. pkt 5.2.2. *Działania w ramach systemu RASFF związane ze stwierdzeniem antybiotyków*).

⁹⁰ M.in. określonymi w Instrukcji Głównego Lekarza Weterynarii Nr GIWbż-500-1/12 z dnia 19 stycznia 2012 r. w sprawie zakresu i sposobu działania Krajowego Systemu Wczesnego Ostrzeżenia o Niebezpiecznych Produktach Żywnościowych i Paszach (RASFF).

⁹¹ Do podstawowych aktów prawnych umożliwiających funkcjonowanie systemu RASFF należą: rozporządzenie nr 178/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 28 stycznia 2002 r. ustanawiające ogólne zasady i wymagania prawa żywnościowego, powołujące Europejski Urząd ds. Bezpieczeństwa Żywności oraz ustanawiające procedury w zakresie bezpieczeństwa żywności oraz rozporządzenie Komisji nr 16/2011 z dnia 10 stycznia 2011 r. ustanawiające środki wykonawcze dla systemu wczesnego ostrzeżenia o niebezpiecznych produktach żywnościowych i środkach żywienia zwierząt.

⁹² Rodzaj powiadomienia, które jest przesyłane w momencie, gdy żywność lub pasze stanowiące poważne zagrożenie znajdują się na rynku i niezbędne jest podjęcie natychmiastowych działań.

5.3.3. Współpraca z innymi organami/podmiotami na rzecz prawidłowego wykorzystywania antybiotyków w produkcji zwierzęcej

Współpraca z innymi organami/podmiotami

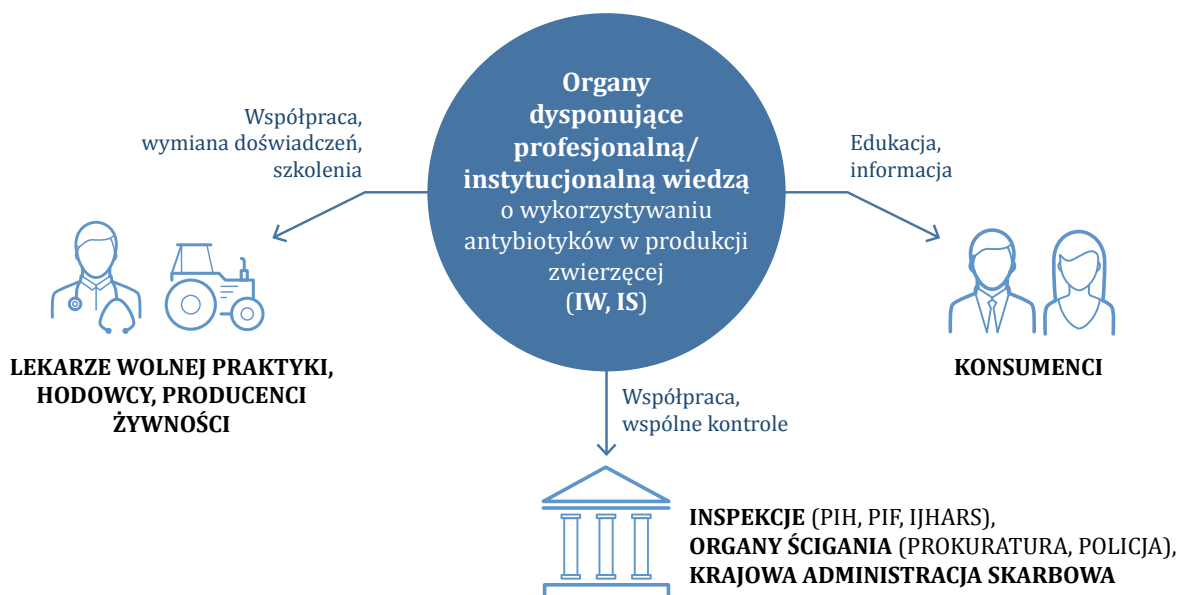
W latach 2015–2016 skontrolowane jednostki nie inicjowały i nie angażowały się w prowadzone wspólnie z innymi podmiotami długofalowe i skoordynowane przedsięwzięcia na rzecz prawidłowego wykorzystywania antybiotyków w produkcji zwierzęcej, co mogło nie sprzyjać ograniczeniu negatywnych zjawisk i praktyk w tym obszarze.

W szczególności nie planowano i nie realizowano – poza jednostkowymi przypadkami⁹³ – szkoleń, akcji informacyjno-edukacyjnych skierowanych w szczególności do podmiotów stosujących antybiotyki – lekarzy wolnej praktyki hodowców, producentów żywności bądź też do konsumentów. Nie prowadzono również zinstytucjonalizowanej (np. poprzez zawieranie stosownych porozumień) współpracy z innymi instytucjami zaangażowanymi w zapewnienia bezpieczeństwa żywności lub obrotu produktami leczniczymi (np. Państwowa Inspekcja Handlowa, Inspekcja Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych, Państwowa Inspekcja Farmaceutyczna).

Niepodejmowanie takich działań uzasadniono m.in. brakiem sygnałów od podmiotów zewnętrznych, wytycznych/planów obligujących do takich działań, a także niedostrzeganiem konieczności ich prowadzenia.

Infografika nr 7

Schemat pożądanych działań na rzecz prawidłowego wykorzystywania antybiotyków w produkcji zwierzęcej i ograniczenia/wyeliminowania nieprawidłowości w tym obszarze

Źródło: Opracowanie własne NIK na podstawie analizy ustaleń kontroli.

⁹³ WLW, PLW w Międzyrzeczu.

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

Z informacji uzyskanych z Krajowej i Lubuskiej Izby Lekarsko-Weterynaryjnej w latach 2015–2017 (I połowa) organy samorządu lekarzy weterynarii prowadziły ogółem 34 postępowania wyjaśniające dotyczące nieprawidłowości w stosowaniu przez lekarzy weterynarii przeciwbakteryjnych produktów leczniczych (w tym antybiotyków) w produkcji zwierzęcej, w wyniku których skierowano do sądów dyscyplinarnych (lekarsko-weterynaryjny) 21 wniosków o ukaranie, dziewięć spraw umorzono, a pozostałe cztery są w toku. Jednocześnie w dwóch sprawach skierowano zawiadomienia do organów ścigania.

W sprawie tak niewielkiej liczby kierowanych zawiadomień Dyrektor Krajowej Izby Lekarsko-Weterynaryjnej podał, że (...) *W poprzednich latach okręgowe izby często kierowały zawiadomienia do organów ścigania w związku z nieprawidłowym stosowaniem przeciwbakteryjnych produktów leczniczych, w tym antybiotyków, w produkcji zwierzęcej, ale ponieważ wszystkie bez wyjątku były umarzane z powodu znikomej szkodliwości społecznej nastąpiło zwątpienie w skuteczność tej drogi postępowania i rezygnacja ze zgłaszania takich spraw organom ścigania. Tylko Warszawska Izba Lekarsko-Weterynaryjna w latach 1997–2010 skierowała do organów ścigania 64 takie sprawy i wszystkie bez wyjątku zostały umorzone z powodu znikomej szkodliwości społecznej. W skali Polski było ich kilkaset. Tu nasuwa się refleksja, że bez świadomości przedstawicieli organów ścigania co do powagi problemu i ogromnej szkodliwości społecznej takich czynów nic się w tej sprawie nie zmieni.*

Odpowiedzialność
dyscyplinarna
za nieprawidłowe
wykorzystywanie
antybiotyków

6. ZAŁĄCZNIKI

6.1. Metodyka kontroli i informacje dodatkowe

Pytanie definiujące cel główny kontroli	Celem głównym kontroli było udzielenie odpowiedzi na pytanie: <i>Czy prawidłowo sprawowano nadzór nad stosowaniem antybiotyków w produkcji zwierzęcej?</i>
Cele szczegółowe kontroli (obszary kontrolne)	Ocena: <ol style="list-style-type: none">1. Przygotowania Inspekcji do sprawowania nadzoru nad wykorzystaniem antybiotyków w produkcji zwierzęcej.2. Sprawowanego nadzoru nad wykorzystaniem antybiotyków w produkcji zwierzęcej oraz egzekwowania wydanych zaleceń pokontrolnych.3. Współpracy pomiędzy Inspekcjami oraz z innymi organami/podmiotami.
Zakres podmiotowy	Kontrolą objęto 10 jednostek, w tym: Wojewódzki Inspektorat Weterynarii w Zielonej Górze, Wojewódzką Stację Sanitarno-Epidemiologiczną w Gorzowie Wlkp. oraz osiem Powiatowych Inspektoratów Weterynarii z województwa lubuskiego.
Kryteria kontroli	Kontrolę we wszystkich skontrolowanych jednostkach przeprowadzono na podstawie art. 2 ust. 1 oraz art. 5 ust. 1 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli ⁹⁴ , z uwzględnieniem kryteriów: legalności, rzetelności, celowości i gospodarności.
Okres objęty kontrolą	Kontrolą objęto lata 2015–2016. <p>W zakresie działań i danych niezbędnych do dokonania ocen w badanych obszarach badaniami kontrolnymi objęto również zdarzenia wcześniejsze oraz późniejsze (do czasu zakończenia kontroli).</p> <p>Czynności kontrolne przeprowadzono w okresie od dnia 18 kwietnia 2017 r. do dnia 17 lipca 2017 r.</p>
Działania na podstawie art. 29 ustawy o NIK	W ramach postępowania kontrolnego w trybie art. 29 ust. 1 pkt 1 ustawy o NIK, uzyskano z Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi informacje o skali sprzedaży w Polsce w ostatnich latach przeciwbakteryjnych produktów leczniczych weterynaryjnych, w tym antybiotyków. Uzyskano również informacje od krajowych oraz lubuskich organów samorządu lekarzy weterynarii odnośnie prowadzonych postępowań dyscyplinarnych i kierowanych zawiadomień do organów ścigania w związku ze stwierdzonymi nieprawidłowościami w wykorzystywaniu antybiotyków w produkcji zwierzęcej.
Stan realizacji wniosków pokontrolnych	Wyniki kontroli przedstawiono w 10 wystąpieniach pokontrolnych. Do żadnego z wystąpień pokontrolnych nie zgłoszono zastrzeżeń. W ośmiu wystąpieniach pokontrolnych sformułowano ogółem 20 wniosków pokontrolnych. Ponadto we wszystkich wystąpieniach sformułowano ogółem 29 uwag dotyczących badanej działalności. <p>Z informacji o sposobie wykorzystania uwag i wykonania wniosków pokontrolnych wynika, że zrealizowano wszystkie wnioski. Jednocześnie kierownicy jednostek kontrolowanych poinformowali NIK o sposobie wykorzystania wszystkich sformułowanych w wystąpieniach pokontrolnych uwag.</p>

⁹⁴ Dz. U. z 2017 r. poz. 524.

Lp.	Jednostka organizacyjna NIK przeprowadzająca kontrolę	Nazwa jednostki kontrolowanej	Imię i nazwisko kierownika jednostki kontrolowanej	Ocena kontrolowanej działalności
1.	Delegatura NIK w Zielonej Górze	Wojewódzki Inspektorat Weterynarii w Zielonej Górze	Zofia Batorczak Tadeusz Woźniak	Ocena opisowa
2.	Delegatura NIK w Zielonej Górze	Wojewódzka Stacja Sanitarno-Epidemiologiczna w Gorzowie Wlkp.	Dorota Konaszczuk	Ocena opisowa
3.	Delegatura NIK w Zielonej Górze	Powiatowy Inspektorat Weterynarii w Krośnie Odrzańskim	Ewa Szybowka	Ocena opisowa
4.	Delegatura NIK w Zielonej Górze	Powiatowy Inspektorat Weterynarii w Międzyrzeczu	Małgorzata Matysek	Ocena opisowa
5.	Delegatura NIK w Zielonej Górze	Powiatowy Inspektorat Weterynarii w Nowej Soli	Ewelina Lis Józef Malski	Ocena opisowa
6.	Delegatura NIK w Zielonej Górze	Powiatowy Inspektorat Weterynarii w Słubicach z/s w Ośnie Lubuskim	Wiesław Sierszulski	Ocena opisowa
7.	Delegatura NIK w Zielonej Górze	Powiatowy Inspektorat Weterynarii w Świebodzinie	Ewa Bekisz	Ocena opisowa
8.	Delegatura NIK w Zielonej Górze	Powiatowy Inspektorat Weterynarii w Zielonej Górze	Czesław Kochajkiewicz	Ocena opisowa
9.	Delegatura NIK w Zielonej Górze	Powiatowy Inspektorat Weterynarii w Żaganiu	Leszek Ziąja	Ocena opisowa
10.	Delegatura NIK w Zielonej Górze	Powiatowy Inspektorat Weterynarii w Żarach z/s w Lubsku	Krzysztof Hadzik	Ocena opisowa

6.2. Opis działań podjętych przez organy IW w sprawie RASFF 2016.002

Źródło: Opracowanie własne NIK na podstawie ustaleń kontroli.

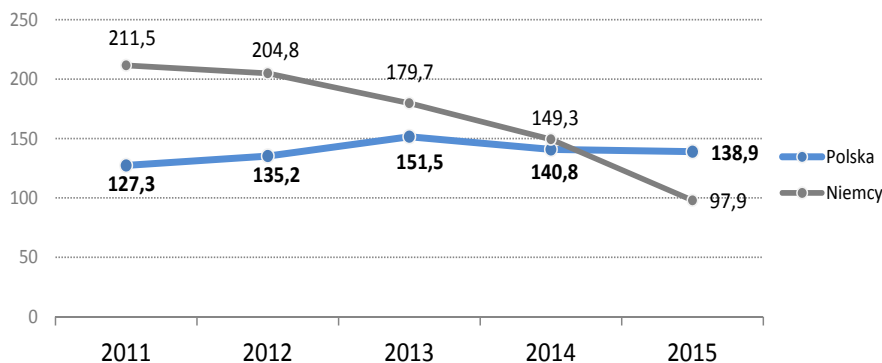
6.3. Opis modelu sprawowania nadzoru nad stosowaniem antybiotyków u zwierząt gospodarskich w Niemczech

W krajach takich jak Niemcy⁹⁵ czy Dania⁹⁶ nadzór nad wykorzystaniem antybiotyków w produkcji zwierzęcej obejmuje również system zbierania danych o stosowaniu antybiotyków w poszczególnych gospodarstwach. Dane te są monitorowane i porównywane, a wyniki tych analiz wykorzystywane przez organy nadzoru weterynaryjnego w procesie analizy ryzyka i typowania kontroli czy prób monitoringowych.

Służą one także do podejmowania działań wobec hodowców, którzy przekraczają opublikowane wskaźniki dotyczące częstotliwości terapii antybiotykowej, czego skutkiem są wymierne efekty w ograniczeniu skali stosowania antybiotyków.

Wykres nr 5

Sprzedaż weterynaryjnych leków przeciwbakteryjnych dla gospodarstw produkujących żywność w mg/PCU⁹⁷ w okresie od roku 2011 do roku 2015 na przykładzie Polski i Niemiec

Źródło: Siódmy raport ESVAC⁹⁸ opublikowany w 2017 r. (EMA/184855/2017).

Z powyższych danych wynika, że o ile w roku 2011 ilość sprzedawanych weterynaryjnych leków w Niemczech w przeliczeniu na ilość ubijanych zwierząt była o ponad 60% wyższa niż w Polsce, o tyle w roku 2015 wskaźnik ten obniżył się do poziomu znacząco niższego niż w Polsce.

⁹⁵ <https://www.bundesgesundheitsministerium.de/themen/praevention/antibiotika-resistenzen/antibiotika-resistenzstrategie.html>

⁹⁶ https://www.3trzy3.pl/zdaniem_ekspertow/redukcja-stosowania-antybiotykow-w-produkcji-trzody-chlewnej_99/, <https://www.topagrar.pl/articles/top-swinie/dunczycy-chca-ograniczyc-stosowanie-antybiotykow/> oraz <https://www.topagrar.pl/articles/top-swinie/redukcja-antybiotykow-w-hodowli-swin-trudne-zagadnienie/>

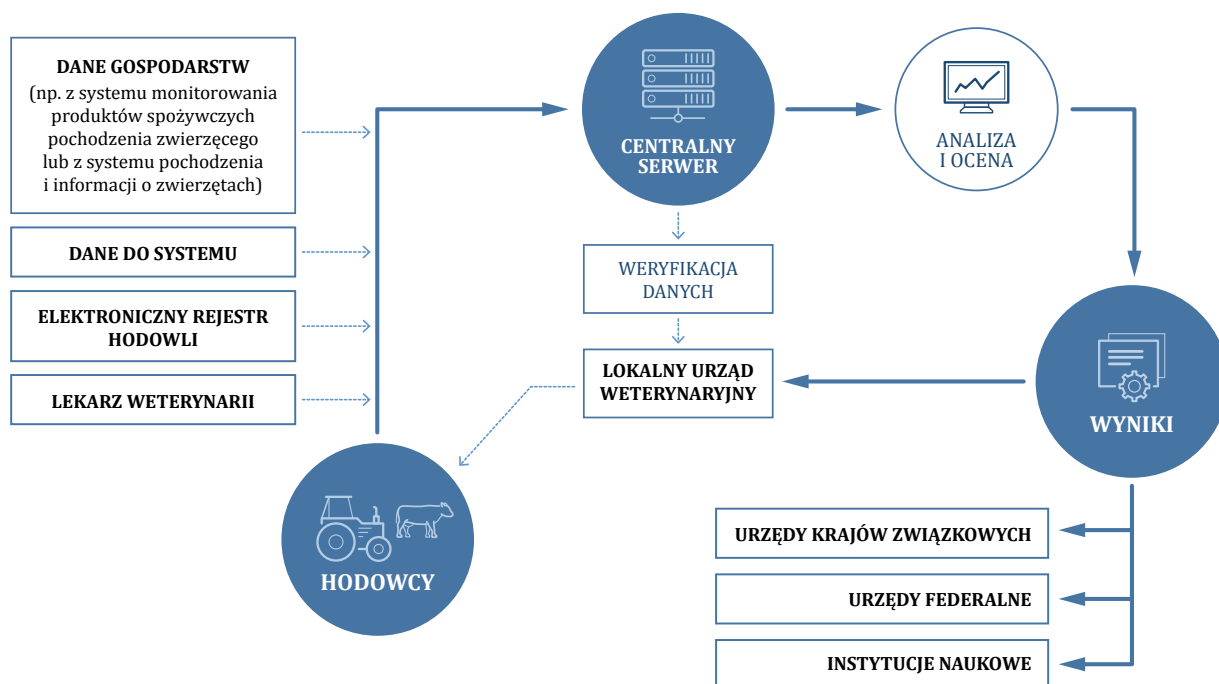
⁹⁷ PCU jest czysto techniczną jednostką wykorzystywaną tylko do szacunków sprzedaży skorygowaną o dane dotyczące populacji zwierząt w poszczególnych krajach europejskich. W sprawozdaniu ESVAC 1 pcu = 1 kg różnych kategorii żywego inwentarza i ubitych zwierząt z uwzględnieniem przywozu i wywozu zwierząt rzeźnych lub uboju w innym państwie członkowskim UE. Zasadniczo pcu dla każdej kategorii zwierząt została obliczona przez pomnożenie liczby zwierząt gospodarskich (krowy, owce, maciory i konie) i ubitych zwierząt (bydło, świnie, owce, kozy, drób, króliki i indyki) i teoretycznej wagi w momencie prawdopodobnego ich leczenia.

⁹⁸ European Surveillance of Veterinary Antimicrobial Consumption (ESVAC) – Raport z nadzoru nad zużyciem antybiotyków dla zwierząt w Europie. Europejska Agencja Leków Weterynaryjnych zbiera dane o sprzedaży z 29 państw europejskich. Tekst raportu do pobrania: http://www.ema.europa.eu/ema/index.jsp?curl=pages/regulation/document_listing/document_listing_000302.jsp&mid=WC0b01ac0580153a00.

Funkcjonujący w Niemczech model sprawowania nadzoru obejmuje m.in. elementy związane z gromadzeniem i analizą danych o antybiotykoterapii w leczeniu wybranych zwierząt rzeźnych, a także zasady i tryb postępowań hodowców i organów nadzoru w przypadku przekroczenia określonych prawem wskaźników stosowania antybiotyków. Podstawowe elementy nadzoru funkcjonującego w Niemczech zaprezentowano poniżej:

Infografika nr 8

Schemat zbierania i wykorzystywania danych o antybiotykach stosowanych u zwierząt gospodarskich w Niemczech

Źródło: Opracowanie własne NIK na podstawie schematu opracowanego przez Prof. Honscha i Dr. Otilie z Uniwersytetu w Lipsku z dnia 27.03.2012 r. zawartego w prezentacji pn. „Reduktion des Antibiotikaeinsatzes – Rechtlicher Rahmen” (Redukcja stosowania antybiotyków – Ramy prawne), opracowanej przez dr. Jürgena Sommerhäusera z Ministerstwa Sprawiedliwości, Spraw Europejskich i Ochrony Konsumentów kraju związkowego Brandenburgia (Ministerium der Justiz und für Europa und Verbraucherschutz, Land Brandenburg).

Poniżej opisano niektóre z elementów nadzoru funkcjonujących w Niemczech, sprzyjających poprawie jego skuteczności⁹⁹:

- obowiązek zgłoszenia terapii antybiotykowej przez hodowców zwierząt rzeźnych¹⁰⁰;

⁹⁹ Nowelizacja niemieckiej ustawy o lekach wprowadziła z dniem 1 kwietnia 2014 roku pakiet rozwiązań zaostrzających wymagania związane ze stosowaniem antybiotyków u zwierząt od których pozyskuje się żywność. Szczegóły dostępne na stronie: https://www.bvl.bund.de/DE/05_Tierarzneimittel/05_Fachmeldungen/2014/2014_02_06_Fa_Arzneimittelgesetz.html

¹⁰⁰ Obowiązek dotyczy hodowców utrzymujących więcej niż 20 szt. cieląt rzeźnych (do 8-mcy), 20 szt. byłą rzeźnego (powyżej 8 m-cy), 250 prosiąt rzeźnych do 30kg, 250 szt. trzody rzeźnej powyżej 30 kg, 1 tys. szt. indyków rzeźnych oraz 10 tys. szt. brojlerów kurzych.

- **analiza danych** z poszczególnych gospodarstw w cyklach półrocznych o stosowaniu antybiotyków odrębnie dla każdego rodzaju hodowli **w celu obliczenia i opublikowania tzw. współczynnika częstotliwości leczenia w całym kraju**¹⁰¹;
- **ustalenie i opublikowanie dwóch wskaźników** dla hodowców¹⁰²:
 - **wskaźnik nr 1** (mediana, tj. wartość poniżej 50% wszystkich zebranych w półroczu współczynników dla danego rodzaju hodowli);
 - **wskaźnik nr 2** (trzeci kwartył – wartość poniżej 75% wszystkich zebranych w półroczu współczynników dla danego rodzaju hodowli);
- przy przekroczeniu wskaźnika nr 1 (przy równoczesnym braku przekroczenia wskaźnika nr 2) obowiązek podjęcia przez hodowcę postępowania wyjaśniającego¹⁰³;
- przy przekroczeniu wskaźnika nr 2 obowiązek opracowania i przesłania bez wezwania do organów nadzoru weterynaryjnego planu oraz harmonogramu działań służących ograniczeniu częstotliwości terapii antybiotykowej;
- Kompetencje organów nadzoru weterynaryjnego w stosunku do hodowcy po przekroczeniu wskaźnika nr 2:
 - prawo do zmiany i uzupełnienia planu działań przesłanego przez hodowcę;
 - prawo nakazania ścisłego stosowania wytycznych dot. konkretnych antybiotyków;
 - prawo zalecenia szczepienia zwierząt;
 - prawo zalecenia działań uwzględniających tzw. higieniczną praktykę hodowlaną (warunki dobrostanowe)¹⁰⁴;
 - prawo nakazania stosowania antybiotyków wyłącznie przez lekarza weterynarii;
 - w skrajnych przypadkach prawo do nakazania wygaszenia hodowli.

Niezależnie od powyższego, Niemiecka Izba Lekarzy Weterynarii we współpracy z niemiecką administracją weterynaryjną opracowała i opublikowała wytyczne i zalecenia w zakresie rzetelnego stosowania antybakteryjnych

¹⁰¹ Współczynnik częstotliwości leczenia = suma wszystkich terapii antybiotykowych (liczba zwierząt objętych leczeniem x liczba dni leczenia) / przeciętną liczbę hodowanych zwierząt w półroczu (dane o przeciętnej liczbie hodowanych zwierząt na dzień w badanym półroczu - uwzględnia się dni w których nie utrzymywano zwierząt).

¹⁰² Hodowcy porównują dane wskaźnikowe w poszczególnych okresach półrocznych i podejmują działania korygujące w zależności od uzyskanego wskaźnika własnego w odniesieniu do wskaźnika krajowego. W przypadku nie przekroczenia wskaźnika nr 1 nie są konieczne żadne dodatkowe działania. Przy przekroczeniu wskaźników krajowych nr 1 i 2 konieczne są działania opisane w § 58d ust.2 ww. ustawy.

¹⁰³ Konieczna jest konsultacja z lekarzem weterynarii w celu ustalenia przyczyn terapii antybiotykowej w danej grupie zwierząt. Następuje sprawdzenie czy można ograniczyć stosowanie antybiotyków, jeśli tak należy podjąć stosowne działania, jeśli nie jest możliwe ograniczenie leczenia antybiotykami lekarz weterynarii potwierdza konieczność kontynuowania terapii antybiotykowej.

¹⁰⁴ W szczególności w zakresie żywienia, zagęszczenia zwierząt w gospodarstwie, utrzymania czystości, długości trwania chowu, wyposażenia gospodarstwa.

leków weterynaryjnych¹⁰⁵. Jakkolwiek wytyczne te nie mają charakteru przepisów prawa, zawierają kryteria doboru antybiotyków do poszczególnych rodzajów terapii a także opisy i omówienia z przykładami ich prawidłowego zastosowania w odniesieniu do poszczególnych grup zwierząt hodowlanych i domowych. W opracowaniu zawarto również schemat tzw. dobrej praktyki weterynaryjnej przy terapii antybiotykowej stosowanej u chorych zwierząt. Należy zwrócić uwagę, że Europejska Agencja Leków Weterynaryjnych (ESVAC) 26 kwietnia 2017 roku opublikowała strategię na lata 2016–2020, w której przedstawiono zalety kolektywnego zbierania danych o zużyciu antybakteryjnych leków weterynaryjnych dla poszczególnych gatunków zwierząt także na poziomie gospodarstw¹⁰⁶.

¹⁰⁵ Pierwsza edycja została opracowana już w 2000 roku. (tekst dostępny na stronie: http://www.bundestieraerztekammer.de/index_btk_abll.php?Year=2017). Aktualnie obowiązuje trzecia zaktualizowana edycja ze stycznia 2015 roku. W Polsce Krajowa Izba Lekarsko-Weterynaryjna opracowała w 2017 roku jedynie ogólne zalecenia kierunkowe w tym zakresie.

¹⁰⁶ Strategia przedstawiona w Brukseli na warsztatach Europejskiej Agencji Leków 26 kwietnia 2017 roku. Treść dostępna na stronie internetowej Europejskiej Agencji Leków: http://www.ema.europa.eu/ema/index.jsp?curl=pages/regulation/document_listing/document_listing_000302.jsp.

6.4. Analiza stanu prawnego i uwarunkowań organizacyjno-ekonomicznych

Problematyka bezpieczeństwa żywności obejmuje przede wszystkim ochronę zdrowia i interesów konsumentów. **Przepisy te mają zapewnić spełnienie zasady „od pola do stołu”, czyli gwarantować bezpieczeństwo produktów żywnościowych na każdym etapie łańcucha produkcji i dystrybucji.**

Prawo bezpieczeństwa żywności – regulacje unijne i krajowe

Obowiązujące regulacje unijne z zakresu prawa żywnościowego tworzą pakiet przepisów obejmujących cały łańcuch żywnościowy. Jednym z najistotniejszych aktów jest Rozporządzenie 178/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 28 stycznia 2002 r.¹⁰⁷. Rozporządzenie zawiera podstawowe definicje, ustanawia generalne zasady prawa żywnościowego i powołuje specjalistyczny organ: Europejski Urząd ds. Bezpieczeństwa Żywności (EFSA), który ma spełniać istotną rolę w zachowaniu odpowiedniego poziomu bezpieczeństwa żywności. Rozporządzenie stosuje się do wszystkich etapów produkcji, przetwarzania oraz dystrybucji żywności i pasz.

Ponadto funkcjonuje pakiet czterech rozporządzeń Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 29 kwietnia 2004 r. regulujących problematykę higieny żywności:

- rozporządzenie (WE) Nr 852/2004 w sprawie higieny środków spożywczych¹⁰⁸;
- rozporządzenie (WE) Nr 853/2004 ustanawiające szczególne przepisy dotyczące higieny w odniesieniu do żywności pochodzenia zwierzęcego¹⁰⁹;
- rozporządzenie (WE) Nr 854/2004 ustanawiające szczególne przepisy dotyczące organizacji urzędowych kontroli w odniesieniu do produktów pochodzenia zwierzęcego przeznaczonych do spożycia przez ludzi¹¹⁰;
- rozporządzenie (WE) Nr 882/2004 w sprawie kontroli urzędowych przeprowadzanych w celu sprawdzenia zgodności z prawem paszowym i żywnościowym oraz regułami dotyczącymi zdrowia zwierząt i dobrostanu zwierząt¹¹¹.

Unijne prawo żywnościowe obejmuje ponad 100 wiążących aktów prawnych, które można podzielić na „grupy” dotyczące:

¹⁰⁷ Dz. Urz. WE L 31 z 01.02.2002, str. 1, ze zm. – Dz. Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 15, t. 6, str. 463.

¹⁰⁸ Dz. Urz. UE L 139 z 30.04.2004, str. 1, ze zm. – Dz. Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 13, t. 34, str. 319.

¹⁰⁹ Dz. Urz. UE L 139 z 30.04.2004, str. 55, ze zm. – Dz. Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 3, t. 45, str. 14.

¹¹⁰ Dz. Urz. UE L 139 z 30.04.2004, str. 206, ze zm. – Dz. Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 3, t. 45, str. 75.

¹¹¹ Dz. Urz. UE L 165 z 30.04.2004, str. 1, ze zm. – Dz. Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 3, t. 45, str. 200.

ZAŁĄCZNIKI

- produktu (np. akty prawne regulujące suplementy diety, nową żywność, żywność GMO, dodatki, aromaty, dopuszczalne poziomy zanieczyszczeń, normy handlowe dotyczące różnych produktów);
- sposobu prowadzenia działalności w sektorze spożywczym (np. higiena, identyfikacja produktów);
- sposobu informowania o żywności (np. zasady etykietowania, oświadczenia żywieniowe i zdrowotne);
- problematyki zarządzania ryzykiem (np. uregulowanie urzędowych kontroli żywności, system RASFF);
- kryteriów bezpieczeństwa żywności.

Podstawowe krajowe regulacje prawne dotyczące problematyki bezpieczeństwa żywności zawarte są w:

- ustawie z dnia 25 sierpnia 2006 r. o bezpieczeństwie żywności i żywienia;
- ustawie z dnia 16 grudnia 2005 r. o produktach pochodzenia zwierzęcego. „Żywność” (lub „środek spożywczy”) oznacza jakiegokolwiek substancje lub produkty, przetworzone, częściowo przetworzone lub nieprzetworzone, przeznaczone do spożycia przez ludzi lub których spożycia przez ludzi można się spodziewać (art. 3 ust. 1 ubżż).

Bezpieczeństwo żywności – według ustawodawcy – to ogół warunków, które muszą być spełniane i działań, które muszą być podejmowane na wszystkich etapach produkcji lub obrotu żywnością w celu zapewnienia zdrowia i życia człowieka (art. 3 ust. 3 pkt 5 ubżż).

System kontroli bezpieczeństwa żywności prowadzony na etapie produkcji, przetwórstwa i obrotu żywnością w Polsce opiera się na:

- kontroli wewnętrznej – prowadzonej w zakładzie, realizowanej przez przedsiębiorcę. Opiera się ona na stosowaniu Zasad Dobrej Praktyki Produkcyjnej (GMP) i Zasad Dobrej Praktyki Higienicznej (GHP), systemu Analizy Zagrożeń i Krytycznych Punktów Kontroli (HACCP) oraz na systemie norm ISO 9000;
- kontroli zewnętrznej – niezależnej od producenta, sprawowanej przez wyspecjalizowane organy urzędowej kontroli żywności, głównie PIS i IW;
- ocenie jakości i efektywności pracy – organów nadzoru nad żywnością na szczeblu każdego kraju UE, dokonywanej przez Biuro ds. Żywności i Weterynarii (FVO). Celem tej kontroli jest sprawdzenie, czy poszczególne organy kontrolne wykonują swoje zadania w sposób prawidłowy i korzystny dla ochrony zdrowia konsumenta.

Zasady dotyczące wykorzystywania antybiotyków w produkcji zwierzęcej

Producentów żywności pochodzenia zwierzęcego obowiązują surowe normy. **W Unii Europejskiej od 2006 r. panuje całkowity zakaz podawania zwierzętom hodowlanym hormonów wzrostu oraz pasz i mączek zwierzęcych zawierających antybiotyki, które mogłyby sprawić, że zwierzę będzie dorodniejsze¹¹².**

¹¹² Jeszcze do 2006 roku antybiotyki (najczęściej tetracykliny) dodawane do pasz były używane w produkcji zwierzęcej jako stymulatory wzrostu, których zadaniem było powodowanie wzrostu masy ciała zwierząt. Od 1 stycznia 2006 roku w Unii Europejskiej obowiązuje całkowity zakaz stosowania antybiotykowych stymulatorów wzrostu.

Z kolei podawanie antybiotyków w celu leczenia chorób zwierząt jest ściśle reglamentowane przepisami prawa. Zgodnie z wymogami ustawy z dnia 6 września 2001 r. Prawo farmaceutyczne¹¹³ (art. 69 ust. 2) **produkty lecznicze weterynaryjne (w tym antybiotyki) mogą być podawane zwierzętom jedynie w celu ratowania życia lub zdrowia zwierząt, a w szczególności ograniczenia cierpienia zwierząt tylko i wyłącznie za zgodą i pod kontrolą lekarza weterynarii opiekującego się danym zakładem produkcyjnym.** Hodowcy nie mogą sami podawać leków. W zależności od sytuacji, lekarz dobiera odpowiednie dla danego gatunku zwierząt środki farmakologiczne, ustala ich dawkę i określa czas podawania. Bardzo ważny dla bezpieczeństwa produktów jest ustalany przez lekarza oraz producenta danego specyfiku okres karencji. Jest to czas liczony od ostatniego dnia podania leku do momentu rozpoczęcia pozyskiwania mięsa, mleka czy jaj do celów spożywczych. Zachowanie okresu karencji przez hodowców jest niezwykle ważne, ponieważ pozwala ono uniknąć niedozwolonej obecności antybiotyków w produktach.

Do obowiązków lekarza weterynarii świadczącego w ramach zakładu leczniczego dla zwierząt usługi lekarsko-weterynaryjne na rzecz hodowców zwierząt w zakresie stosowania produktów leczniczych (w tym antybiotyków), należy w szczególności (art. 69 Prawa farmaceutycznego):

- prowadzenie dokumentacji w odniesieniu do każdej transakcji dotyczącej produktów leczniczych weterynaryjnych wydawanych na receptę w postaci: a) dokumentacji obrotu detalicznego¹¹⁴, b) dokumentacji lekarsko-weterynaryjnej w sposób określony przepisami ustawy z dnia 11 marca 2004 r. o ochronie zdrowia zwierząt oraz zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt¹¹⁵ (dalej: *uozz*)¹¹⁶;
- przeprowadzenie przynajmniej raz w roku spisu kontrolnego stanu magazynowego produktów leczniczych weterynaryjnych, wraz z odnotowaniem wszelkich niezgodności.

Ponadto jeżeli tkanki i produkty pochodzące od zwierząt są przeznaczone do spożycia przez ludzi, to posiadacze tych zwierząt lub osoby odpowiedzialne za te zwierzęta są obowiązani do posiadania dokumentacji w formie ewidencji nabycia, posiadania i stosowania produktów leczniczych weterynaryjnych oraz leczenia zwierząt prowadzonej zgodnie z przepisami *uozz*.

¹¹³ Dz. U. z 2016 r. poz. 2142, ze zm.

¹¹⁴ Zakres i sposób prowadzenia dokumentacji obrotu detalicznego produktami leczniczymi weterynaryjnymi i jej wzór został określony przepisami rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi w sprawie sposobu prowadzenia dokumentacji obrotu detalicznego produktami leczniczymi weterynaryjnymi i wzoru tej dokumentacji z dnia 17 października 2008 r. (Dz.U. Nr 200, poz. 1236).

¹¹⁵ Dz. U. z 2014 r. poz. 1539, ze zm.

¹¹⁶ Zakres i sposób prowadzenia ewidencji leczenia zwierząt i dokumentacji lekarsko-weterynaryjnej oraz wzory tej ewidencji i dokumentacji określone zostały przepisami rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi w sprawie zakresu i sposobu prowadzenia dokumentacji lekarsko-weterynaryjnej i ewidencji leczenia zwierząt oraz wzorów tej dokumentacji i ewidencji z dnia 29 września 2011 r. (Dz. U. Nr 224, poz. 1347).

UE, w celu ochrony zdrowia konsumentów, opracowała maksymalne poziomy pozostałości (MRL) dla produktów leczniczych weterynaryjnych w środkach spożywczych¹¹⁷.

Obecność niedozwolonych stężeń antybiotyków w żywności jest najczęściej wynikiem niezgodnego z prawem podawania leków przeciwbakteryjnych, czyli: niezachowania okresu karencji, niewłaściwego dawkowania leków oraz podawania substancji niedozwolonych dla danego gatunku zwierząt. Informacje dotyczące dopuszczalności podawania antybiotyków w produkcji zwierzęcej przedstawiono na poniższym schemacie:

ZAKAZANE JEST (art. 16 uppz)	
<p>w zakresie substancji niedozwolonych:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ podawanie zwierzętom, z których lub od których pozyskuje się produkty pochodzenia zwierzęcego, substancji niedozwolonych; ➤ pozyskiwanie produktów pochodzenia zwierzęcego od zwierząt lub ze zwierząt, w których tkankach lub narządach stwierdzono obecność tych substancji. <p>za wyjątkiem:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ podawania substancji o działaniu beta-agonistycznym, hormonalnym lub tyreostatycznym, w celu leczniczym lub zootechnicznym, jeżeli upłynął okres karencji określony dla tych substancji. 	<p>w zakresie produktów leczniczych:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ wprowadzanie na rynek produktów pochodzenia zwierzęcego pozyskanych ze zwierząt lub od zwierząt, którym podawano produkty lecznicze, jeżeli produkty te pozyskano przed upływem okresu karencji określonego dla danego produktu leczniczego; ➤ wprowadzania na rynek produktów pochodzenia zwierzęcego będących zwierzętami, którym podawano produkty lecznicze, jeżeli zwierzęta te są wprowadzane na rynek przed upływem okresu karencji określonego dla danego produktu leczniczego.

Obrót produktami leczniczymi weterynaryjnymi (w tym antybiotykami)

Zgodnie z art. 65 ust. 1 Prawa farmaceutycznego obrót produktami leczniczymi (w tym weterynaryjnymi) może być prowadzony tylko na zasadach określonych w ustawie. **W art. 68 ust. 2 ww. ustawy określono, że obrót detaliczny produktami leczniczymi weterynaryjnymi zakupionymi w hurtowni farmaceutycznej produktów leczniczych weterynaryjnych może być prowadzony wyłącznie w ramach działalności zakładu leczniczego dla zwierząt, z jednym wyjątkiem, tj. poza zakładami leczniczymi dla zwierząt przedsiębiorcy mogą prowadzić obrót detaliczny produktami leczniczymi weterynaryjnymi wydawanymi bez przepisu lekarza po zgłoszeniu wojewódzkiemu lekarzowi weterynarii na 7 dni przed rozpoczęciem działalności (art. 71 ust. 1a Prawa farmaceutycznego).**

W świetle ww. regulacji oraz przepisów rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 30 października 2008 r. w sprawie wykazu podmiotów uprawnionych do zakupu produktów leczniczych weterynaryjnych w hurtowniach farmaceutycznych produktów leczniczych weterynaryj-

¹¹⁷ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 470/2009 z dnia 6 maja 2009 r. ustanawiającego wspólnotowe procedury określania maksymalnych limitów pozostałości substancji farmakologicznie czynnych w środkach spożywczych pochodzenia zwierzęcego oraz uchylającego rozporządzenie Rady (EWG) nr 2377/90 oraz zmieniającego dyrektywę 2001/82/WE Parlamentu Europejskiego i Rady i rozporządzenie (WE) nr 726/2004 Parlamentu Europejskiego i Rady (Dz. Urz. UE L 152 z 16.06.2009, str. 11).

nych¹¹⁸ legalny obrót antybiotykami weterynaryjnymi powinien odbywać się wg następującego schematu:

Prowadzenie hurtowni farmaceutycznej produktów leczniczych weterynaryjnych wymaga zezwolenia Głównego Lekarza Weterynarii (art. 74 ust. 1 Prawa farmaceutycznego), a hurtownia może obracać jedynie tymi produktami leczniczymi, które uzyskały pozwolenie na dopuszczenie do obrotu (art. 3 ust. 1 Prawa Farmaceutycznego).

Stosownie do przepisu art. 118 ust. 2 i ust 2a Prawa farmaceutycznego w stosunku do produktów leczniczych weterynaryjnych nadzór nad obrotem i stosowaniem produktów leczniczych weterynaryjnych sprawuje Główny Lekarz Weterynarii oraz wojewódzcy lekarze weterynarii. Dodatkowo Główny Lekarz Weterynarii w ramach państwowych badań jakości produktów leczniczych weterynaryjnych sprawuje nadzór nad jakością produktów leczniczych weterynaryjnych znajdujących się w obrocie.

Rozporządzeniem Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 22 kwietnia 2008 r. w sprawie nadzoru nad obrotem i ilością stosowanych produktów leczniczych weterynaryjnych¹¹⁹ określono sposób sprawowania tego nadzoru przez wojewódzkich lekarzy weterynarii, a w szczególności: sposób przeprowadzania kontroli i rodzaje kontroli, sposób i tryb pobierania próbek do badań oraz przeprowadzania badań, a także tryb przeprowadzania kontroli przyjmowanych i wydawanych produktów leczniczych oraz warunki ich transportowania.

¹¹⁸ Dz. U. Nr 203, poz. 1271.

¹¹⁹ Dz. U. Nr. 84, poz. 511.

Monitoring
obecności substancji
nielegalnych
(w tym antybiotyków)
w produktach pochodzenia
zwierzęcego i żywności

W celu zapewnienia bezpieczeństwa produktów pochodzenia zwierzęcego i żywności, w Polsce wprowadzono obowiązek (art. 16 ust. 3 uppz) monitorowania substancji niedozwolonych, pozostałości chemicznych, biologicznych, produktów leczniczych i skażeń promieniotwórczych:

- 1) u zwierząt;
- 2) w wydzielinach i wydalinach zwierząt;
- 3) w tkankach lub narządach zwierząt;
- 4) w produktach pochodzenia zwierzęcego;
- 5) w żywności, zawierającej jednocześnie środki spożywcze pochodzenia niezwierzęcego i produkty pochodzenia zwierzęcego znajdujące się w rolniczym handlu detalicznym;
- 6) w wodzie przeznaczonej do pojenia zwierząt;
- 7) w paszach.

Minister właściwy do spraw rolnictwa określi¹²⁰ podstawowe zasady i warunki prowadzenia ww. monitoringu, w tym, m.in.:

- 1) wykaz substancji niedozwolonych objętych monitorowaniem;
- 2) zakres badań przeprowadzanych w ramach monitorowania, rodzaj, wielkość i sposób pobierania próbek;
- 3) sposób postępowania w przypadku stwierdzenia obecności substancji niedozwolonych lub przekroczenia dopuszczalnego poziomu pozostałości;
- 4) sposób dokumentowania wykonywanych czynności;
- 5) sposób postępowania w zakładach lub w gospodarstwach w związku z monitorowaniem substancji niedozwolonych lub pozostałości.

W przypadku antybiotyków badania monitoringowe prowadzi się w celu stwierdzenia nieprzekroczenia dopuszczalnego poziomu pozostałości produktów leczniczych. Wymagany sposób postępowania w przypadku stwierdzenia przez laboratorium przekroczenia dopuszczalnego poziomu antybiotyków przedstawiano poniżej.

¹²⁰ Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 28 lipca 2006 r. w sprawie sposobu postępowania z substancjami niedozwolonymi, pozostałościami chemicznymi, biologicznymi, produktami leczniczymi i skażeniami promieniotwórczymi u zwierząt i w produktach pochodzenia zwierzęcego (Dz. U. Nr 147, poz. 1067, ze zm.) – uchylone z dniem 27 czerwca 2017 r. Aktualnie obowiązuje rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 21 czerwca 2017 r. w sprawie monitorowania substancji niedozwolonych, pozostałości chemicznych, biologicznych, produktów leczniczych i skażeń promieniotwórczych (Dz. U. poz. 1246).

Laboratorium powiadamia o tym fakcie właściwego powiatowego i wojewódzkiego lekarza weterynarii. PLW, po otrzymaniu powiadomienia, przeprowadza postępowanie wyjaśniające¹²¹, które obejmuje:

w przypadku gospodarstwa:	w przypadku zakładu:
<ul style="list-style-type: none"> a) kontrolę zwierząt w gospodarstwie; b) kontrolę dokumentacji weterynaryjnej i zootechnicznej, ze szczególnym uwzględnieniem danych dotyczących stosowania u zwierząt produktów leczniczych zawierających substancję wykrytą w wyniku badania; c) ustalenie sposobu wykorzystania produktów pochodzących od lub ze zwierząt, których wprowadzanie na rynek jest niedopuszczalne; d) ustalenie sposobu wykorzystania lub zniszczenia środków żywienia zwierząt. 	<ul style="list-style-type: none"> a) kontrolę dokumentacji zakładu w celu ustalenia pochodzenia produktów, w których stwierdzono obecność pozostałości chemicznych, biologicznych i produktów leczniczych; b) pobranie próbek do badań, jeżeli produkty znajdują się w zakładzie; c) powiadomienie właściwych organów Państwowej Inspekcji Sanitarnej, Inspekcji Handlowej lub Wojskowej Inspekcji Weterynaryjnej, jeżeli produkty wysłano z zakładu; d) kontrolę w miejscu pochodzenia produktów.
o wynikach postępowania wyjaśniającego PLW zawiadamia WLW	

Stosownie do przepisu § 13 ust. 1–3 ww. rozporządzenie monitoringowego z 2006 r. jeżeli w wyniku postępowania wyjaśniającego w gospodarstwie nie ustalono przyczyny przekroczenia dopuszczalnego poziomu pozostałości produktów leczniczych, powtórnie pobiera się próbki ze środków żywienia zwierząt, od lub ze zwierząt i przesyła do laboratorium.

Jeżeli powtórne badanie potwierdziło przekroczenie dopuszczalnego poziomu pozostałości produktów leczniczych, PLW, w drodze decyzji administracyjnej:

- 1) nakazuje, aby zwierzęta zidentyfikowane i oznakowane zgodnie z przepisami o identyfikacji i rejestracji zwierząt nie opuszczały gospodarstwa do czasu upływu okresu karencji właściwego dla substancji farmakologicznie czynnej zawartej w tym produkcie leczniczym;
- 2) ustala sposób wykorzystania lub zniszczenia środków żywienia zwierząt lub produktów pochodzących od lub z tych zwierząt.

W przypadku stwierdzenia, że nie przestrzegano okresów karencji danego produktu leczniczego, zwiększa się częstotliwość badań w gospodarstwie przez okres co najmniej 6 miesięcy.

PLW prowadzi rejestr i wykazy zakładów oraz podmiotów na podstawie art. 20 ust. 1 pkt 1 uppz. Kwestie zatwierdzenia zakładu, warunkowego zatwierdzenia, przedłużenia warunkowego zatwierdzenia oraz wycofania zatwierdzenia zakładu zostały uregulowane w art. 31 ust. 2 rozporządzenia nr 882/2004. Procedury zatwierdzania i rejestracji zakładów i podmiotów oraz przekazywania danych do GLW określone są w art. 20–22 uppz. Wymagania w stosunku do rejestru i wykazów określono w rozporządzeniu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 28 września 2010 r. w sprawie rejestru zakładów produkujących produkty pochodze-

Rejestracja podmiotów produkujących żywność pochodzenia zwierzęcego

¹²¹ O którym mowa w przepisie § 12 ww. rozporządzenia monitoringowego z 2006 r.

nia zwierzęcego lub wprowadzających na rynek te produkty oraz wykazów takich zakładów (Dz. U. Nr 187, poz. 1258)¹²².

Zgodnie z art. 20 ust. 1 uppz, PLW na obszarze swej właściwości prowadzi:

- a) rejestr zakładów obejmujący zakłady:
- będące gospodarstwami, na terenie których dokonuje się uboju zwierząt pochodzących z innych gospodarstw w celu pozyskania mięsa na użytek własny;
 - prowadzące sprzedaż bezpośrednią produktów pochodzenia zwierzęcego;
 - które podlegają rejestracji zgodnie z art. 6 ust. 2 rozporządzenia nr 852/2004, w tym prowadzących rolniczy handel detaliczny produktami pochodzenia zwierzęcego lub żywnością, o której mowa w art. 6 ust. 1 pkt 2 lit. b, i zakłady prowadzące działalność marginalną, lokalną i ograniczoną, oraz zakłady, dla których zatwierdzenie jest wymagane zgodnie z art. 6 ust. 3 lit. c rozporządzenia nr 852/2004, i zakłady zatwierdzone zgodnie z art. 4 ust. 2 rozporządzenia nr 853/2004, ze wskazaniem zakładów zatwierdzonych korzystających z krajowych środków dostosowujących, o których mowa w art. 10 ust. 3 rozporządzenia nr 853/2004;
- b) wykaz podmiotów podlegających rejestracji, z wyłączeniem podmiotów prowadzących działalność w zakładach podlegających zatwierdzeniu w trybie i na zasadach określonych w art. 31 ust. 2 rozporządzenia nr 882/2004;
- c) wykaz zakładów zatwierdzonych w trybie i na zasadach określonych w art. 31 ust. 2 rozporządzenia nr 882/2004, ze wskazaniem zakładów zatwierdzonych korzystających z krajowych środków dostosowujących, o których mowa w art. 10 ust. 3 rozporządzenia nr 853/2004.

PLW wydaje decyzje administracyjne w stosunku do powyższych zakładów, w sprawach: wpisu do rejestru, zatwierdzenia, warunkowego zatwierdzenia, przedłużenia warunkowego zatwierdzenia, zawieszenia zatwierdzenia, cofnięcia zatwierdzenia, wykreślenia z rejestru, przy czym decyzje administracyjne w sprawie zawieszenia i cofnięcia zatwierdzenia zakładów podlegają natychmiastowemu wykonaniu (art. 20 ust. 2 uppz).

Decyzje o wpis zakładu do rejestru oraz o zatwierdzenie zakładu wydawane są na podstawie wniosku. Wniosek powinien zostać złożony do PLW w terminie co najmniej 30 dni przed dniem rozpoczęcia planowanej działalności. Informacje jakie powinien zawierać wniosek o zatwierdzenie i/lub wpis do rejestru zakładu oraz dokumenty jakie należy dołączyć do wniosku, zostały określone w art. 21 ust. 1–3 ustawy uppz.

PLW wydając decyzję o wpisie do rejestru, zatwierdzeniu lub warunkowym zatwierdzeniu zakładu, nadaje zakładowi weterynaryjny numer identyfikacyjny.

¹²² Obowiązywało do dnia 31 grudnia 2016 r.

Zakłady nie podlegające zatwierdzeniu, o którym mowa w art. 31 ust. 2 rozporządzenia nr 882/2004, podlegają rejestracji w rejestrze. Dotyczy to w szczególności zakładów prowadzących sprzedaż bezpośrednią produktów pochodzenia zwierzęcego oraz zakładów prowadzących działalność marginalną, lokalną i ograniczoną.

Wymagania weterynaryjne, jakie powinny być spełnione przy produkcji produktów pochodzenia zwierzęcego przeznaczonych do sprzedaży bezpośredniej i przez takie produkty, wielkość, zakres i obszar produkcji tych produktów oraz wymagania weterynaryjne dla miejsc prowadzenia sprzedaży bezpośredniej zostały określone w rozporządzeniu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 30 września 2015 r. w sprawie wymagań weterynaryjnych przy produkcji produktów pochodzenia zwierzęcego przeznaczonych do sprzedaży bezpośredniej¹²³.

Rozporządzeniem Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 21 marca 2016 r. w sprawie szczegółowych warunków uznania działalności marginalnej, lokalnej i ograniczonej¹²⁴ określono szczegółowe warunki pozwalające na uznanie działalności za działalność marginalną, lokalną i ograniczoną, w tym zakres i obszar produkcji, a także wielkość dostaw produktów pochodzenia zwierzęcego do zakładów prowadzących handel detaliczny z przeznaczeniem do konsumenta końcowego. Wskazano również niektóre wymagania weterynaryjne, jakie powinny być spełnione przy prowadzeniu tego rodzaju działalności.

W ramach działalności marginalnej, lokalnej i ograniczonej można prowadzić produkcję i sprzedaż następujących produktów pochodzenia zwierzęcego: produkty mleczne, produkty na bazie siary, wstępnie przetworzone lub przetworzone produkty rybołówstwa, surowe wyroby mięsne, mięso mielone, produkty mięsne, produkty jajeczne z gotowanych jaj, gotowe posiłki (potrawy). Możliwy jest również rozbiór i sprzedaż świeżego mięsa wołowego, wieprzowego, baraniego, koziego, końskiego, drobiowego lub zajęczaków, zwierząt łownych oraz zwierząt dzikich utrzymywanych w warunkach fermowych.

PLW przekazuje, za pośrednictwem WLW, Głównemu Lekarzowi Weterynarii informacje zawarte w ww. rejestrze i wykazach, w tym informacje o każdej zmianie stanu faktycznego lub prawnego ujawnionego w tym rejestrze albo wykazach oraz powiadamia o skreśleniu zakładu z rejestru: państwowego powiatowego inspektora sanitarnego oraz wojewódzkiego inspektora inspekcji handlowej (art. 22 ust. 1 uppz).

Prawidłowe funkcjonowanie systemu bezpieczeństwa żywności zapewniają organy urzędowej kontroli żywności. Organ te kontrolują czy wymogi prawa żywnościowego są wypełniane, weryfikują prawidłowo-

Organ urzędowej kontroli żywności i nadzoru nad produkcją zwierzęcą

¹²³ Dz. U. z 2015 r. poz. 1703. Do dnia 1 stycznia 2016 r. obowiązywało rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 29 grudnia 2006 r. w sprawie wymagań weterynaryjnych przy produkcji produktów pochodzenia zwierzęcego przeznaczonych do sprzedaży bezpośredniej (Dz. U. z 2007 r. Nr 5, poz. 38).

¹²⁴ Dz. U. poz. 451. Do dnia 31 maja 2016 r. obowiązywało rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 8 czerwca 2010 r. w sprawie szczegółowych warunków uznania działalności marginalnej, lokalnej i ograniczonej (Dz. U. Nr 113, poz. 753).

wość funkcjonowania systemów kontroli wewnętrznej, a realizując swoje kompetencje, zarządzają ryzykiem, stanowiąc istotny czynnik prawidłowego przebiegu procesu analizy ryzyka. Są także uczestnikami systemu wczesnego ostrzegania o niebezpiecznych produktach żywnościowych (RASFF).

Podstawowe znaczenie dla określenia struktury organów urzędowej kontroli żywności w Polsce ma uppz, w której wskazane zostały organy urzędowej kontroli żywności w zakresie bezpieczeństwa żywności. Ponadto należy uwzględnić przepisy zawarte w innych aktach prawnych, w tym w szczególności w ustawie z 29 stycznia 2004 r. o Inspekcji Weterynaryjnej oraz w ustawie z 14 marca 1985 r. o Państwowej Inspekcji Sanitarnej.

Zadania, kompetencje i organizacja Inspekcji Weterynaryjnej

Inspekcja Weterynaryjna realizuje zadania m.in. z zakresu bezpieczeństwa produktów pochodzenia zwierzęcego w celu zapewnienia ochrony zdrowia publicznego w szczególności przez (art. 3 ust. 1-2 uiwet):

- zwalczanie chorób zakaźnych zwierząt, w tym chorób odzwierzęcych;
- badanie zwierząt rzeźnych oraz produktów pochodzenia zwierzęcego;
- przeprowadzanie: weterynaryjnej kontroli granicznej, kontroli weterynaryjnej w handlu i wywozie zwierząt oraz produktów w rozumieniu przepisów o kontroli weterynaryjnej w handlu;
- sprawowanie nadzoru nad bezpieczeństwem produktów pochodzenia zwierzęcego, w tym nad wymaganiami weterynaryjnymi przy ich produkcji, umieszczaniu na rynku oraz sprzedaży bezpośredniej;
- prowadzenie monitorowania substancji niedozwolonych, pozostałości chemicznych, biologicznych, produktów leczniczych i skażeń promieniotwórczych m.in. w produktach pochodzenia zwierzęcego oraz paszach;
- przyjmowanie informacji o niebezpiecznych produktach żywnościowych oraz paszach od organów Państwowej Inspekcji Ochrony Roślin i Nasiennictwa, Inspekcji Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych, w zakresie kompetencji tych inspekcji, oraz od organów Inspekcji Handlowej o niebezpiecznych produktach żywnościowych pochodzenia zwierzęcego oraz ocena ryzyka i stopnia zagrożenia spowodowanego niebezpiecznym produktem żywnościowym lub paszą, a następnie przekazywanie tych informacji do kierującego siecią systemu RASFF, o którym mowa w art. 85 ustawy z dnia 25 sierpnia 2006 r. ubżz.

Organami IW są m.in. Główny Lekarz Weterynarii, wojewódzki lekarz weterynarii, jako kierownik wojewódzkiej inspekcji weterynaryjnej wchodzącej w skład zespolonej administracji rządowej w województwie, powiatowy lekarz weterynarii, jako kierownik powiatowej inspekcji weterynaryjnej wchodzącej w skład niezespolonej administracji rządowej (art. 5 ust. 1 uiwet).

Inspekcją kieruje Główny Lekarz Weterynarii będący centralnym organem administracji rządowej, podległym ministrowi właściwemu do spraw rol-

nictwa (art. 6 ust. 1 i 2 uiwet). Główny Lekarz Weterynarii m.in: ustala ogólne kierunki działania Inspekcji i wydaje instrukcje określające sposób jej postępowania, koordynuje i kontroluje wykonywanie zadań przez wojewódzkich, powiatowych i granicznych lekarzy weterynarii, może wydawać wojewódzkim, powiatowym i granicznym lekarzom weterynarii polecenia dotyczące podjęcia określonych czynności oraz żądać od nich informacji z zakresu ich działania (art. 13 ust. 1 uiwet).

Ustawa o produktach pochodzenia zwierzęcego określa (art. 1 ust 1 uppz):

- 1) właściwość organów w zakresie higieny i kontroli produktów pochodzenia zwierzęcego, określonych w przepisach:
 - a) rozporządzenia (WE) nr 853/2004 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 29 kwietnia 2004 r. ustanawiającego szczególne przepisy dotyczące higieny w odniesieniu do żywności pochodzenia zwierzęcego;
 - b) rozporządzenia (WE) nr 854/2004 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 29 kwietnia 2004 r. ustanawiającego szczególne przepisy dotyczące organizacji urzędowych kontroli w odniesieniu do produktów pochodzenia zwierzęcego przeznaczonych do spożycia przez ludzi;
- 2) wymagania, jakie powinny spełniać produkty pochodzenia zwierzęcego wprowadzane na rynek;
- 3) wymagania, jakie powinny być spełnione przy produkcji produktów pochodzenia zwierzęcego i przez te produkty w zakresie nieuregulowanym w przepisach rozporządzenia nr 853/2004 oraz w przepisach Unii Europejskiej wydanych w trybie tego rozporządzenia, w tym wymagania, jakie powinny być spełnione przy produkcji mięsa przeznaczonego na użytek własny;
- 4) sposób przeprowadzania urzędowych kontroli w zakresie nieuregulowanym w przepisach rozporządzenia nr 854/2004 oraz w przepisach Unii Europejskiej wydanych w trybie tego rozporządzenia.

Ustawa określa również właściwość organów Inspekcji Weterynaryjnej w zakresie:

- 1) urzędowych kontroli produktów pochodzenia zwierzęcego, określonych w przepisach rozporządzenia (WE) nr 882/2004 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie kontroli urzędowych przeprowadzanych w celu sprawdzenia zgodności z prawem paszowym i żywnościowym oraz regułami dotyczącymi zdrowia zwierząt i dobrostanu zwierząt;
- 2) nadzoru nad przestrzeganiem przez podmioty przepisów rozporządzenia (WE) nr 1760/2000 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 17 lipca 2000 r. ustanawiającego system identyfikacji i rejestracji bydła i dotyczącego etykietowania wołowiny i produktów z wołowiny oraz uchylającego rozporządzenie Rady (WE) nr 820/97¹²⁵ (art.1 ust. 2 uppz).

¹²⁵ Dz. Urz. WE L 204 z 11.08.2000, str. 1, z późn. zm.; Dz. Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 3, t. 30, str. 24.

Powiatowy lekarz weterynarii jest właściwym organem w rozumieniu:

- 1) art. 2 ust. 1 lit. c rozporządzenia nr 854/2004,
- 2) art. 2 pkt 4 rozporządzenia nr 882/2004, w zakresie urzędowych kontroli produktów pochodzenia zwierzęcego (art. 6 ust. 1 uppz).

PLW albo urzędowy lekarz weterynarii, z upoważnienia powiatowego lekarza weterynarii, wydają decyzje administracyjne lub wykonują czynności w celu realizacji zadań wynikających z przepisów rozporządzenia nr 853/2004, rozporządzenia nr 854/2004 i rozporządzenia nr 882/2004 lub z przepisów Unii Europejskiej wydanych w trybie tych rozporządzeń (art. 7 ust. 1 uppz).

Jeżeli PLW z przyczyn finansowych lub organizacyjnych nie jest w stanie wykonać ustawowych zadań, może wyznaczyć na czas określony lekarzy weterynarii niebędących pracownikami Inspekcji do wykonywania niektórych czynności określonych w art. 16 ust. 1 ustawy uiwet¹²⁶, w tym m.in. do:

- sprawowania nadzoru nad ubojem zwierząt rzeźnych, w tym badania przedubojowego i poubojowego, oceny mięsa i nadzoru nad przestrzeganiem przepisów o ochronie zwierząt w trakcie uboju;
- badania mięsa zwierząt łownych;
- sprawowania nadzoru nad rozbiorem, przetwórstwem lub przechowywaniem mięsa i wystawiania wymaganych świadectw zdrowia;
- badania laboratoryjnego mięsa na obecność włośni.

Wyznaczenie lekarzy weterynarii do wykonania tych czynności, następuje w drodze decyzji administracyjnej PLW, określającej rodzaj i zakres czynności przekazanych do wykonania (art. 16 ust. 2 uiwet).

Wykonywanie powyższych czynności następuje po zawarciu przez PLW umowy z lekarzami weterynarii lub podmiotami prowadzącymi zakład leczniczy dla zwierząt, określającej zakres, terminy i miejsce wykonywania tych czynności, wysokość wynagrodzenia za ich wykonanie oraz termin płatności, a w przypadku o którym mowa w ust. 1 pkt 1a, dodatkowo imię i nazwisko wyznaczonego lekarza weterynarii, świadczącego usługi weterynaryjne w ramach zakładu leczniczego dla zwierząt (art. 16 ust. 3 uiwet).

PLW prowadzi listę osób wyznaczonych do wykonywania czynności, o których mowa w art. 16 ust. 1 ustawy uiwet. Sytuacje, w których następuje uchylenie decyzji, na podstawie której wyznaczono lekarza weterynarii i rozwiązanie umowy ze skutkiem natychmiastowym, zostały określone w art. 16 ust. 5 ustawy uiwet.

¹²⁶ Zakres czynności wykonywanych przez osoby wyznaczone do wykonywania wskazanych czynności, wymagane kwalifikacje tych osób oraz warunki i wysokość wynagrodzenia za wykonywanie czynności zostały określone w rozporządzeniu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 2 sierpnia 2004 r. w sprawie warunków i wysokości wynagrodzenia za wykonywanie czynności przez lekarzy weterynarii i inne osoby wyznaczone przez powiatowego lekarza weterynarii (Dz. U. z 2013 r. poz. 424).

Państwowa Inspekcja Sanitarna realizuje zadania z zakresu zdrowia publicznego, w szczególności poprzez sprawowanie m.in. zapobiegawczego i bieżącego nadzoru sanitarnego nad warunkami zdrowotnymi żywności, żywienia i przedmiotów użytku (art. 1 i 2 upis).

Zadania, kompetencje i organizacja Państwowej Inspekcji Sanitarnej

Do działań w zakresie zapobiegawczego nadzoru sanitarnego należy m.in.: zmiana sposobu użytkowania obiektów budowlanych pod względem wymagań higienicznych i zdrowotnych; uczestniczenie w dopuszczeniu do użytku obiektów budowlanych; inicjowanie przedsięwzięć oraz prac badawczych w dziedzinie zapobiegania negatywnym wpływom czynników i zjawisk fizycznych, chemicznych i biologicznych na zdrowie ludzi (art. 3 upis).

Do działań w zakresie bieżącego nadzoru sanitarnego należy kontrola przestrzegania przepisów, określających wymagania higieniczne i zdrowotne, dotyczących m.in. warunków produkcji, transportu, przechowywania i sprzedaży żywności oraz warunków żywienia zbiorowego, nadzoru nad jakością zdrowotną żywności, warunków zdrowotnych produkcji i obrotu przedmiotami użytku, materiałów i wyrobów przeznaczonych do kontaktu z żywnością, kosmetykami oraz innymi wyrobami, mogącymi mieć wpływ na zdrowie ludzi (art. 4 upis).

Państwową Inspekcją Sanitarną kieruje Główny Inspektor Sanitarny (art. 7 ust. 2 upis). Ponadto zadania PIS realizowane są przez państwowych wojewódzkich, powiatowych i granicznych inspektorów sanitarnych na poziomie wojewódzkim, powiatowym oraz w granicznych inspektoratach sanitarnych (art. 10 upis). Państwowy inspektor sanitarny wykonuje zadania przy pomocy podległej mu stacji sanitarno-epidemiologicznej (art. 15 ust. 1 upis) oraz może upoważnić¹²⁷ pracowników stacji sanitarno-epidemiologicznych do wykonywania w jego imieniu określonych czynności kontrolnych i wydawania decyzji (art. 35 ust. 1 upis).¹²⁸

Państwowy powiatowy inspektor sanitarny lub państwowy graniczny inspektor sanitarny są organami właściwymi w sprawach rejestracji oraz zatwierdzania, warunkowego zatwierdzania, przedłużania warunkowego zatwierdzenia, zawieszania oraz cofania zatwierdzenia zakładów, które wprowadzają do obrotu produkty pochodzenia zwierzęcego, nieobjętych urzędową kontrolą organów Inspekcji Weterynaryjnej (art. 61 pkt 2 ubż). Właściwy ze względu na siedzibę zakładu lub miejsce prowadzenia przez zakład działalności państwowy powiatowy inspektor sanitarny lub państwowy graniczny inspektor sanitarny prowadzi rejestr zakładów podlegających urzędowej kontroli organów PIS (art. 62 ust. 1 pkt 1 ubż).

System RASFF – podstawy, organizacja, zasady funkcjonowania

¹²⁷ Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 31 grudnia 2009 r. w sprawie zasad i trybu upoważniania pracowników stacji sanitarno-epidemiologicznych lub Głównego Inspektoratu Sanitarnego do wykonywania określonych czynności kontrolnych i wydawania decyzji w imieniu państwowych inspektorów sanitarnych lub Głównego Inspektora Sanitarnego (Dz. U. z 2010 r. Nr 2, poz. 10).

¹²⁸ Kwalifikacje wymagane na poszczególnych stanowiskach pracy w stacjach sanitarno-epidemiologicznych wskazane zostały w rozporządzeniu Ministra Zdrowia z dnia 22 marca 2010 r. (Dz. U. Nr 48, poz. 283).

Główny Inspektor Sanitarny prowadzi krajowy punkt kontaktowy (KPK) systemu RASFF (Rapid Alert System for Food and Feed-System Wczesnego Ostrzegania o Niebezpiecznej Żywności i Paszach), jest odpowiedzialny za jego funkcjonowanie i powiadamia Komisję Europejską o stwierdzonych przypadkach niebezpiecznej żywności oraz pasz (z art. 85 ust. 2 ubżż). RASFF jest wspólnotowym systemem służącym do wymiany informacji, pomiędzy organami urzędowej kontroli o żywności, paszy i materiałach do kontaktu z żywnością, stwarzających bezpośrednio lub pośrednio niebezpieczeństwo grożące zdrowiu ludzi, zwierzętom lub środowisku i działaniach następczych prowadzonych w wyniku zidentyfikowania takich produktów.

System działa na podstawie przepisów:

- Rozporządzenia (WE) nr 178/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 28 stycznia 2002 r. ustanawiającego ogólne zasady i wymagania prawa żywnościowego, system wczesnego ostrzegania dla powiadamiania o bezpośrednim lub pośrednim niebezpieczeństwie grożącym zdrowiu ludzkiemu, pochodzącym z żywności lub pokarmu, powołującego Europejski Urząd ds. Bezpieczeństwa Żywności oraz ustanawiającego procedury w zakresie bezpieczeństwa żywności;
- Rozporządzenia Komisji (UE) 16/2011 z dnia 10 stycznia 2011 r. ustanawiającego środki wykonawcze dla systemu wczesnego ostrzegania o niebezpiecznych produktach żywnościowych i środkach żywienia zwierząt.

Zakres spraw wymagających powiadamiania KE w ramach wczesnego ostrzegania określa art. 50 ust. 3 rozporządzenia 178/2002. Natomiast zgodnie z art. 50 ust. 5 tego rozporządzenia państwa członkowskie niezwłocznie informują Komisję o wdrożonym działaniu lub środkach podjętych w następstwie otrzymania powiadomień i uzupełniających informacji, przekazanych w ramach systemu wczesnego ostrzegania. Komisja niezwłocznie przekazuje te informacje członkom sieci.

Zgodnie z rozporządzeniem Komisji (UE) nr 16/2011, zadaniem KPK RASFF w GIS jako członka sieci RASFF jest zapewnienie skutecznego działania sieci i skutecznej komunikacji na obszarze Polski. Podstawą do podejmowania wszelkich działań i decyzji w ramach systemu RASFF jest prawodawstwo dotyczące żywności, pasz oraz materiałów i wyrobów przeznaczonych do kontaktu z żywnością, a także naukowa ocena ryzyka związanego ze spożyciem niebezpiecznej żywności i pasz, co pozwala na podjęcie odpowiednich działań i tym samym ochronę zdrowia konsumentów.

W ramach systemu RASFF funkcjonuje podpunkt krajowego punktu kontaktowego (PKPK), którego pracami kieruje Główny Lekarz Weterynarii. GLW jest odpowiedzialny za zbieranie informacji dotyczących wszystkich stwierdzonych przypadków niebezpiecznej żywności pochodzenia roślinnego, zwierzęcego i pasz – w zakresie objętym kompetencjami Inspekcji Weterynaryjnej, Państwowej Inspekcji Ochrony Roślin i Nasiennictwa, Inspekcji Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożyw-

czych oraz Inspekcji Handlowej – i za przekazywanie tych informacji do krajowego punktu kontaktowego sieci systemu RASFF (art. 13 ust. 1a uiwet)¹²⁹.

Powiadomienia zgłaszane do RASFF dzielą się na powiadomienia o zagrożeniu, informacyjne oraz powiadomienia o odrzuceniu na granicy. Powiadomienie o zagrożeniu odnosi się do sytuacji, gdy konieczna jest natychmiastowa interwencja. Powiadomienie informacyjne nie wymaga podjęcia natychmiastowej interwencji, ale może dostarczać przydatnych informacji o źródle zagrożenia. Wiadomości/informacje dostarczają innych przydatnych danych niezwiązanych bezpośrednio z wystąpieniem zagrożenia żywności. (art. 3, 4, 5 rozporządzenia Komisji (UE) nr 16/2011).

¹²⁹ Pełny wykaz systemów wymiany informacji w zakresie dotyczącym zadań Państwowej Inspekcji Sanitarnej został określony w rozporządzeniu Ministra Zdrowia z dnia 17 października 2014 r. (Dz. U. poz. 1474).

6.5. Wykaz aktów prawnych dotyczących kontrolowanej działalności

WYBRANE AKTY PRAWA KRAJOWEGO:

1. Ustawa z dnia 29 stycznia 2004 r. o Inspekcji Weterynaryjnej (Dz. U. z 2016 r. poz. 1077, ze zm.).
2. Ustawa z dnia 14 marca 1985 r. o Państwowej Inspekcji Sanitarnej (Dz. U. z 2017 r. poz. 1261).
3. Ustawa z dnia 11 marca 2004 r. o ochronie zdrowia zwierząt oraz zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt (Dz. U. z 2014 r. poz. 1539, ze zm.).
4. Ustawa z dnia 25 sierpnia 2006 r. o bezpieczeństwie żywności i żywienia (Dz. U. z 2017 r. poz. 149, ze zm.).
5. Ustawa z dnia 16 grudnia 2005 r. o produktach pochodzenia zwierzęcego (Dz. U. z 2017 r. poz. 242).
6. Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego (Dz. U. z 2017 r. poz. 1257).
7. Ustawa z dnia 6 września 2001 r. Prawo farmaceutyczne (Dz. U. z 2016 r. poz. 2142, ze zm.).
8. Ustawa z dnia 23 stycznia 2009 r. o wojewodzie i administracji rządowej w województwie (Dz. U. z 2015 r. poz. 525, ze zm.).
9. Ustawa z dnia 21 grudnia 1990 r. o zawodzie lekarza weterynarii i izbach lekarsko-weterynaryjnych (Dz. U. z 2016 r. poz. 1479).
10. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 28 lipca 2006 r. w sprawie sposobu postępowania z substancjami niedozwolonymi, pozostałościami chemicznymi, biologicznymi, produktami leczniczymi i skażeniami promieniotwórczymi u zwierząt i w produktach pochodzenia zwierzęcego (Dz. U. Nr 147, poz. 1067, ze zm.) – uchylone z dniem 27 czerwca 2017 r.
11. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 21 czerwca 2017 r. w sprawie monitorowania substancji niedozwolonych, pozostałości chemicznych, biologicznych, produktów leczniczych i skażeń promieniotwórczych (Dz. U. poz. 1246).
12. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 29 września 2011 r. w sprawie zakresu i sposobu prowadzenia dokumentacji lekarsko-weterynaryjnej i ewidencji leczenia zwierząt oraz wzorów tej dokumentacji i ewidencji (Dz. U. Nr 224, poz. 1347).
13. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 22 kwietnia 2008 r. w sprawie nadzoru nad obrotem i ilością stosowanych produktów leczniczych weterynaryjnych (Dz. U. Nr 84, poz. 511).
14. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 30 września 2015 r. w sprawie wymagań weterynaryjnych przy produkcji produktów pochodzenia zwierzęcego przeznaczonych do sprzedaży bezpośredniej (Dz. U. poz. 1703).

ZAŁĄCZNIKI

15. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 21 marca 2016 r. w sprawie szczegółowych warunków uznania działalności marginalnej, lokalnej i ograniczonej (Dz. U. poz. 451).
16. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 2 sierpnia 2004 r. w sprawie warunków i wysokości wynagrodzenia za wykonywanie czynności przez lekarzy weterynarii i inne osoby wyznaczone przez powiatowego lekarza weterynarii (Dz. U. z 2013 r. poz. 424).

WYBRANE AKTY PRAWA UNII EUROPEJSKIEJ:

1. Rozporządzenie (WE) nr 178/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 28 stycznia 2002 r. ustanawiającego ogólne zasady i wymagania prawa żywnościowego, powołującego Europejski Urząd do Spraw Bezpieczeństwa Żywności oraz ustanawiającego procedury w sprawie bezpieczeństwa żywności (Dz. U. WE L 31 z 01.02.2002, s. 1, ze zm.; Dz. Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 15, t. 6, s. 463).
2. Rozporządzenie (WE) nr 882/2004 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie kontroli urzędowych przeprowadzanych w celu sprawdzenia zgodności z prawem paszowym i żywnościowym oraz regułami dotyczącymi zdrowia zwierząt i dobrostanu zwierząt (Dz. U. UE L 165 z 30.04.2004, s. 1, ze zm.).
3. Rozporządzenie (WE) nr 852/2004 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie higieny środków spożywczych (Dz. U. UE L 139 z 30.04.2004, s.1, ze zm.).
4. Rozporządzenie (WE) nr 853/2004 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 29 kwietnia 2004 r. ustanawiające szczególne przepisy dotyczące higieny w odniesieniu do żywności pochodzenia zwierzęcego (Dz. U. UE L 139 z 30.04.2004, s. 55, ze zm.).
5. Rozporządzenie (WE) nr 854/2004 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 29 kwietnia 2004 r. ustanawiające szczególne przepisy dotyczące organizacji urzędowych kontroli w odniesieniu do produktów pochodzenia zwierzęcego przeznaczonych do spożycia przez ludzi (Dz. U. UE L 139 z 25.06.2004, s. 206, ze zm.).
6. Rozporządzenie Komisji (UE) nr 16/2011 z dnia 10 stycznia 2011 r. ustanawiające środki wykonawcze dla systemu wczesnego ostrzegania o niebezpiecznych produktach żywnościowych i środkach żywienia zwierząt (Dz. U. UE L 6 z 11.01.2011, s. 7).
7. Dyrektywa Rady 96/23/WE z dnia 29 kwietnia 1996 r. w sprawie środków monitorowania niektórych substancji i ich pozostałości u żywych zwierząt i w produktach pochodzenia zwierzęcego oraz uchylająca dyrektywy 85/358/EWG i 86/469/EWG oraz decyzje 89/187/EWG i 91/664/EWG (Dz. U. UE L 125 z 23.05.1996, str. 10, ze zm.).

6.6. Wykaz podmiotów, którym przekazano informację o wynikach kontroli

1. Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej
2. Marszałek Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej
3. Marszałek Senatu Rzeczypospolitej Polskiej
4. Prezes Rady Ministrów
5. Prezes Trybunału Konstytucyjnego
6. Rzecznik Praw Obywatelskich
7. Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi
8. Minister Zdrowia
9. Sejmowa Komisja do Spraw Kontroli Państwowej
10. Sejmowa Komisja Rolnictwa i Rozwoju Wsi
11. Sejmowa Komisja Zdrowia
12. Senacka Komisja Rolnictwa i Rozwoju Wsi
13. Senacka Komisja Zdrowia
14. Główny Lekarz Weterynarii
15. Główny Inspektor Sanitarny
16. Prezes Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów
17. Wojewoda lubuski
18. Marszałek województwa lubuskiego

6.7. STANOWISKO MINISTRA ROLNICTWA I ROZWOJU WSI DO INFORMACJI O WYNIKACH KONTROLI

MINISTER ROLNICTWA I ROZWOJU WSI

K.kp.0910.11.2017

Warszawa, dnia 2017 -11- 16

Pani
Ewa Polkowska
Wiceprezes
Najwyższej Izby Kontroli

Odpowiadając na nadesłaną przy piśmie z 31 października 2017 r., znak: LZG.410.004.2017, Informację o wynikach kontroli pn. „Wykorzystywanie antybiotyków w produkcji zwierzęcej w województwie lubuskim”, uprzejmie informuję.

Po zapoznaniu się z treścią Informacji dotyczącej oceny realizacji zadań Inspekcji Weterynaryjnej zaangażowanej w zapewnienie konsumentom bezpiecznej (wolnej od pozostałości antybiotyków żywności), proszę o przyjęcie następujących wyjaśnień.

Zgodnie art.11, ust. 2 Rozporządzenia (WE) nr 1831/2003 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 22 sierpnia 2003 r. w sprawie dodatków stosowanych w żywieniu zwierząt, od dnia 1 stycznia 2006 r. obowiązuje całkowity zakaz stosowania antybiotyków innych niż kokcydiostatyki i histomonostatyki jako dodatki paszowe (jako stymulatory wzrostu). Mając powyższy przepis na uwadze informuję, że w żadnym z krajów Unii Europejskiej nie wolno stosować antybiotyków innych niż wspomniane wyżej dwie grupy jako dodatków paszowych, co pośrednio może przywoływać tytuł prowadzonej kontroli. W kontekście tego ograniczenia, jak również przyjętej na poziomie UE strategii ograniczania antybiotykooporności produkty lecznicze weterynaryjne można stosować także u zwierząt, z których lub od których pozyskuje się środki spożywcze pochodzenia zwierzęcego w przypadku wystąpienia jednostki chorobowej wymagającej interwencji lekarza weterynarii, a w konsekwencji zastosowania leczenia.

Zgodnie z art. 68 ust. 2 ustawy z dnia 6 września 2001 r. Prawo farmaceutyczne (Dz. U. z 2016 r., poz. 2142, z późn. zm.) obrót produktami leczniczymi weterynaryjnymi może być prowadzony wyłącznie w ramach działalności zakładu leczniczego dla zwierząt z zastrzeżeniem produktów leczniczych weterynaryjnych wydawanych bez przepisu lekarza weterynarii. Dodatkowo przepisy ustawy prawo farmaceutyczne nakładają na podmioty prowadzące obrót produktami

leczniczymi weterynaryjnymi szereg obowiązków.

Na podstawie przepisów ustawy z dnia 25 sierpnia 2016 r. o zawodzie lekarza weterynarii i izbach lekarsko-weterynaryjnych (Dz. U. poz. 1479) stosowanie produktów leczniczych weterynaryjnych wydawanych z przepisu lekarza stanowi zakres zadań powierzony do wykonywania lekarzowi weterynarii. Mając na uwadze powyższe oraz fakt, że zawód lekarza weterynarii jest zawodem regulowanym na poziomie UE, jednocześnie stanowi zawód zaufania społecznego, przyjętym rozwiązaniem jest pozostawienie w kompetencji lekarza weterynarii stawiającego diagnozę wyboru adekwatnej procedury leczenia. Wybór leków stosowanych do terapii, ich dawkowanie i czas leczenia uzależniony jest wyłącznie od lekarza weterynarii wykonującego praktykę lekarsko - weterynaryjną w ramach zakładu leczniczego dla zwierząt. Swoje działania lekarz weterynarii dokumentuje w dokumentacji lekarsko - weterynaryjnej prowadzonej w postaci książki leczenia zwierząt zawierającej samokopiujące kartki. U podstaw przyjęcia takiego rozwiązania stała konieczność potwierdzania przez właściciela zwierząt lub osoby odpowiedzialnej za zwierzę przyjęcia do wiadomości i stosowania informacji zawartych w dokumencie weterynaryjnym, swoim czytelnym podpisem.

Obecnie Ministerstwo pracuje nad zmianą rozporządzenia w zakresie prowadzenia dokumentacji lekarsko - weterynaryjnej polegającą na obowiązku posiadania samokopiującej książki leczenia zwierząt przez właściciela w gospodarstwie. Obowiązek prowadzenia chronologicznej dokumentacji leczenia zwierząt zostanie powierzony lekarzowi weterynarii w ramach Zakładu Leczniczego dla Zwierząt. Powyższe rozwiązanie, które stanowi jeden z wniosków NIK usprawni proces kontroli, niemniej jednak w obecnym stanie prawnym istnieje możliwość kontroli krzyżowych w lecznicy oraz w gospodarstwie realizowanych w zakresie powierzonego Inspekcji Weterynaryjnej nadzoru. Podczas takiej kontroli Zakładów Leczniczych dla Zwierząt w zakresie nadzoru nad obrotem i stosowaniem produktów leczniczych weterynaryjnych przez lekarzy weterynarii, możliwa jest kontrola zakupu leków w hurtowni produktów leczniczych weterynaryjnych, a także ich dystrybucji lub stosowania w porównaniu z dokumentacją obrotu detalicznego i dokumentacją lekarsko - weterynaryjną.

Należy zwrócić szczególną uwagę na fakt, że nadzór Inspekcji Weterynaryjnej odbywa się zgodnie z rozporządzeniem Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 22 kwietnia 2008 r. w sprawie nadzoru nad obrotem i ilością stosowanych produktów leczniczych weterynaryjnych (Dz. U. Nr 84, poz. 511), tzn. dotyczy rozliczenia zakupionych w hurtowni i rozdystrybuowanych produktów leczniczych weterynaryjnych. Weterynaryjny Inspektor Farmaceutyczny nie analizuje doboru leków, ani dawkowania. Ta część kontroli należy do kompetencji Krajowej Izby Lekarsko - Weterynaryjnej. W tym miejscu należy zaznaczyć, że w ramach wspólnie opracowywanych działań

dotyczących zmniejszenia zjawiska antybiotykooporności, krajowe władze Izby Lekarsko-Weterynaryjnej zobowiązały się do przygotowania przewodnika Dobrej Praktyki Weterynaryjnej, w którym zawarte byłyby wytyczne do stosowania antybiotyków.

Odnosząc się do kwestii prowadzenia rejestrów przez Inspekcję Weterynaryjną, w odniesieniu do gospodarstw utrzymujących zwierzęta należy stwierdzić, że rejestry te prowadzone są rzetelnie. Należy jednak podkreślić, że Inspekcja Weterynaryjna nie dysponuje możliwościami kadrowo – organizacyjnymi pozwalającymi na identyfikowanie gospodarstw, które nie dokonały rejestracji a wprowadzają do obrotu środki spożywcze. Wydaje się jednak, że skala niezarejestrowanych gospodarstw jest bardzo nieznaczna. Przykładowo rejestr podmiotów sektora paszowego zawiera ponad 650 tys. podmiotów, w tym większość stanowią gospodarstwa rolne utrzymujące zwierzęta. Tak więc nie można uznać, że w tym zakresie Inspekcja Weterynaryjna zachowuje bierność w odniesieniu do weryfikacji i rejestracji gospodarstw. Opisany przypadek rejestracji gospodarstw utrzymujących drób, dotyczy sytuacji nadzwyczajnej, tj. wystąpienia grypy ptaków i rejestracji gospodarstw, które utrzymują ptaki, a w warunkach, gdy nie występuje choroba zakaźna, nie podlegają one rejestracji, ze względu na niewielką liczbę ptaków.

Odnosząc się do kwestii nadzoru nad targowiskami, należy podkreślić, że w przypadku jeśli na targowisku sprzedawane jest mięso w ramach działalności handlowej przez przedsiębiorstwa, podlega ono Inspekcji Sanitarnej. Jedynie sprzedaż bezpośrednia przez rolnika lub rolniczy handel detaliczny, podlega nadzorowi Inspekcji Weterynaryjnej. Przy obecnej obsadzie kadrowej powiatowych inspektoratów weterynarii nie jest możliwe realizowanie 100% nadzoru nad tego typu miejscami sprzedaży.

Ponadto Główny Lekarz Weterynarii zobowiązał się do przypomnienia wojewódzkim lekarzom weterynarii o obowiązkach powiatowego lekarza weterynarii, wynikających z przepisu art. 22 ust. 1 pkt 2 ustawy o produktach pochodzenia zwierzęcego (Dz. U. z 2017 r., poz. 242),

Postawienie tezy, że Inspekcja Weterynaryjna nie angażuje się w prowadzenie wspólnych z innymi instytucjami działań na rzecz prawidłowego wykorzystania antybiotyków w produkcji zwierzęcej nie jest uzasadnione, gdyż obszar ten jest realizowany w ramach bardzo wielu programów, szkoleń oraz działań podejmowanych przez Państwowy Instytut Weterynaryjny – Państwowy Instytut Badawczy w Puławach, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Narodowy Instytut Leków. W realizacji tych programów uczestniczą zarówno Główny Inspektorat Weterynarii, jak również wojewódzkie inspektoraty weterynarii.

Zawarte w Informacji stwierdzenie, że „w Polsce nie jest dokładnie znana skala stosowania antybiotyków w produkcji zwierzęcej, ponieważ Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi dysponuje jedynie danymi przekazanymi przez hurtownie farmaceutyczne o ilości antybiotyków weterynaryjnych

sprzedanych na rynku krajowym” nie jest w mojej opinii w pełni uzasadnione.

Zgodnie z cytowanym w Informacji rozporządzeniem hurtownie farmaceutyczne produktów leczniczych weterynaryjnych mają obowiązek kwartalnie przekazywać informacje o wielkości sprzedaży wszystkich produktów leczniczych weterynaryjnych. Główny Inspektorat Weterynarii dysponuje aktualnymi danymi dotyczącymi ilości hurtowni produktów leczniczych weterynaryjnych i każdorazowo weryfikuje przesyłanie raportów.

Dane te mogą być obarczone błędem z uwagi na fakt, że pochodzą ze sprzedaży z hurtowni do lekarzy, a nie z bezpośredniego stosowania, czy obrotu detalicznego prowadzonego przez lekarza weterynarii, ale to pokazuje jaka jest maksymalna ilość leków w obrocie rynkowym. Tak więc ilość potencjalnie stosowana może być tylko mniejsza. Należy również zaznaczyć, że wskazana ilość produktów leczniczych weterynaryjnych dotyczy ogółem substancji przeciwbakteryjnych a nie tylko antybiotyków, ponadto nie uwzględnia wielkości pogłowia zwierząt, u których substancje te są stosowane. Te dane pozwoliły na wskazanie w Informacji NIK (str.8) jaka ilość przeciwbakteryjnych produktów leczniczych weterynaryjnych była używana w Polsce w latach 2011-2015.

Należy również nadmienić, że aktualnie obowiązujący w Polsce system zbierania danych jest częścią składową ponadnarodowego systemu raportowania do Europejskiej Agencji Leków. Dane te stanowią podstawę do szczegółowej analizy sprzedaży substancji przeciwbakteryjnych w poszczególnych krajach dokonywanej przez Agencję. Przekazywane przez Polskę dane są porównywalne z innymi krajami i dlatego też możliwe jest ich zestawienie wobec pozostałych krajów UE.

Aby doprecyzować dane dotyczące ilości produktów przeciwbakteryjnych pochodzące tylko z obrotu hurtowego Europejska Agencja Leków wprowadziła współczynnik PCU (population correction unit), który jest stosowany jako wskaźnik wielkości populacji zwierząt, od których pozyskuje się żywność. Takie podejście pomaga oszacować rzeczywistą ilość stosowanych produktów przeciwbakteryjnych u zwierząt konsumpcyjnych. Biorąc pod uwagę tylko sprzedaż na rynku krajowym ilości ton substancji czynnej, w latach 2011 - 2015, rzeczywiście wzrosła ona o ponad 22% (z 475 ton w 2011 r. do 582,5 ton w 2015 r.). Nakładając jednak na te wartości liczbę pogłowia zwierząt produkujących żywność w tym koni, w poszczególnych latach, sytuacja wygląda nieco inaczej. W 2011 r. sprzedaż wynosiła 127,3 w mg/PCU, a w 2015 r. 138,9 w mg/PCU, wzrost o niecałe 10%, przy czym wartości te, w poszczególnych latach się wahały co obrazuje tabela nr 8 raportu ESVAC -u (The European Surveillance of Veterinary Antimicrobial Consumption) za 2015 r. (załącznik nr 1). Na podstawie takiego systemu przeliczania zużycia antybiotyków zobrazowanego w raporcie Europejskiej Agencji Leków (tabele 2.8.1.1 Zmiany w sprzedaży w tonach substancji

czynnych (załącznik nr 2) i 2.8.1.2 Zmiany w mg/PCU (załącznik nr 3) wynika, że największa sprzedaż substancji przeciwbakteryjnych weterynaryjnych produktów leczniczych u zwierząt konsumpcyjnych w latach 2011-2014 dotyczy takich państw jak: Hiszpania, Niemcy, Włochy i Francja, natomiast biorąc pod uwagę przelicznik w mg/PCU to znaczy biorąc pod uwagę wielkość pogłowia zwierząt - odpowiednio Cypr, Hiszpania, Włochy, Węgry, Niemcy. Wobec powyższego stwierdzenie, że „Polska zajmuje drugie miejsce w Europie pod względem zużycia w hodowli zwierząt antybiotyków najsilniejszych w leczeniu chorób ludzi” jest nadmierne.

Wspomniany wielokrotnie w Informacji „brak ogólnopolskiej platformy bazy danych o użyciu antybiotyków lub obowiązku raportowania o zastosowaniu antybiotyków organom nadzoru” jest bezsprzecznie bardzo istotnym elementem stosowania nadzoru i występuje w wielu krajach, szczególnie tzw. „Starej Unii”. Jednak w różnych krajach podejście do tego zagadnienia jest różne. Zgodnie z projektem nowego rozporządzenia PE i Rady o produktach leczniczych weterynaryjnych obligatoryjne będzie zbieranie danych również ze stosowania tych produktów z podziałem na gatunki zwierząt. Szczegółowe informacje w tym zakresie zostaną określone w aktach wykonawczych do w/w rozporządzenia.

Jednocześnie informuję, że w Polsce w ramach Programu Wieloletniego „Ochrona zdrowia zwierząt i zdrowia publicznego” realizowanego przez Państwowy Instytut Weterynaryjny - Państwowy Instytut Badawczy w Puławach w latach 2014 – 2018. Prowadzone jest zadanie mające na celu określenie na podstawie informacji od lekarzy weterynarii, jaka ilość substancji przeciwbakteryjnych jest stosowana u poszczególnych gatunków zwierząt. Porównanie wyników ze stosowania z wynikami ze sprzedaży pozwala na potwierdzenie tendencji stosowania substancji przeciwbakteryjnych zgodnych z tendencjami europejskimi, tzn. od najwyższej ilości: tetracykliny, penicyliny, sulfonamidy, makrolidy, fluorochinolony, aminoglikozydy.

Przedstawione w Informacji NIK rozwiązanie polegające na obowiązku raportowania informacji o stosowaniu substancji przeciwbakteryjnych w poszczególnych gospodarstwach znacznie uszczelniłby istniejący w Polsce system raportowania, jednakże mając na względzie strukturę, a co za tym idzie liczbę gospodarstw, których ten system miałby dotyczyć, otwarte pozostaje pytanie o koszt wdrożenia takiego rozwiązania.

Podobnie wprowadzenie obowiązku raportowania przez lekarzy weterynarii wykonujących praktykę lekarsko - weterynaryjną w ramach Zakładu Leczniczego dla Zwierząt na podstawie dokumentacji lekarsko-weterynaryjnej ze stosowania w poszczególnych gospodarstwach antybiotyków, wymaga stworzenia krajowego zintegrowanego systemu.

Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi aktualnie śledzi wszystkie zmiany toczące się w ramach Komisji Europejskiej w zakresie prac legislacyjnych nad nowymi regulacjami w zakresie produktów

lecniczych weterynaryjnych i pasz leczniczych. Analiza projektów nowych przepisów wskazuje jednoznacznie na kierunek prac zmierzających do ujednoczenia systemów monitorowania zużycia i stosowania leków weterynaryjnych, w tym antybiotyków, w kontekście narastającego zjawiska antybiotykoodporności. Obecnie na etapie prac w KE znajdują się akty delegowane i wykonawcze do nowego rozporządzenia PE i Rady nr 625/2017 w sprawie kontroli.

Mając na względzie konkluzje Komisji Europejskiej wskazujące jednoznacznie na konieczność podejmowania krajowych, zintegrowanych działań na rzecz przeciwdziałania narastającej oporności informuję, że w dniu 22 marca 2017 r. Kierownictwo Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi zaakceptowało do stosowania dokument pn. „Działania podejmowane w zakresie ochrony antybiotyków w weterynarii pod kierunkiem Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi”. W ramach tych działań w dniu 19 kwietnia 2017 r. został zgłoszony Wniosek o uwzględnienie w I edycji konkursu na szkolenie rolników w ramach działania „Transfer wiedzy”, objętego PROW2014-2020, tematu „Higiena, polepszenie dobrostanu, profilaktyki i bioasekuracji jako alternatywy dla stosowania antybiotyków u zwierząt”. Uczestnikami szkolenia będą przedstawiciele związków branżowych, stowarzyszeń oraz organizacji zrzeszających posiadaczy zwierząt, producentów i przetwórców środków spożywczych pochodzenia zwierzęcego.

W związku z otrzymaniem od Pana Vytenisa Andriukaitisa Członka Komisji Europejskiej pisma z dnia 17 lipca 2017 r., skierowanego również do Ministra Zdrowia oraz Ministra Środowiska, w sprawie działań zmierzających do powstrzymania opornych infekcji, ratowania życia i utrzymania skuteczności środków przeciwdrobnoustrojowych, zwróciłem się do Pani Premier o powołanie pod przewodnictwem Ministra Zdrowia (zgodnie z kompetencją) Zespołu, który opracuje kompletny „Narodowy program ochrony antybiotyków”, a także będzie monitorował efekty jego realizacji.

Zaznaczyłem również, że badania monitoringowe oporności przeprowadzane przez Inspekcję Weterynaryjną powinny być uzupełnieniem wyników badań oporności przeprowadzanych w sektorze zdrowia oraz, że działania te będą wymagały wyasygnowania środków finansowych na ten cel.

Mając na względzie powyższe wyjaśnienia uprzejmie informuję, że rekomendacje oraz propozycje rozwiązań przedstawiane w Informacji Najwyższej Izby Kontroli będą przedmiotem szczegółowej analizy zarówno Ministerstwa jak i Inspekcji Weterynaryjnej. Poszczególne elementy nadzoru już w tej chwili są przedmiotem wielu dyskusji z zainteresowanymi stronami. Należy mieć jednak na względzie fakt trwającego procesu prawodawczego na poziomie UE nowych regulacji, które zharmonizują podstawowe obszary działania nadzoru nad odpowiedzialnym stosowaniem przeciwbakteryjnych substancji u zwierząt, ze szczególnym uwzględnieniem zwierząt konsumpcyjnych.

Ministerstwo dostrzega również konieczność objęcia nadzorem Inspekcji Weterynaryjnej

ZAŁĄCZNIKI

w zakresie farmacji gospodarstw, w których utrzymywane są zwierzęta na szczeblu powiatu. Wstępne szacunki wskazują, że istnieje potrzeba utworzenia około 320 dodatkowych etatów. Zmiana koncepcji nadzoru farmaceutycznego w ramach nadzoru pełnionego przez Inspekcję Weterynaryjną będzie przedmiotem rozważań podczas wdrażania nowych aktów prawnych UE w zakresie produktów leczniczych weterynaryjnych i pasz leczniczych.

z powodzenia

wz. Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi
SEKRETARZ STANU

Jacek Bogucki

6.8. OPINIA PREZESA NIK DO STANOWISKA MINISTRA ROLNICTWA I ROZWOJU WSI

PREZES
NAJWYŻSZEJ IZBY KONTROLI
KRZYSZTOF KWIATKOWSKI

P/17/108

Warszawa, 1. XII. 2017 r.

**Opinia do stanowiska Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi do informacji o wynikach kontroli P/17/108
Wykorzystywanie antybiotyków w produkcji zwierzęcej w województwie lubuskim**

Stosownie do art. 64 ust. 2 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli¹, przedstawiam opinię do wyżej wymienionego stanowiska, przedłożonego w dniu 16 listopada 2017 roku.

Z satysfakcją przyjmuję do wiadomości zawartą w stanowisku Pana Ministra informację o podejmowanych oraz planowanych działaniach zmierzających do realizacji wniosków NIK, sformułowanych w informacji o wynikach kontroli *Wykorzystywanie antybiotyków w produkcji zwierzęcej w województwie lubuskim* (dalej: *informacja*). Realizacja zakładanych przedsięwzięć zapewne wpłynie na ograniczenie nieprawidłowości wskazanych przez Najwyższą Izbę Kontroli.

Sprzyjąc temu będą w szczególności deklarowana zmiana przepisów dotyczących formy i sposobu prowadzenia dokumentacji lekarsko-weterynaryjnej i ewidencji leczenia zwierząt, objęcie nadzorem Inspekcji Weterynaryjnej szczebla powiatowego w zakresie farmacji gospodarstw utrzymujących zwierzęta, a także podjęcie prac nad stworzeniem ogólnopolskiej platformy bazy danych o użyciu antybiotyków lub wprowadzenie obowiązku raportowania organom nadzoru o zastosowaniu antybiotyków. Zapowiedziane opracowanie wytycznych do stosowania antybiotyków w przewodniku Dobrej Praktyki Weterynaryjnej w ramach współpracy z Krajową Izbą Lekarsko-Weterynaryjną jest zgodne z rekomendacjami NIK zawartymi w informacji. Istotne jest także, że Pan Minister podziela zdanie NIK o potrzebie wzmocnienia kadrowego Inspekcji Weterynaryjnej. Wyniki kontroli NIK wskazują jednoznacznie, iż ograniczenia kadrowe w skontrolowanych jednostkach były jednym z kluczowych czynników wpływających negatywnie na zakres i sposób sprawowanego przez nie nadzoru.

Podtrzymuję sformułowane w informacji o wynikach kontroli oceny odnoszące się do:

- braku inicjowania i angażowania się skontrolowanych Inspekcji w prowadzone wspólnie z innymi podmiotami (np. lekarzami wolnej praktyki, organizacjami hodowców, producentów żywności lub konsumentów) długofalowych i skoordynowanych przedsięwzięć na rzecz prawidłowego wykorzystywania antybiotyków w produkcji zwierzęcej,
- braku skutecznych działań Inspekcji w identyfikowaniu i ujawnianiu podmiotów niedopełniających obowiązków rejestracyjnych,
- niedostatecznego nadzoru nad obrotem produktami pochodzenia zwierzęcego na targowiskach miejskich,
- niedysponowania przez skontrolowane Inspekcje wiarygodnymi informacjami o skali i zakresie stosowania antybiotyków,
- niefunkcjonalnego podziału kompetencji między wojewódzkimi i powiatowymi organami Inspekcji Weterynaryjnej, w szczególności w zakresie ograniczonych uprawnień nadzoru farmaceutycznego.

¹ Dz. U. z 2017 r. poz. 524.

Pan Minister wyjaśnia, że Inspekcja Weterynaryjna angażuje się w prowadzenie wspólnych z innymi instytucjami działań na rzecz prawidłowego wykorzystania antybiotyków w produkcji zwierzęcej w ramach bardzo wielu programów, szkoleń oraz działań podejmowanych przez Państwowy Instytut Weterynaryjny – Państwowy Instytut Badawczy w Puławach, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Narodowy Instytut Leków.

Najwyższa Izba Kontroli z zadowoleniem przyjmuje powyższą informację o działaniach prowadzonych na szczeblu krajowym. Należy jednak zauważyć, że podstawą formułowania ocen w Informacji w tym obszarze były ustalenia kontrolne w lubuskich jednostkach objętych kontrolą, w których takich działań nie stwierdzono.

Pan Minister uważa, że przy obecnej obsadzie kadrowej powiatowych inspektoratów weterynarii nie jest możliwe sprawowanie pełnego nadzoru nad obrotem produktami pochodzenia zwierzęcego na targowiskach. Inspekcja Weterynaryjna nie dysponuje również możliwościami organizacyjno-kadrowymi pozwalającymi na identyfikowanie gospodarstw, które nie dokonały rejestracji.

Zdaniem Najwyższej Izby Kontroli, pomimo ograniczonych zasobów kadrowych nie do zaakceptowania jest stwierdzona w toku kontroli NIK sytuacja całkowitego braku lub bardzo ograniczonego nadzoru weterynaryjnego targowisk oraz niemożności identyfikowania podmiotów działających nielegalnie (bez wymaganej rejestracji). Ustalenia kontroli NIK wskazują na szereg nieprawidłowości w obrocie produktami pochodzenia zwierzęcego na targowiskach oraz na liczne przykłady nie dopełnienia obowiązków rejestracyjnych.

Najwyższa Izba Kontroli podtrzymuje zawarte w informacji stwierdzenie, że w Polsce nie jest dokładnie znana skala stosowania antybiotyków w produkcji zwierzęcej. Pan Minister nie wskazał innych – poza danymi z hurtowni farmaceutycznych – źródeł/instrumentów pozyskiwania informacji o skali stosowania antybiotyków. Sprzedaż antybiotyków przez hurtownie nie musi być tożsama z faktycznym zakresem ich stosowania. Istnieje możliwość zaopatrywania się producentów żywności w antybiotyki poza hurtowniami. Informacjami o skali, zakresie i rodzaju stosowanych antybiotyków w podmiotach nadzorowanych nie dysponowały również skontrolowane organy. Niewątpliwie przyczyną takiego stanu był wskazywany w Informacji brak ogólnopolskiej platformy/bazy danych o użyciu antybiotyków lub obowiązku raportowania organom nadzoru faktu zastosowania antybiotyków.

W ocenie Pana Ministra w obecnym stanie prawnym istnieje możliwość kontroli krzyżowych w lecznicy oraz w gospodarstwie, realizowanych w zakresie nadzoru powierzonego Inspekcji Weterynaryjnej.

Zdaniem Najwyższej Izby Kontroli, powyższe twierdzenie – aczkolwiek trafne w stosunku do Inspekcji Weterynaryjnej jako całości – nie uwzględnia bardzo istotnego aspektu jakim jest podział kompetencji między poszczególne organy Inspekcji Weterynaryjnej. Umiejscowiony w strukturach Wojewódzkiego Inspektoratu Weterynarii inspektor ds. nadzoru farmaceutycznego posiadał uprawnienia do przeprowadzania kontroli obrotu antybiotykami w hurtowniach farmaceutycznych oraz w zakładach leczniczych dla zwierząt. Nie posiadał natomiast uprawnień do przeprowadzania kontroli w ww. zakresie w najbardziej newralgicznych miejscach, czyli w gospodarstwach zajmujących się produkcją zwierząt, których tkanki lub produkty wprowadzane są do łańcucha żywieniowego. Uprawnienia do kontroli gospodarstw posiadali Powiatowi Lekarze Weterynarii, jednak bez możliwości przeprowadzania kontroli lekarzy weterynarii (zakładów leczniczych) ordynujących leki.